МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЦЕНТРУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА ДИДАКТИЧНОГО СУПРОВОДУ НУШ

Умань
Візаві
2025

УДК 373.015.3(06)
В56

Головні редактори:

Іщенко Людмила Валентинівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Карнаух Леся Петрівна, кандидат педагогічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Рябошапка Ольга Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Редакційна колегія:

Кравчук Неля Павлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельникова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Журавко Тетяна Валеріївна, викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
(протокол № 5 від 27 листопада 2025 року)

Вісник Науково-методичного центру психологічного та дидактичного супроводу НУШ / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [голов. ред.: Л. В. Іщенко, Л. П. Карнаух, О. В. Рябошапка ; редкол.: Н. П. Кравчук, О. М. Мельникова, Т. В. Журавко]. – Умань : Візаві, 2025. – 160 с.

В56

До вісника увійшли матеріали Науково-методичного центру психологічного та дидактичного супроводу НУШ. Відповідальність за зміст наукових доповідей несуть автори.

УДК 373.015.3(06)

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Зміст

Басиста І. В.	Наступність та інклюзія: як забезпечити успішний перехід дитини з ООП із ЗДО до першого класу	6
Дука Т. М.	Наступність у формуванні читацького інтересу у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку	11
Журавко Т. В.	Розвиток логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку (6-7 років) засобами ігрових технологій	15
Катіба Л. М.	Інклюзивна освіта в початковій школі: роль учителя інформатики у формуванні цифрової грамотності всіх учнів	19
Катіба Н. А.	Нова українська школа і STEM – освіта як технологія формування та розвитку розумово-пізнавальних здібностей та компетентностей учнів в природничо-математичній галузі	23
Кацан О. М., Кравчук Н. П.	Особливості формування навичок казкотворення у дітей старшого дошкільного віку	31
Лютко А. І.	Квест «У пошуках білого Барса»	36
Мазур Н. В.	Формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку за допомогою ігрових технологій	41
Мартинович В. В.	Про модернізацію управління через систему мотивації	44
Найдьон О. В., Карнаух Л. П.	Психолого-педагогічні засади профілактики та корекції тривожності особистості в умовах війни	48
Палій М. В.	Педагог у ресурсі: як берегти себе, щоб надихати інших	53
Пашкова Н. М.	Дослідницька діяльність, як засіб пізнавального розвитку дошкільників	57
Підгайна І.	Тиждень початкових класів «Подорож країною НУШ»	60
Решетняк К. О.	Батьківські зустрічі у форматі НУШ: нові можливості для співпраці	70
Рябошапка О. В., Корнієць Л. В.	Особливості організації логопедичного супроводу дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами	76
Рябошапка О. В.	Формування у старших дошкільників креативності: аналіз досліджень	79
Семенченко Н. Г.	Нейроігри, як ефективний засіб розвитку уваги, пам’яті та мислення дошкільників	86
Сергата О. В., Бутенко О. Г.	Особливості становлення почуття власної гідності у період дошкільного дитинства	89
Сліпченко Т. В.	Завдання з використанням кубиків Рорі з курсу «Я досліджую світ» по темі «Цінності» 2 клас	95

Солоденко Н. Ю., Підлипняк І. Ю.	Особливості правового виховання дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти	102
Софіна Л. М.	Використання прийомів мнемотехніки для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку	108
Сьомка Л. І.	Розвиток емоційного інтелекту та його вплив на формування особистості учня	112
Ткаліч Т. В.	Психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу	118
Трофаїла Н. Д.	Методичні підходи до розвитку читацьких умінь у процесі вивчення іноземної мови	122
Тукалевська М. М., Авраменко О. О.	Педагогічні умови використання ігрової діяльності у подоланні недисциплінованості старших дошкільників	126
Філіповська С. В., Авраменко О. О.	Формування бережливого ставлення до світу природи у дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти	131
Холоденко Г. В., Бутенко О. Г.	Співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї як чинник національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку	135
Чепка О. В.	Формування у дітей дошкільного віку мотиваційної готовності до школи в умовах взаємодії закладу освіти та сім'ї	140
Черкавська О. М.	Про мотивацію та формування відповідального ставлення учнів до навчання в умовах НУШ та сьогодення	145

«Щоб кожна дитина була зацікавлена навчанням, їй необхідне багате, різноманітне, приваблююче, інтелектуальне життя».

Василь СУХОМЛИНСЬКИЙ

Басиста І. В.
заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель вищої категорії, «старший вчитель»
Канівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3
Канівської міської ради Черкаської області

НАСТУПНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗІЯ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ УСПІШНИЙ ПЕРЕХІД ДИТИНИ З ООП ІЗ ЗДО ДО ПЕРШОГО КЛАСУ

Перехід дитини з особливими освітніми потребами (ООП) із закладу дошкільної освіти (ЗДО) до початкової школи є одним із найбільш відповідальних та стресових етапів у її житті. Цей процес вимагає не просто зарахування до класу, а створення системи наступності та глибокої індивідуалізації освітнього середовища.

Головна мета – забезпечити, щоб нова соціальна роль учня не стала джерелом постійної тривоги, а сприяла розвитку, соціалізації та успішному навчанню.

Такий перехід є комплексним процесом, який вимагає не лише психологічної готовності дитини, а й ретельної наступності між ланками освіти та індивідуалізованого підходу. Успіх цього переходу залежить від злагодженої роботи педагогів ЗДО, вчителів, фахівців ІРЦ (інклюзивно-ресурсного центру) та батьків.

Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) цей період може бути ще складнішим, адже змінюється не лише середовище, а й вимоги, темп роботи, система спілкування та підтримки.

Саме тому адаптація першокласника з ООП потребує особливої уваги з боку педагогів, батьків і фахівців команди психолого-педагогічного супроводу.

Діагностика та індивідуальне планування (Наступність)

Основою успішного переходу є передача актуальної інформації про дитину та її потреби.

Фахівці ЗДО: Вихователі та корекційні педагоги ЗДО мають надати команді супроводу школи детальну інформацію про сильні сторони дитини, її інтереси, досягнуті компетентності (відповідно до Базового компонента

дошкільної освіти), а також про ефективні методи підтримки, які працювали в дитячому садку.

Оновлення ІПР: Перед початком навчання команда супроводу (за участю фахівців ІРЦ) повинна переглянути та адаптувати Індивідуальну програму розвитку (ІПР), враховуючи нові шкільні вимоги та середовище. ІПР має містити як навчальні, так і соціально-адаптаційні цілі.

Психологічна готовність: Оцінюється не лише інтелектуальна готовність, а й соціально-емоційна зрілість: уміння дотримуватись правил, витримувати навчальне навантаження, звертатися за допомогою та спілкуватися з однолітками.

Створення сприятливого середовища (Адаптація)

Школа повинна створити умови, що максимально знижують стрес і тривожність, характерні для адаптаційного періоду.

Знайомство з простором: Організація ознайомчих візитів до школи, класу, їдальні, туалету, спортивного залу. Дитина має змогу звикнути до нових запахів, звуків та візуальних елементів. Доцільно організувати для дитини з ООП та її батьків індивідуальні екскурсії до приміщення школи та класу до початку навчального року. Знайомство з майбутнім робочим місцем, шкільним коридором, туалетом та їдальнею знижує рівень тривоги перед невідомим.

Структурування та візуалізація: Створення максимально структурованого та візуалізованого середовища є критично важливим. Використання візуального розкладу дня, піктограм та соціальних історій. Це особливо важливо для дітей з розладами аутистичного спектру або порушеннями комунікації, оскільки структура створює відчуття безпеки та передбачуваності.

Сенсорний комфорт: Урахування сенсорних особливостей дитини (наприклад, забезпечення тихого робочого місця, дозволу на використання сенсорних іграшок-антистрес, облаштування "куточка розвантаження" або "куточка спокою"). Для дітей із підвищеною сенсорною чутливістю важливо мати доступ до "куточка спокою" або можливість використовувати спеціальні сенсорні предмети (антистрес) під час уроків чи перерв.

Роль асистента: Асистент не тільки допомагає в навчанні, але й є емоційним провідником для дитини, допомагаючи їй орієнтуватися в нових соціальних ситуаціях, правильно реагувати на вимоги вчителя та взаємодіяти з однолітками. Асистент вчителя є ключовою ланкою, що забезпечує індивідуальну підтримку, допомагає дитині орієнтуватися у просторі та взаємодіяти з однолітками, а також адаптує завдання.

Соціальна інтеграція та підтримка

Адаптація – це не лише звикання до уроків, але й до нової соціальної ролі.

Навчання класу: Проведення інклюзивних уроків толерантності та дружби, де дітям у доступній формі пояснюють, що всі люди різні, і як важливо підтримувати одне одного. Це сприяє прийняттю дитини з ООП однолітками.

Ігровий підхід: На початку навчання вчитель має зберігати елементи гри у навчальній діяльності, поступово переходячи до формальних методів. Це дозволяє дитині легше сприймати нову провідну діяльність.

Режим та темп: Надання дитині з ООП більше часу на виконання завдань, можливість частих коротких перерв або зміна діяльності відповідно до її потреби.

Співпраця з батьками: Постійний, відвертий діалог з батьками щодо поведінки та емоційного стану дитини вдома та в школі, спільне відзначення навіть найменших успіхів. Батьки є першими помічниками вчителя.

Запорука успіху: плавна наступність між ланками освіти.

Успішна адаптація починається задовго до першого дзвоника. Вона ґрунтується на обміні інформацією та спільній підготовці фахівців ЗДО та школи.

Передача даних ІРЦ та ІПР: Команда супроводу школи (вчитель, асистент вчителя, корекційні педагоги, вчителі-предметники та батьки) має завчасно ознайомитися з висновком ІРЦ та Індивідуальною програмою розвитку (ІПР), що діяла у ЗДО. Це дозволить зрозуміти динаміку розвитку дитини та її актуальні потреби.

Консультації фахівців: Організація зустрічей між корекційними педагогами ЗДО та школи для обміну інформацією про найефективніші методики роботи, заохочення та корекції поведінки, які застосовувалися раніше.

Індивідуалізація та створення ресурсного середовища

Адаптація дитини з ООП неможлива без модифікації навчального простору та процесу.

Адаптація ІПР під школу: Команда супроводу повинна переглянути та оновити ІПР з урахуванням шкільних програм та вимог. Слід чітко визначити корекційно-розвиткові цілі та обсяг роботи фахівців.

Візуальна підтримка: Правила класу, представлені графічно. Системи заохочення та винагороди, зрозумілі для дитини.

Організація робочого місця: Робоче місце дитини має бути розташоване з урахуванням її потреб (наприклад, подалі від вікна чи дверей, якщо дитина легко відволікається) та обладнане необхідними навчальними матеріалами.

Емоційна та соціальна інтеграція

Перехід до школи – це, перш за все, зміна соціальної ролі та колективу.

Навчання однолітків: Проведення інклюзивних уроків або бесід, що формують толерантність та емпатію у класі. Діти мають зрозуміти, що їхній однокласник потребує іншої допомоги, і вони можуть стати його надійними друзями.

Поступове навантаження: На початку адаптаційного періоду слід зменшити загальне навчальне навантаження. Вчитель має дозволити дитині більше часу на перервах, використовувати ігрові форми подачі матеріалу та робити часті, але короткі перерви під час уроку.

Співпраця з родиною: Батьки є найкращими експертами своєї дитини. Регулярний зворотний зв’язок між вчителем та батьками, спільне обговорення труднощів та радощів допомагає швидше коригувати адаптаційні стратегії.

Радість від навчання – головний результат

Головна мета адаптації – не лише академічна успішність, а емоційний комфорт і бажання дитини відвідувати школу.

Якщо дитина посміхається, активно бере участь у шкільному житті, відчуває підтримку – це найкращий показник того, що процес адаптації проходить успішно.

Отже, успішний перехід дитини з ООП із ЗДО до першого класу – це результат злагодженої роботи команди, де індивідуальний підхід, емоційна підтримка та наступність є головними орієнтирами.Адаптаційний період може тривати від кількох тижнів до півроку. Тому терплячість, послідовність та позитивний настрій є найкращою підтримкою для дитини.Адаптація дитини з ООП у першому класі – це спільна праця педагогів, батьків і фахівців, яка потребує терпіння, любові та розуміння. Головне – бачити в кожній дитині особистість, створити для неї умови, у яких вона зможе розкрити свій потенціал і відчути радість навчання.

Список використаної літератури:

1. Гаяш О. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : Методичні рекомендації. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.

2. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти Керівництво для тренерів. URL: http://posibnyk.nus.org.ua/

3. Інклюзія – статті https://nus.org.ua/tags/129/

4. Інклюзивне навчання у школі : кроки до успішного початку URL:https://nus.org.ua/articles/inklyuzyvne-navchannya-u-shkoli-kroky-do-uspishnogo-pochatku/

5. Як оцінювати дітей з особливими освітніми потребами URL:https://nus.org.ua/articles/yak-otsinyuvaty-ditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/

6. Портал ІРЦ URL:https://ircenter.gov.ua/

7. Матеріали для батьків дітей з ООП URL:https://ircenter.gov.ua/static-pages/useful_materials

Дука Т. М.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема наступності між дошкільною та початковою ланками освіти посідає важливе місце у сучасній педагогічній науці, оскільки саме в цей період формуються основи особистісної готовності до навчання, у тому числі й читацької діяльності.

Саме від забезпечення логічного переходу від дошкільного до молодшого шкільного дитинства залежить успішність адаптації дитини до нових умов освітнього середовища, а також збереження її пізнавальної активності та інтересу до книги.

Питання формування читацького інтересу досліджували українські науковці: Н. Гавриш, Л. Коваль, О. Киричук, Н. Лисенко, Л. Романенко та ін.

У працях підкреслюється, що стійкий інтерес до читання формується на основі позитивних емоційних вражень від художнього твору, активної участі дітей у літературних іграх, творчих видах діяльності, а також взаємодії сім'ї, вихователів і вчителів.

Вчені, зокрема Н. Гавриш, Л. Калуська наголошують, що дошкільне дитинство є сенситивним періодом для розвитку естетичного сприймання тексту, мовного слуху та уяви, а початкова школа має продовжити ці тенденції, розвиваючи читацьку компетентність як інтегральну якість особистості.

Наступність у формуванні читацького інтересу передбачає не лише узгодження змісту й методів освітнього впливу, але й збереження мотиваційно-ціннісної основи читацької діяльності дитини.

У дошкільному віці головна увага зосереджується на створенні позитивного емоційного досвіду спілкування з книгою.

Процес знайомства з художнім твором має бути емоційно насиченим, образним, спонукати дитину до співпереживання, осмислення вчинків героїв, власної творчості – у малюванні, драматизації, складанні оповідань [5].

Формування читацького інтересу в цьому віці базується на ігрових прийомах: «читання-занурення», інсценізація, робота з ілюстраціями, книжковими виставками, створення «дитячої бібліотеки» чи «книжкового куточка» у групі.

У молодшому шкільному віці (1-4 класи) відбувається перехід від безпосереднього емоційного сприймання до свідомого ставлення до читання як виду діяльності. Під впливом систематичного навчання формується читацька компетентність: уміння розуміти текст, висловлювати власну думку, оцінювати поведінку героїв, виявляти естетичне ставлення до слова [2].

Важливо, щоб учитель початкових класів не «руйнував» інтерес дитини до казки, гри, образного слова, а навпаки – опирався на попередній досвід, закладений у дошкільному дитинстві.

Саме емоційно-ціннісний підхід є умовою збереження природного інтересу дитини до художнього слова в умовах навчальної діяльності [1].

Тому педагогам обох ланок освіти варто враховувати педагогічні умови забезпечення наступності:

– єдність змісту літературного розвитку: добір художніх творів, які мають близькі теми, мотиви, жанри для дітей 5-6 та 6-8 років;

– спільна методична узгодженість: використання ігрових методів, театралізації, творчого переказу і в початковій школі;

– співпраця вихователя, учителя й батьків, спрямована на створення єдиного читацького простору дитини – родинного, дошкільного та шкільного;

– розвиток індивідуальних читацьких уподобань, підтримка вибору дитини, залучення до самостійного вибору книжок, участі у «дитячих читацьких клубах»;

– інклюзивний підхід – урахування особливих освітніх потреб дітей з порушеннями мовлення, зору, слуху, уваги шляхом використання адаптованих текстів, аудіоказок, інтерактивних форм читаннях [3].

Сучасний розвиток цифрових технологій суттєво впливає на процес формування читацької активності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Традиційне читання дедалі більше поєднується з електронними книгами, аудіоформатами, інтерактивними додатками, що відкриває нові можливості для залучення дітей до літератури.

Серед найбільш ефективних, цифрових методів залучення дітей до читання такі: аудіокниги, які сприяють розвитку слухового сприйняття тексту, допомагають запам'ятовувати нові слова та збагачувати словниковий запас; інтерактивні книги – електронні видання, які містять анімацію, звукові ефекти або можливість взаємодії (наприклад, натискання на малюнки для отримання додаткової інформації); мультимедійні казки й адаптації – короткі анімаційні ролики за мотивами книг, які мотивують дітей перечитати оригінальний текст. Важливо дотримуватися балансу між традиційним і цифровим читанням та пояснювати дітям цінність паперових книг.

Сучасний підхід до формування читацького інтересу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку потребує осучаснення списку літератури, що використовується в закладах освіти.

Доцільним є включення літератури, яка відображає реалії сучасного світу, містить героїв, близьких за мисленням і переживаннями сучасним дошкільникам, а також творів, що враховують принципи інклюзивності та культурного розмаїття [4].

З метою залучення батьків до формування читацького інтересу, варто організовувати зустрічі з ними, присвячені значенню читання в розвитку дитини; створювати спільні читацькі проєкти, у межах яких діти разом із батьками читають книжки та діляться враженнями; проводити сімейні конкурси

на найкраще прочитане оповідання або найцікавішу казку, придуману разом із дитиною та ін.

Наступність у формуванні читацького інтересу є необхідною умовою цілісного розвитку особистості дитини. Вона забезпечує плавний перехід від емоційно-ігрового до навчально-пізнавального типу читацької діяльності, сприяє становленню мотивації до самостійного читання та формуванню читацької компетентності.

Реалізація наступності можлива лише за умови системної взаємодії педагогів дошкільного та початкового рівнів освіти, узгодження програмових вимог, методів і підходів до організації роботи з художнім словом.

Список використаної літератури:

1. Ватаманюк Г. Робота з дитячою книгою в закладі дошкільної освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Київ: КНТ, 2022. 488 с.

2. Машовець М.А. Дитяча книжка в процесі виховання сучасної дитини дошкільного віку. URL: https://www.psyh.kiev.ua/.

3. Онлайн-курс «Про Школу для вчителів». URL: https://courses.edera.com/courses/course-v1:EDERA_PROSCHOOL+PS101+2020/about

4. Останіна Г. Формування інтересу до читання в дітей старшого дошкільного віку. URL: https://journals.tnpu.ternopil.ua/index.php/pedagogy/article/view/1535

5. Фенцик О. М., Грицак Г. Ю. Формування читацької компетентності молодших школярів у контексті сучасних освітніх реформ. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7405/1/Formation_of_reading_competence_of_junior_schoolchildren_in_the_context_of_modern_educational_reforms.pdf

Журавко Т. В.
викладач кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

РОЗВИТОК ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (6-7 РОКІВ) ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток логічного мислення дуже необхідно як нинішнім, так і майбутнім дітям. Володіючи ним, можна навчитися розрізняти головне і другорядне, зіставляти і порівнювати, матеріалізувати і узагальнювати, тобто пізнавати світ. Одним із основних завдань сучасної дошкільної освіти є формування логіко-математичної компетентності дітей.

Логіко-математична компетентність є однією з ключових складових підготовки дитини до школи та її подальшого успішного навчання. Для дітей старшого дошкільного віку (6-7 років) цей період є сенситивним для формування основних мисленнєвих операцій, кількісних уявлень та здатності до аналізу і синтезу. Найефективнішим і найприроднішим шляхом для досягнення цієї мети є використання ігрових технологій.

Методи і прийоми математичного розвитку дітей за допомогою гри були розроблені Л. Артемовою, О. Брежнєвою, Т. Ігнатовою, О. Фунтіковою, К. Щербаковою, Л. Іщенко та іншими. В останнє десятиріччя проблема формування у дітей дошкільного віку математичних уявлень розглядалася у зв'язку з реалізацією індивідуально-диференційованого підходу Н. Баглаєва, Т. Степанова. Розкрито особливості використання математичного матеріалу, дидактичних та математичних ігор, вправ на розвиток мислення дітей у працях науковців: Н. Баглаєва, А. Бурова, І. Газіна та ін [6].

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти одним з важливих напрямків розвитку дитини є логіко-математичний. Так, освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» базується на формуванні сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентності,

тобто здатності дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності [2].

Провідний вид діяльності дошкільників – це гра. Саме в процесі ігрової діяльності діти виконують різні математичні і логічні операції. До їх числа відносяться вміння аналізувати, абстрагувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, «не», «і», «або». Однією з особливостей є формування логіко-математичної компетентності є насиченість освітнього процесу проблемними життєвими ситуаціями практичного характеру за допомогою ігрових методів та методів прямого навчання, які активізують пізнавальні інтереси дітей дошкільного віку, розвивають передумови логічного мислення, вправляють дошкільників у використанні набутих знань із математики [3].

Логіко-математичні ігри вчать дітей винахідливості, закликають до творчого пошуку, розвивають ерудицію. Більшість запропонованих логічних вправ не містить обчислень, вони орієнтують вихованця на формування правильних суджень і змістовних висновків, викликають інтерес до розумової діяльності. В ході роботи з логічними вправами та завданнями обов'язково необхідно використовувати наочність (схеми, малюнки, креслення, схеми, фігури тощо). В старшій дошкільній групі можна запропонувати пограти в наступні ігри: «Скажи навпаки», «Що коротше (довше)?», «Що більше (менше)?», «Хто що їсть?», «Знайди однакові предмети», «Якої цифри не вистачає?», «Що спочатку, а що потім?», «Познач, чим вимірюється», «Що додалося (зникло)?», «З якої фігури?» та ін. Для стимуляції інтересу дітей до навчання педагог повинен постійно підтримувати у них зацікавленість до пізнавальної діяльності. Можна, наприклад, вводити в гру елементи змагання: «Хто швидше знайде?», «Хто швидше виконаєзавдання?» [4].

Гра для дошкільника є провідною діяльністю. Включення математичного змісту в гру перетворює складні, абстрактні поняття на доступні, цікаві та емоційно насичені. Ігрові технології охоплюють широкий спектр методів та прийомів:

1. Дидактичні ігри

Це ігри з чітко визначеною метою, правилами та результатом, спрямовані на засвоєння конкретних знань та умінь.

– Приклади: Ігри з логічними блоками Дьєнеша (класифікація за 2-4 ознаками), палички Кюїзенера (порівняння за довжиною, складання чисел), лото «Числа та фігури».

– Розвиток: Формування уявлень про колір, форму, розмір, кількість; навчання елементам кодування та декодування інформації [5].

2. Математичні казки та сюжетно-рольові ігри

Створення ігрових ситуацій, де математичні знання є необхідними для «порятунку героя».

– Приклади: «Магазин» (лічба грошей, зважування, обчислення решти), «Подорож» (складання маршруту за схемою, вимірювання відстані), «Будівництво» (використання геометричних форм для конструювання).

– Розвиток: Практичне застосування математичних знань, орієнтування на площині та у просторі, формування часових уявлень.

3. Настільні та навчальні ігри

Ігри, що вимагають планування, прогнозування та стратегічного мислення.

– Приклади: Шашки, шахи (елементи), лабіринти, головоломки, танграми, ігри-ходилки.

– Розвиток: Логічне мислення, просторова уява, послідовність дій, уміння бачити перспективу.

Варто зазначити, що математика відіграє значну роль у розумовому вихованні дітей, у розвитку мислення та інтелекту. У дошкільному віці мислення дитини входить у нову фазу розвитку, а саме: відбувається збільшення кола уявлень дітей і розширення розумового кругозору. Такий підхід передбачає визнання кожної дитини як унікальної особистості, її прав, ставлення до неї як суб’єкта власного розвитку [1].

Список використаної літератури:

1. Matvienko S. Гра як засіб забезпечення наступності у формуванні логіко-математичної компетентності старших дошкільників і учнів першого класу НУШ. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. № (1). 2023. С. 54–62.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Ванько К. І. Використання ігротехнологій у формуванні логіко-математичної компетентності дошкільників: теорія і практика. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2022. 75 с.
4. Журавко Т. В. Розвиток логіко-математичної компетентності старших дошкільників засобами дидактичних ігор. *Вісник науки та освіти*. №6 (24). 2024. С. 676–687.
5. Стрілецька Н. М., Макарова В. А. Формування логіко-математичної компетентності дошкільників на основі ідей про вільне виховання М. Монтессорі: навчально-методичний посібник. Чернігів, ФОП Баликіна С. М. 2024. 99 с.
6. Труш Д. О., Вільхова О. Г. Формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку засобами сучасних ігрових технологій. *Імідж сучасного педагога*. №(5(218). 2024. С. 98–101.

Катіба Л. М.
вчитель математики та інформатики, вчитель першої категорії
Канівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3
Канівської міської ради Черкаської області

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: РОЛЬ УЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ВСІХ УЧНІВ

«Справжній учитель бачить не обмеження, а можливості, не відмінності, а унікальність кожної дитини».
В. Сухомлинський

Інклюзивне навчання є важливим напрямом сучасної освіти, що забезпечує рівний доступ до навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей розвитку, фізичних чи психічних можливостей. У початковій школі інклюзивне навчання відіграє ключову роль, оскільки саме в цей період закладаються основи соціалізації, адаптації до колективу та формування особистості дитини.

В умовах реформування освітньої системи України інклюзивна освіта стає пріоритетним напрямом, що спрямований на інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у загальноосвітній простір. Це потребує перегляду підходів до навчання, розробки нових методик і активної співпраці між учителями, асистентами, батьками та фахівцями.

На мою думку, особливе місце в цьому процесі має займати використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках інформатики, які відкривають нові можливості для навчання учнів з ООП. Інтерактивні програми, мультимедійні матеріали, навчальні ігри та спеціальні адаптовані програмні матеріали. Використання саме даних засобів допоможуть зробити освітній процес доступнішим і більш зрозумілішим для всіх дітей. Також ефективним є використання допоміжних цифрових технологій, а саме: екранних луп, програм для озвучування текстів (Speaktor, NaturalReader та ElevenLabs), віртуальних клавіатур та навчальних ігор (Scratch, Code.org, LearningApps). Використання цифрових технологій сприяє розвитку

пізнавальної активності, формуванню цифрової грамотності та навичок самостійного навчання, а також забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу відповідно до потреб кожного учня.

Важливим чинником успішного навчання є створення безпечного психологічного середовища, де дитина не боїться помилок і відчуває підтримку. Учитель має формувати позитивну мотивацію, розвивати співпрацю між учнями, виховувати толерантність і взаємоповагу.

Інклюзивне навчання в сучасній школі – це не лише педагогічний підхід, а цілісна філософія рівних можливостей, що визнає цінність кожної дитини та її унікальний потенціал. На уроках інформатики цей підхід набуває особливого значення, адже цифрові технології відкривають широкі можливості для індивідуалізації, адаптації та підтримки навчального процесу.

Ефективна організація інклюзивного уроку інформатики передбачає гнучке поєднання різних форм роботи – від індивідуальної до проєктної – з урахуванням освітніх потреб і можливостей учнів. Використання сучасних методик, таких як диференційоване навчання, технологія змішаного навчання чи метод проєктів, дозволяє забезпечити участь кожної дитини в освітньому процесі на рівних правах, сприяє розвитку критичного мислення, самостійності, комунікативних умінь та креативності.

Для ефективної організації інклюзивного уроку інформатики в сучасній школі важливо поєднувати традиційні та інноваційні підходи, які забезпечують доступність і участь кожного учня.

Актуальні форми організації навчання:

Індивідуальна робота – спрямована на підтримку учнів, які потребують адаптації навчального матеріалу або працюють у власному темпі.

Парна та групова взаємодія – сприяє розвитку комунікації, співпраці й навичок взаємодопомоги.

Проєктна діяльність – мотивує учнів до практичного застосування знань, творчого мислення та відповідальності за результат.

Ігрові технології – використання інтерактивних ігор, вікторин, квестів і симуляцій для підвищення мотивації та залучення всіх учасників навчання.

Сучасні методики інклюзивного навчання:

- Диференційоване та індивідуалізоване навчання, що враховує різні рівні підготовки, темпи засвоєння й освітні потреби учнів.
- Використання цифрових освітніх платформ – Scratch,LearningApps, Wordwall, Canva, Code.org, які дозволяють реалізувати принципи навчання через діяльність і візуалізацію.
- *Метод проєктів* – створення учнями власних цифрових продуктів (презентацій, графічних зображень, мініпрограм), що розвиває креативність і критичне мислення.
- Змішане та дистанційне навчання, що поєднує офлайн-уроки з онлайн-активностями, сприяючи гнучкості та доступності освітнього процесу.

Інноваційні засоби навчання:

- *Мультимедійне обладнання* – інтерактивні панелі, планшети, ноутбуки, що забезпечують інтерактивність і візуальну підтримку матеріалу.
- Програмне забезпечення з адаптивним інтерфейсом для дітей із різними освітніми потребами (екрани з контрастними кольорами, голосовий супровід, крупний шрифт).
- Аудіо- та відеоресурси, які підтримують учнів із порушеннями слуху чи зору та розвивають сприйняття через різні канали.
- Онлайн-тренажери і симулятори, що допомагають формувати базові цифрові навички в ігровій, доступній формі.

В центрі інклюзивного навчання завжди залишається особистість учителя інформатики. Він не лише передає знання, а й виступає наставником, організатором співпраці та надійним партнером для кожного учня. Саме від його професійної гнучкості, педагогічної майстерності та готовності впроваджувати інноваційні методики залежить ефективність інклюзивного освітнього середовища.

Учитель, який розуміє індивідуальні потреби учнів і вміє створити підтримуючу, мотивуючу атмосферу, робить навчання доступним і цікавим для всіх. Його роль у посиленні цифрової грамотності та розвитку ключових компетентностей учнів є визначальною, адже він допомагає кожній дитині розкрити власний потенціал і впевнено рухатися вперед у навчанні.

Отже, сучасний урок інформатики в умовах інклюзивної освіти – це простір рівних можливостей, у якому технології стають засобом підтримки, а навчання перетворюється на процес взаєморозуміння, розвитку та творчої самореалізації кожної дитини. Перспективи подальшого вдосконалення полягають у впровадженні адаптивних цифрових інструментів, удосконаленні методик дидактичного супроводу та підвищенні кваліфікації педагогів у сфері інклюзивної освіти.

Список використаної літератури:

1. Морзе Н. В., Варченко-Троценко Л. О. Формування цифрової компетентності вчителя початкової школи в умовах НУШ. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2022. Т. 87, № 1. С. 34–46.

2. Синьова Є. П., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: навч.-метод. посіб. Київ : Алатон, 2021. 176 с.

3. Юрченко В. І. Методичні підходи до організації уроків інформатики в інклюзивних класах. *Педагогічний альманах*. 2023. № 2. С. 54–59.

4. Профіль інклюзивних учителів: що вони мають знати та вміти URL:https://nus.org.ua/2020/04/13/profil-inklyuzyvnyh-uchyteliv-shho-vony-mayut-znaty-ta-vmity/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.09.2025)

Катіба Н. А.
учитель початкових класів
Канівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №4
Канівської міської ради Черкаської області

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА І STEM – ОСВІТА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РОЗУМОВО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Для підготовки учнів до життя у технологічному конкурентному світі необхідно розвивати інтерес до науково-технічної творчості. На шляху інтенсивного розвитку зараз Україна потребує значної кількості досвідчених та професійних фахівців, які стануть запорукою успішного розвитку та конкурентоспроможності нашої держави в найближчому майбутньому.

Розвиток ІТ-галузі виявляє потребу у висококваліфікованих спеціалістах, тому виникає потреба у якісному навчанні сьогоднішніх учнів початкової школи технічним дисциплінам – математиці, природничим дисциплінам, інформатиці. Освіта повинна відповідати сучасним тенденціям розвитку суспільства.

Досліджуючи дану проблему я використовувала такі теоретичні методи: аналіз навчальних посібників, шкільних підручників, публікацій, з метою виявлення та узагальнення сучасних наукових положень та досягнень, тенденцій розвитку методики навчання в умовах розвитку Нової Української Школи і STEM-освіти.

З метою заохочення учнів до науково-дослідної діяльності вчителям початкової школи потрібно використовувати у своїй педагогічній роботі напрацювання науково-педагогічних працівників К. Д. Гуляєва, С. А. Гальченка, С. М. Буліга, Л. С. Глоба, Т. Ш. Андрущенко, С. М. Бревуса, В. Ю. Величко та багатьох інших. Люди майбутнього повинні вирішувати проблеми, розуміючи й використовуючи наукові підходи, знаючи технології, якими можна вирішити ці проблеми, – із цим погоджуються в усьому світі.

Ось чому, результатом впровадження STEM–освіти в початковій школі

має стати ефективне формування раннього професійного самовизначення і усвідомленого професійного вибору; підтримка обдарованих учнів, рівний доступ до всіх напрямків якісної освіти дітей з особливими потребами, поширення сучасного інноваційного педагогічного досвіду та освітніх технологій; широка, активна пропаганда результатів дитячої технічної творчості.

З 2019 навчального року я працюю по освітній програмі науково-педагогічного проекту "Інтелект України".

Освітня програма початкової школи науково-педагогічного проекту «Інтелект України» розроблена з метою виконання Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21,02,2018 р. № 87, розпоряджень Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988 р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Метою початкової освіти визнано всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, допитливості й творчості. Все це досягається через оновлення та модернізацію початкової освіти на засадах компетентністного підходу, метою якого є становлення учня як суб'єкта життєдіяльності завдяки сформованості системи взаємопов'язаних ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей. Готуємо розвинену особистість, що виявляє собою динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити подальшу навчальну діяльність.

У зв'язку з цим реалізація компетентністної моделі освіти передбачає впровадження STEM – освіти як основного тренду оновлення та осучаснення національних освітніх систем, метою якої є підготовка та формування в учнів

соціальної, громадянської, державницької та культурної компетентностей, позитивного мислення й емоційного інтелекту.

Тому STEM – освіта має бути неперервною розпочинатися в дошкільному віці і тривати протягом усього життя.

STEM – освіта є тим «містком» між навчанням учнів та їхньою кар'єрою.

Мета STEM – освіти – розвивати в учнів інтерес до навчальних предметів природничо – математичного циклу, формувати систему взаємопов'язаних компетентностей: розуміння природничо – наукових і математичних концепцій, здатність формулювати й розв'язувати наукові, технічні та технологічні проблеми, вміння логічно та творчо мислити, зрозуміло пояснювати, доводити, аргументувати, застосовувати на практиці та в житті.

Характерними для STEM – освіти є: фундаменталізація освіти, інтегроване навчання, навчання на основі власних відкриттів, досліджень, практичнн застосування, знання іноземних мов.

STEM – освіта може реалізовуватися як під час уроку, так і в позаурочний час.

Засоби, методи, форми освітнього процесу впроваджуються через інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, а саме: кооперативне навчання, робота в парах або групах («ажурна пилка» «алфавіт», «броунівський рух», «діалог», «синтез думок», «дерево припущень»); технології навчання в грі (дискусія, «метод прес», «обери позицію»), метод практичних досліджень, метод проектів, тренінги, що спрямовані на розвиток учнів як суб'єктів успішної та щасливої життєдіяльності, патріотів України, активних учасників громадянського суспільства, які дотримуються демократичних цінностей, вмінь позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

УРОК

Тема. Мистецтво у світі та Україні. Цимбали. Сходинки до наукового Олімпу. Властивості та будова води.

STEM and Arts: мистецтво у світі та Україні. Цимбали. Сходинки до наукового Олімпу. Властивості та будова води.

STEM	Предмет	Компетентності
S	Я досліджую світ	Аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, висловлює думки, почуття та ставлення, сприймає та використовує інформацію для досягнення життєвих цілей.Розрізняє суттєві та несуттєві властивості води (запах, колір, прозорість, текучість, форму).
T	Інформатика	Розвиває вміння користуватися мультимедійною дошкою, сприймає інформацію, створює свій алгоритм дій.
E	Трудове навчання	Досліджує та будує з пластиліну молекулу води.
M	Математика	Рахує кількість атомів та записує отриманий результат, розпізнає геометричні фігури.

Мета. Формувати загально – навчальні вміння та навички; ознайомити учнів з мистецтвом у світі та Україні; збагачувати словниковий запас учнів; вчити розрізняти предмети за властивостями; ознайомити учнів з молекулою води та практично її виготовляти; розвивати компетентності: загальні, здоров'язбережувальні, соціальні, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно – цифрові компетентності; виховувати бережливе ставлення до води.

Обладнання. Інтерактивна дошка, таблиці, стакан з водою, стакан з льодом, електричний чайник, пластилін.

ХІД УРОКУ

(фрагмент уроку)

I. Актуалізація опорних знань.

II. Вивчення нового матеріалу.

1. Робота над листом Центаврика

2. Робота в парах. Розгадування ребуса.

Зашифроване слово ЦИМБАЛИ.

3. Словникова робота. Читання довідки від бортового комп'ютера

Адаптера де пояснюється значення слова цимбали.

ІІІ. Перегляд відео про виступ ансамблю, який показує запальний румунський танець під звучання оркестру де грають цимбали.

4. Бесіда про властивості предметів.

5. Практично-дослідницька робота. Визначення суттєвих властивостей води та характерних для неї станів. (Додаток 1)

* Показ стакану води в рідкому стані (визначення прозорості, текучості води та її форми в різних предметах). (Додаток 4)

* Показ води в твердому стані (лід). (Додаток 5)

* Показ води в газоподібному стані (влючений електричний чайник, з якого парує вода). (Додаток 6)

ІУ. Перегляд відеофрагменту про склад води з молекул та атомів.

Діти знайомляться з молекулою води Н 2 О та визначають , що до складу молекули води входять 2 атоми Н та 1 атом О.

У. Практична робота.

Діти з пластиліну виготовляють молекулу води. (Додаток 2, додаток 3).

УІ. Підсумок уроку.

Додаток

Додаток 1

Додаток 2

Додаток 3

Додаток 4

Додаток 5

Додаток 6

Список використаної літератури:

1. Вольянська С. Є. STEM–освіта. Довідник сучасного педагога. Харків : Вид. група «Основа», 2018. С. 124–125.

2. Думанська І. І. Школа для дітей – це не підготовка до життя, це саме життя. *Економіка в школах України*. 2015. №10. С. 21–25.

3. Завалевський Ю. Тренди сучасної освіти: цивілізаційний і національний контекст. *Рідна школа*. 2019. № 4. С. 3–8.

4. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM–освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти. *Рідна школа*. 2018. № 4. С. 50–54.

5. Коваленко О. STEM–освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США. *Рідна школа*. 2018. № 4. С. 46–49.

6. Козловська І. М. Виховний потенціал інтегративного підходу в освіті. *Педагогічний альманах*: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Випуск 12 (1). С. 6–12.

7. Копняк Н. Б. Реалізація міжпредметних зв’язків у системі формування інформатичної компетентності учнів загальноосвітньої школи. *Комп’ютер у школі та сім’ї*. 2019. № 1. С. 17–19.

8. Корнієнко О. Р. Про актуальність запровадження STEM–навчання в Україні. URL:http://elenakornienko.blogspot.com/2016/02/stem.html

9. Крутій К. STREAM–освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. №1. С. 3–7.

10. Освітня програма початкової школи науково-педагогічного проекту “Інтелект України”. Нова українська школа.

12. Державний стандарт початкової освіти 2019 р.

13. Початкова школа 2025-2026: методичні рокемендації для початкової школи.

Кацан О. М.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Кравчук Н. П.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КАЗКОТВОРЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Давнім, ефективним та властивим природі людини є такий засіб розвитку, як казка. Це найулюбленіший та найпопулярніший жанр літератури, який притягує, дітей як магніт. Враження від прочитання казки починає жити в серці дітей дошкільного віку і зберігається до кінця життя. Вона супроводжує всі етапи розвитку дитини в контексті дошкільного дитинства.

Навчання дошкільників казкотворення з використанням народних і авторських літературних казок в цілях формування уміння будувати зв'язні висловлювання – передбачає ознайомлення дітей із зображувально-виразними засобами казки (порівняння, епітети, метафори, синоніми). Крім того, у казках, як ні в яких інших літературних творах, міститься майже ідеальне розташування звуків, які без надзусиль відтворюються дітьми.

Для старшого дошкільника казка є знайомим та приємним засобом пізнання світу та збагачення мови. Також вона має широкий потенціал використання, як-от: слухання, переказ, самостійне складання казок, драматизація, складання альтернативних кінцівок та багато іншого.

Окремо уваги заслуговує філософська група методів роботи з казкою в розвитку зв'язного мовлення. До представників такого напрямку методів роботи з казкою належать М.Ліпман та Н. Юліна. Дослідники виділяють особливості сприйняття дітьми казок для розвитку навичок соціальної взаємодії: емоційне залучення; ідентифікація з героями; розвиток емпатії; зниження тривожності; підвищення самооцінки; розвиток емоційної грамотності; моделювання соціальних ситуацій; навички активного слухання.

Через персонажів та ситуації у казках діти вчаться розуміти інших та ефективно спілкуватися. За словами українських дослідників М. Замелюк, С. Міліщук, казкотерапія сприяє сприйманню особистості себе такою, якою вона є, «усвідомлювати себе й інших людей, кожного, як неповторну індивідуальність. У кожної людини є потреба в самовираженні, яке зазвичай залишається незадово-леним, що породжує внутрішній конфлікт. Казкотерапія використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, покращення взаємодії із зовнішнім світом» [1].

Дослідниця Л. Прозорова описує досвід використання казок у вихованні лідерських якостей дітей. Неодмінні ознаки лідера – висока моральність, відповідальність, здатність поставити інтереси інших над власними. Найкраще виховувати ці якості – аналізувати з дітьми повсякденні ситуації з життя, разом розмірковувати над мотивами і наслідками вчинків – власних, однолітків, дорослих чи персонажів казок. Подає такі казки: «Добрі справи важкими не бувають», «Ось такі пироги», «Хто переможець?» та перелік запитань для обговорення з дітьми [3].

В іншій статті «Казка розуму навчає і від бід застерігає» Л. Прозорова показує, як використовуючи авторські казки, діти разом з персонажами вчаться диференціювати поняття «безпечне», «небезпечне», орієнтуватися у правилах поводження з незнайомими предметами і речовинами, електроприладами. Проблемні ситуації, творчі завдання, прийоми моделювання допомагають дітям дізнатися, як правильно поводитися в нестандартних життєвих ситуаціях, до кого можна звернутися за критичних обставин. Зміст казок зрозумілий дітям, а правильно підібрані запитання допомагають малюкам детальніше розібратися в обставинах небезпечних ситуацій для того, щоб уникнути неприємностей у майбутньому або принаймні допомогти іншим, не нашкодивши собі. Наводить приклади таких казок: «Струм не любить пустунів», «Невдалий сюрприз для матусі», «Ігри бувають небезпечними!», «Цікавість не доводить до добра». Казки можуть бути використані на заняттях (як елемент інтегрованого заняття)

або як повноцінне тематичне заняття. На їх основі можна проводити ігри-інсценізації, ігри-драматизації [3].

Науковець Крутій К. рекомендує використовувати у роботі зі старшими дошкільниками цікаву технологію – сторітелінг: мистецтво розповідання. Авторка пропонує зацікавити й мотивувати дітей до творчого розповідання [2].

Для того, щоб допомогти дітям побачити казку у новому ракурсі, дати поштовх для розкриття творчих здібностей, уяви, фантазії доцільним є застосування методики виховання казкою Л. Фесюкової. Запропоновані авторкою творчі методи роботи з казкою дозволяють більш різнопланово використовувати улюблені дітьми тексти. Методи роботи з казкою: знайомі герої в нових обставинах; колаж з казок; казка від лічилки; рятувальні ситуації в казках; казки про фантастичні країни; від точок та казок.

Цікава і доступна розроблена Л. Фесюковою універсальна схема роботи з казкою: назва казки; моральний урок; виховання добрих почуттів; мовленнєва зарядка; розвиток мислення та уяви; казка і математика. казка і екологія; казка розвиває руки. Сама методика унікальна, але вона розрахована на старший дошкільний вік. Так у «мовленнєвій зарядці» не завжди можливо підібрати прислів'я, зрозуміле за змістом малюкам, тому можна пропонувати дітям звуконаслідування, чистомовки, потішки, забавлянки. В пунктах «Казка і математика», «Казка і екологія» слід активізувати перший життєвий досвід малят, підвести до нових маленьких відкриттів. Щоб підвести дітей до творчої роботи з казкою (зміна одного казкового героя іншим, придумування іншого кінця чи варіанта казки) доцільним є такий метод, як розігрування казки за допомогою замінників [4].

Використовувати даний метод слід у послідовності: 1.Ознайомлення з казкою і замінниками. 2. Дорослий читає казку, а дитина розігрує її. (Ось до рукавички підходить лисичка (оранжевий кружок), запитує: «Хто, хто в рукавичці живе?» Їй відповідають мишка, жабка, зайчик (дитина щоразу піднімає відповідний кружок). 3. «Загадування» уривків із казки. Дорослий за допомогою замінників розігрує якусь сценку із казки, а дитина повинна

відгадати її і розповісти. 4. Показ дитиною уривка з казки з одночасним розповіданням його. 5. Допридумування нових варіантів чи епізодів казки за допомогою введення нових замінників [3].

Для розвитку уяви дітей, уміння використовувати свій, поки що невеликий життєвий досвід, корисним є застосування ігор з пальчиками, психогімнастики, інсценування та драматизацію, вправи з емпатії. Допомагають у цьому спеціально розроблені ігри: «Який? Яка? Яке?», «Що буває?..» (солодким, гострим, дерев'яним, м'яким, гірким, мокрим і т.д.) «Порівняння», «Що спочатку, що потім?», «Коли це буває?», «Порівняй за величиною?», «Впізнай казкового героя», «Склади казку», «Хто сховався в рукавичці?». Педагогу необхідно схвалювати будь-які творчі спроби дітей.

У старшій групі вихователю можна використати такі методи, як складання казок за схемами, а згодом запис дітьми казок за допомогою піктограм. Спочатку вихователь пояснює дітям, що будь-який предмет, подію можна зобразити схематично, що люди часто користуються знаками-символами, наприклад, дорожні знаки, умовні зображення на мапах – географічних картах. Педагог пропонує схематично зобразити дерево, дощ, дівчинку та інше, знайомить із своїми варіантами схематичних зображень. За схемами пропонує відгадати і розповісти казку. Наприклад, «Курочка Ряба», «Ріпка».

Після того, як діти освоять розповідання за схемами, схему знайомої казки можна дещо змінити: переставити символи, внести новий символ (а значить і новий персонаж казки); уявити як змінилися події в казці, наділити нового персонажа казки певними рисами. Використовує і такі завдання, як написання листа своєму улюбленому герою за допомогою піктограм, висловити в ньому свої побажання; записати знайому казку за допомогою символів або придумати свою казку і записати її схематично.

У роботі з казкою доцільним є застосування таких прийомів: аналіз казок, розповідання казок, переписування казок, постановка казок за допомогою ляльок, складання казок, залучення вихованців до малювання за мотивами

казки, обговорення поведінки та мотивів дій персонажа, програвання епізодів казки. Щоб казка стала моделлю поведінки можна використати казку як притчу. Коли розпитують дитину про казку та її персонажів відбувається закріплення ефекту казки.

Таким чином, казкотворення несе наукову інформацію, але спосіб його виконання має бути емоційно насиченим і цікавим, що забезпечить засвоєння дошкільниками знань, уявлень про моральні якості людини, про добро і зло; про взаємозв'язки в природі та місце людини в ній; уявлень про поведінку у соціумі, як він впливає на людину. Складання казок сприятиме формуванню позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля, формуванню екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку. Казка повинна використовуватися системно, у різних видах діяльності, з урахуванням психологічних можливостей дошкільнят.

Список використаної літератури:

1. Замелюк М. І., Міліщук С. О. Казкотерапія як психологічний метод у роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. Т. 1. С. 41–44.
2. Крутій К. Сторітелінг: мистецтво розповідання або Як зацікавити й мотивувати дітей / К. Крутій, Л. Зданевич. *Дошкільне виховання.* 2017. №7. С. 2 –6.
3. Прозорова Л. Казка розуму навчає і від бід застерігає. *Дошкільне виховання.* 2017. № 1. С. 20–23.
4. Фесюкова Л. Б. Виховання казкою. Харків, 1996. 126 с.

Лютко А. І.
вчитель вищої категорії, старший вчитель
Канівської спеціалізованої І-ІІІ ступенів школи №6
з поглибленим вивченням іноземних мов
Канівської міської ради Черкаської області

КВЕСТ «У ПОШУКАХ БІЛОГО БАРСА»

Мета:

- сформувати уявлення про білого барса (снігового леопарда) як рідкісну тварину;
- розвивати екологічне мислення, спостережливість, командну співпрацю;
- виховувати дбайливе ставлення до природи.

Форма: екологічний квест-змагання між командами.

Тривалість: 40-45 хвилин.

Місце проведення: ІІ поверх школи (6 станцій). **Обладнання:** картки із зображеннями слідів, літери на картках, картки з тваринами, картки з описом тварин із Червоної книги, чисті аркуші, фломастери, картки із задачами, частини пазла (зображення білого барса).

Білий Барс – охоронець гір і снігу – загубив свій “слід у природі”. Щоб його знайти, вам потрібно пройти всі випробування на станціях і довести, що ви справжні друзі природи, які здатні своїми діями відновити “ланцюг життя”. Тому зараз я хочу впевнитися, що ви готові до цих випробувань та пропоную вам взяти участь у розминці. Готові. Починаємо.

1. Розминка

1. *Летіло, крутилося, на землю лягло. Наче біла ковдра, землю укрило.* **(Сніг)**
2. *Ніби пух, але не пір’їна. Ніби білий цукор, але не солодкий. Взимку кружляє, землю укриває.* **(Сніг)**
3. *Я висока і кам’яна, верхівка моя — гостра, завжди вкрита снігом.* **(Гора)**

4. *Я велика, плямиста кицька, живу високо в горах. Мій хвіст довгий і пухнастий, щоб тримати рівновагу. Мене нелегко знайти, бо я – майстер маскування.* **(Сніжний барс / Ірбіс)**

5. *Я живу в горах, маю довгі, кручені роги. Я – улюблена їжа для сніжного барса.* **(Гірський козел / Баран)**

6. *Я великий, клишоногий, взимку сплю у барлозі. Люблю мед і рибу, але іноді зустрічаю барса.* **(Ведмідь)**

7. *Маю гострі вуха, пухнастий хвіст. Ходжу взимку тихо і обережно, шукаю мишей і зайців. Я хитра гірська...* **(Лисиця)**

Станції квесту

Назва станції	Завдання	Матеріали
«Знайди слід барса»	Учні розглядають відбитки лап різних тварин і визначають, де – слід білого барса.	Картки із зображеннями слідів
«Екологічна абетка»	Зібрати слова з літер: ПРИРОДА, ЗВІР, ГОРИ, ЖИТТЯ.	Літери на картках
«Яка у мене здобич?»	Сніжний барс живе в: **А)** Африканських саванах **Б)** Гімалаях і Центральній Азії **В)** Австралійських пустелях. Вибрати з набору карток тільки тих тварин, якими може живитися барс в своєму середовищі.	Картки з тваринами
«Червона книга»	Прочитай опис і впізнай, про яку тварину йдеться. Обери правильну відповідь: а) Барс б) Рись в) Журавель г) бурий ведмідь.Чому сніжний барс зникає: браконьєрство, забруднення нафтою, втрата здобичі, руйнування середовища, полювання на китів? Вибрати правильну відповідь.	Картки із зображеннями тварин, опис
«Добра справа»	Команди складають «добрі справ для природи» – записують або малюють дії, які допомагають тваринам.	Аркуші, фломастери
«Код сніжного барса»	Математичні задачі.	Картки із задачами

На кожній станції команди отримують частини пазла (зображення білого барса). Склавши всі частини, ви отримаєте фото. Яке ви нам покажете в кінці квесту. “Дякую, друзі! Тепер я знаю – природа у надійних руках!”

Математичні задачі для 1-2 класів

Задача 1: Барсики на полюванні

Сніжна барсиха-мама пішла на полювання і зловила 3 **гірських козликів**. Її старший син-барсик наздогнав ще **2 козлики**. Скільки всього гірських козликів вони зловили разом, щоб нагодувати родину?

- **Рішення:** 3 + 2 = 5
- **Відповідь:** 5 козликів.

Задача 2: Довгий хвіст

Хвіст сніжного барса допомагає йому тримати рівновагу. Його довжина – **9 дм**. Довжина тулуба без хвоста – **8 дм**. Що довше: хвіст чи тулуб? І на скільки дециметрів?

- **Рішення:** Порівняння: 9 > 8 . Різниця: 9 - 8 = 1
- **Відповідь:** Довший хвіст, на 1 дм.

Задача 3: Снігові сліди

Барс залишив на снігу **10 великих слідів**. 4 сліди швидко засипав сніг. Скільки чітких слідів залишилося, щоб їх можна було порахувати?

- **Рішення:** 10 - 4 = 6
- **Відповідь:** 6 слідів.

Задача 4: Плями на лапах

На одній передній лапі сніжного барса є **4 плями**, на задній лапі – ще **3 плями**, а на хвості – аж **5 плям**. Скільки плям ми нарахуємо на лапах і хвості разом?

- **Рішення:** 4 + 3 + 5 = 12
- **Відповідь:** 12 плям.

Задача 5: Життя в горах

У родині сніжних барсів було **5 дитинчат**. На жаль, через сувору зиму **2 дитинчат** не змогли вижити. Скільки дитинчат залишилося в родині?

- **Рішення:** 5 - 2 = 3
- **Відповідь:** 3 дитинчат.

Математичні задачі для 3-4 класів

Задача 1: Вага та здобич

Середня вага дорослого **сніжного барса** становить **45 кг**. Його основна здобич – **гірський козел**, середня вага якого може сягати 90 кг.

1. У скільки разів гірський козел важчий за сніжного барса?
2. Якщо барсу для насичення потрібно з'їсти 1/5 своєї ваги за один раз, скільки кілограмів м'яса він з'їдає?

- **Рішення:**

1. 90 : 45 = 2 (рази).
2. 45 : 5 = 9 (кг).

- **Відповідь:** 1. Козел важчий у 2 рази. 2. Барс з'їдає 9 кг м'яса.

Задача 2: Висота гір

Сніжний барс мешкає на висоті до 6000 метрів над рівнем моря. Найвища гора у світі – **Джомолунгма (Еверест)** – має висоту 8848 метрів. **Гора Говерла** в Карпатах має висоту 2061 метр.

На скільки метрів Джомолунгма вища за максимальну висоту, на якій може мешкати сніжний барс?

- **Рішення:** 8848 - 6000 = 2848 м.
- **Відповідь:** Джомолунгма вища на 2848 метрів.

Задача 3: Народження та виживання

Самка сніжного барса зазвичай народжує від 2 до 3 дитинчат. Припустимо, у заповіднику народилося **4 самки**, і кожна з них принесла по **3 дитинчата**. Скільки народиться дитинчат?

- **Рішення:**

1. Загальна кількість дитинчат: 4 х 3 = 12 (дитинчат).

- **Відповідь:** 12 дитинчат.

Задача 4: Маскування

Хутро сніжного барса має приблизно **1500–2000 плямистих елементів**. Уявіть прямокутну **Картку маскування** довжиною **12 см** і шириною **8 см**.

1. Знайдіть периметр цієї картки.
2. Знайдіть площу цієї картки.

- **Рішення:**

1. Периметр: P = 2 x (12 + 8) = 40 см.
2. Площа: S = 12 см x 8 см = 96 см2.

- **Відповідь:** 1. Периметр картки 40 см. 2. Площа картки 96 см 2.

Станція «Червона книга»

Завдання: Прочитай опис і впізнай, про яку тварину йдеться.

Обери правильну відповідь: а) Барс б) Рись в) Журавель г) бурий ведмідь

Ця велика кішка має плямисте хутро і мешкає у горах. Вона добре лазить по скелях і полює на козлів та овець. Моя унікальна ознака – дуже довгий і товстий хвіст, який становить майже три чверті довжини мого тіла. Я використовую його як кермо для рівноваги, коли стрибаю по скелях, і як шарф, щоб зігрівати ніс і морду під час сну. Я не вмію гарчати, натомість я нявкаю, фиркаю та шиплю.

Мене внесено до Червоної книги через браконьєрство та руйнування мого природного середовища. (Відповідь: Барс)

Я – великий плямистий кіт, схожий на домашнього, але значно більший і сильніший. Моя головна відмінність – короткий, ніби обрубаний хвіст і китички чорного волосся на кінчиках вух. Моє хутро густе, сіро-руде, вкрите розмитими плямами. Я чудово лажу по деревах і веду нічний спосіб життя. В Україні я мешкаю у густих лісах Карпат і Полісся і занесений до Червоної книги України. (Відповідь: Рись)

Цей птах має довгі ноги та шию, сіро-біле пір’я і червоний верх голови. Гніздиться біля боліт і луків, співає сумно, але красиво. (Відповідь: Журавель)

Я – найбільший хижак у лісах Карпат і Полісся. Моє тіло вкрите густою, бурою або темно-коричневою шерстю. Взимку я не полюю, а залягаю у **барліг** і сплю до весни. Я всеїдний: люблю ягоди, жолуді, рибу та мед, але можу бути небезпечним. Мене рідко зустрінеш, бо я дуже обережний. Я включений до **Червоної книги України** і перебуваю під суворою охороною. (Відповідь: Ведмідь)

Мазур Н. В.
вихователь Канівського комунального
закладу дошкільної освіти (ясла садок)
комбінованого типу №8 «Дзвіночок»
Канівської міської ради Черкаської області

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах виховання дітей дошкільного віку особливого значення набуває формування навичок безпечної поведінки. Адже безпека дитини – це основа її фізичного, психічного та соціального благополуччя. Дитина щодня стикається з новими ситуаціями: вдома, на вулиці, в закладі освіти, під час прогулянки, у транспорті, а також у спілкуванні з незнайомими людьми. Однак пояснення правил у формі інструкцій або заборон часто не дає бажаного результату, адже діти цього віку краще сприймають інформацію через гру. Тому завдання вихователя – не лише ознайомити малюків із правилами безпеки, а й зробити цей процес цікавим, доступним, зрозумілим. найефективніший шлях до цього – гра, адже саме у грі дитина найкраще пізнає навколишній світ, закріплює отримані знання і вчиться застосовувати їх на практиці.

Ігрові технології як засіб формування безпечної поведінки

Дошкільний вік – це період, коли дитина активно пізнає світ, пробує нове, виявляє ініціативу, але не завжди усвідомлює небезпеку. У цей час формується основа її ставлення до власного життя і здоров’я. Саме тому важливо, систематично формувати у дітей навички безпечної поведінки, використовуючи природні для них методи – гру, спостереження, експериментування. Гра являється провідною діяльністю дошкільника, допомагає дитині краще запам’ятовувати правила безпечної поведінки і створює атмосферу емоційного комфорту.

Види ігор для навчання безпечної поведінки

1. Сюжетно-рольові ігри

Під час ігор: "Пожежники", "Лікарня", "Подорож містом" діти самостійно розігрують ситуації, як діяти в небезпечних випадках, як переходити дорогу, що робити якщо хтось травмувався.

2. Дидактичні ігри

Наприклад: "Набираємо номер", "Безпечно – небезпечно" – розвивають логічне мислення, вчать аналізувати ситуації і уміння робити висновки.

3.Казкотерапія, театралізовані вистави

Виховують вміння співпереживати, формують розуміння наслідків безпечної поведінки, сприяють емоційному засвоєнню матеріалу. Наприклад "Небезпечний сірничок", "Коза-дереза", "Івасик Телесик" та інші.

4. Інтерактивні технології

Аудіоказки, навчальні відео, презентації підсилюють ефект навчання та розвивають пізнавальний інтерес.

Роль вихователя у використанні ігрових технологій

Вихователь - головна особа, яка створює безпечне освітнє середовище та навчає дітей правильно діяти в різних ситуаціях. Він є не лише організатором гри, а й партнером дитини. Поведінка вихователя, його щирість і підтримка, спокій і уважність роблять гру захопливою та навчальною, формують у малюків відчуття довіри. Щоб дитина не боялася помилитися, ставити запитання, ділитися своїми переживаннями, педагог повинен не тільки навчати, а й створювати емоційно безпечне середовище.

Робота з безпеки має бути системною:

– Під час прогулянок діти вчаться орієнтуватися на вулиці дотримуючись правил дорожнього руху.

– Під час бесід і сюжетно-рольових ігор вихователь обговорює з дітьми різні життєві ситуації.

– На заняттях з образотворчої діяльності створюють малюнки на тему безпечної поведінки

Також, не менш важливим є партнерство з батьками: необхідно залучати їх до спільних ігор та бесід із дітьми про безпеку,проводити консультації,

виставки дитячих робіт. Це все сприяє формуванню єдиної лінії виховання в родині та закладі.

Формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку – це процес, що потребує терпіння, системності і творчого підходу. Безпека – це не лише правила, це стан душі дитини, яка знає: її люблять, захищають і розуміють. Через гру ,спілкування, спільну діяльність із дорослими діти не лише засвоюють правила, а й відчувають їхню важливість у повсякденному житті, вчаться головному – берегти своє життя та здоров'я, допомагати іншим і діяти правильно у складних ситуація.

Навчаючи гратися – ми виховуємо свідомих і обережних маленьких громадян.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ: міністерство освіти і науки України, 2021.

2. Тарасенко С. О. Формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку через гру. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. №5.

3. Дороніна Т. О. Ігрові технології у процесі формування навичок безпечної поведінки у дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2021

Мартинович В. В.
директор Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 6
з поглибленим вивченням іноземних мов
Канівської міської ради Черкаської області

ПРО МОДЕРНІЗАЦІЮ УПРАВЛІННЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ МОТИВАЦІЇ

Весь процес управління в системі освіти будується на прагненні досягти поставленої мети, а для цього потрібна злагоджена робота, співпраця керівника та педагогів, яка досягається за рахунок ефективної мотивації вчителя. Від ступеня зацікавленості у виконанні своїх обов'язків педагогом залежить передусім ефективність освітнього процесу. Саме система управління спрямована на те, щоб професійна діяльність педагогічного колективу була максимально ефективною. При цьому основним інструментом є мотивація педагога. Ефективне управління не можливе без розуміння мотивів та потреб особистості та правильного використання стимулів, що активізують його професійну діяльність.

Сучасний керівник закладу освіти в своїй діяльності повинен обов'язково планувати заходи щодо мотивації педагогів та розробити систему мотивації.

Ця система включає як матеріальні, так і нематеріальні стимули, з урахуванням специфіки діяльності школи, соціально-економічних реалій її розвитку та врахування особистісних та професійних характеристик педагога.

Дуже ефективні для мотивації вчителів нематеріальні стимули. Хочу поділитися декількома мотиваційними стимулами, які я використовую у своїй діяльності:

1. **Визнання та похвала**: Визнання зусиль і досягнень вчителів є потужним стимулом. Це – формальне визнання, таке як нагороди або похвальні слова на зборах, або неформальне, таке як особисті подяки. Щопонеділка на нарадах при директору, а також на засіданнях педагогічної ради стараюся подякувати за участь і перемогу в різних заходах та конкурсах, а також вручити подяки чи грамоти. Тому життєво важливо, щоб кожен вчитель

почувався цінним і мав відчуття визнання, просто подякувавши йому за те, що він нещодавно зробив.

2. **Професійний розвиток**: Професійний розвиток вчителя – це важливий аспект педагогічної діяльності вчителя, який сприяє підвищенню його кваліфікації, компетентності, творчості та самовдосконаленню. Найголовніше бути партнером вчителю, коли він займається пошуковою дослідною роботою, коли вчитель співпрацює з учнями, батьками, колегами, адміністрацією, громадськістю, експертами, науковцями тощо, залучаючи їх до спільної освітньої діяльності, обміну думками, ідеями, ресурсами, консультації, вирішення проблем, розвитку освітнього середовища.

3. **Участь у прийнятті рішень**: Дуже вагомим є включення вчителів у процес прийняття рішень, саме це підвищує їх відчуття впливу та власності. Спільною командою вчителів проводимо мозковий штурм і ось тоді ефективніше вирішуються проблеми. Різні точки зору приводять до творчих рішень спільних проблем, таких як залучення учнів та батьків до спільної справи, управління поведінкою та розробка навчальної програми.

Крім того, коли вчителі працюють разом, вони часто відчувають більшу підтримку та цінність, що призводить до підвищення задоволеності роботою.

4. **Позитивне робоче середовище**: Створення позитивного та підтримуючого робочого середовища сприяє задоволеності вчителів роботою. Важливо підтримувати вчителів та визнавати їхні досягнення через особисті подяки. Стараюся бути відкритою для комунікації з вчителями та готовим слухати їхні ідеї та пропозиції. Це створює атмосферу взаємоповаги та довіри. Фізичне середовище, в якому працюють вчителі, також важливе. Це і комфортні робочі місця, і доступ до необхідного обладнання та ресурсів. Хочу створити комфортні місця роботи в кожному класі, щоб не бігати шукати де роздрукувати, а де підключитися(із 40 кабінетів у школі у 30 підключено інтернет, 3 лінгафонних кабінети, 2 комп’ютерних класи(один з них для початкових класів).

5. **Гнучкий графік роботи**: Надання гнучкості в графіку роботи, особливо під час канікул, сприяє вчителям краще балансувати між роботою та особистим життям. Також намагаюся надавати додаткові вільні дні, що дає можливість вчителям відновити свої сили та енергію. І це, в свою чергу, може підвищити їхню продуктивність та задоволеність роботою.

6. **Організація екскурсій та відпочинку** – чудовий спосіб мотивації для вчителів. Особливо наразі хочеться ще більше знати про наші рідні куточки України, особливо Черкаської області. Екскурсії до місць, пов'язаних з навчальним процесом: це і відвідування музеїв, історичних місць, наукових центрів тощо. Такі екскурсії не тільки збагачують знання вчителів, але й надають їм нові ідеї для уроків. Відпочинок колективом: щороку варимо наш український куліш та змагаємося, це нам допомагає трішки розслабитися, зняти стрес та покращити командний дух. Професійні подорожі: це і участь в наукових конференціях, семінарах, тренінгах, які проводяться в інших містах або країнах. Такі подорожі допомагають нам розширити свої професійні горизонти, зустрітися з колегами з інших регіонів, обмінятися досвідом.

І звичайно ж матеріальна мотивація вчителя – це один із факторів, який впливає на його професійну діяльність, задоволеність роботою, ефективність навчання учнів, творчий потенціал, саморозвиток та самовдосконалення. Матеріальна мотивація вчителя включає такі аспекти, як заробітна плата, яка відповідає кваліфікації, досвіду, складності та обсягу роботи, а також забезпечує достатній рівень життя та премії, гранти, стипендії, доплати за досягнення, інновації.

Хочу сказати, що у нашій ТГ уже третій рік поспіль надається матеріальна підтримка учням та вчителям, які виборюють призові місця на обласному етапі Всеукраїнських олімпіад та МАН.

Шкода, але щороку премії не виплачують, але підтримка місцевої влади є. Також важливим на сьогодні є грантові програми. За рахунок таких грантів нашу школу було утеплено, зроблено укриття, обладнано «Клас Безпеки». Звичайно це все час, і повірте не робочий. Але якщо ти справжній керівник і в

тебе є неабияке бажання створити сучасний освітній простір як для учнів так і для вчителів, то результат буде.

Ці та інші подібні заходи створюють позитивну атмосферу в колективі, підвищують задоволеність вчителів від роботи, сприяють їх професійному розвитку та, в кінцевому рахунку, покращують якість освіти, яку вони надають учням.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 22.05.2025).

2. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 24.05.2025).

3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20?find=1&text=здоров#Text (дата звернення: 23.05.2025).

Найдьон О. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Карнаух Л. П.
кандидат педагогічних наук, професор
в. о. завідувача кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В межах реалізації Концепції Нової української школи освітній процес в закладах освіти здійснюється на засадах особистісно зорієнтованого підходу, що ґрунтується на урахуванні вікових, індивідуальних та психологічних особливостей дітей [1]. Пандемія, війна, нестабільна політична та економічна ситуація у світі – це частина зовнішніх, очевидних причин тривожності сучасної особистості. Врівноваженість, психологічна стійкість і незалежність особистості залежать від її стосунків із навколишнім світом, ступеня оволодіння духовними цінностями, побудови взаємин на основі моральних норм і адаптації до змін соціального середовища. Від того, чи зможуть батьки, психологи та педагоги розпізнати та вчасно визначити причину тривожності, надати психологічну допомогу в її корекції та подоланні, залежить подальше психічне та фізичне здоров'я дитини в наступні вікові періоди.

Психічне здоров'я особистості дитини тісно пов'язане не тільки з фізичним, а й з моральним, духовним та соціальним здоров'ям.

Психічне здоров'я дитини – це стан психологічного благополуччя, емоційного комфорту і впевненості у своєму майбутньому, що поєднується з відчуттям захищеності свого «Я». Збереження психічного здоров'я – це безперервний профілактичний процес, який передбачає своєчасне запобігання психоемоційним перевантаженням. Психічне здоров'я дитини – це стан психологічного благополуччя, емоційного комфорту і впевненості у своєму майбутньому, що поєднується з відчуттям захищеності свого «Я».

Збереження психічного здоров'я – це безперервний профілактичний процес, який передбачає своєчасне запобігання психоемоційним перевантаженням та корекції тривожності.

Психологічні особливості тривожності дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку вивчають такі сучасні науковці як: Г. Бєлєнька, Т. Дуткевич, Л. Орап, Х. Тивонюк, С. Тітаренко, М. Федоришина, Н. Шевченко, та інші.

У психології тривожність визначається, як індивідуально-психологічна характеристика, яка виражається в схильності людини переживати стан тривоги при очікуванні несприятливого розвитку подій [2].

Зупинимося на змісті та сутності дефініції «тривога». Тривога – це переживання стану емоційного дискомфорту, викликаного передчуттям несприятливого розвитку подій або передчуттям можливої небезпеки [2]. Треба відрізняти тривогу від тривожності. Якщо тривога є епізодичним проявом неспокою і хвилювання дитини, то тривожність є стійким станом.

Сьогодні постійно зростає кількість дітей з підвищеною тривожністю, нерішучістю та емоційною нестабільністю. У дошкільному та молодшому шкільному віці тривожність може закріпитися як риса особистості не тільки в цьому життєвому циклі, але і протягом усього її подальшого розвитку.

Для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку характерні психологічні особливості, що сприяють виникненню тривожності: підвищена емоційна чутливість до факторів зовнішнього середовища та стійкі зовнішні та внутрішні реакції; довільність пізнавальної та емоційно-вольової сфери, які слабо розвинені. Такі вікові особливості дітей, як безпосередність сприйняття навколишнього світу та обмеженість форм пристосувальних реакцій на впливи, високий рівень наслідування та емоційного зараження, залежність від суджень дорослих, низька здатність протистояти чужим думкам та пропозиціям, є сприятливими факторами розвитку тривожності.

Дослідниця Ліза Фельдман Барретт зазначає, що процес розвитку тривожності відбувається в кілька етапів [4, 330]. На першому етапі

відбувається її виникнення. Цей момент пов’язаний з формуванням динамічного опорного ядра психічних процесів, в яких проявляється тривожність. На другому етапі відбувається виявлення тривожних станів і їх закріплення у конкретних видах діяльності та поведінці. На третьому етапі тривожність набуває характеру риси особистості, і точно відтворює ті психічні стани, через які воно виникло.

Дослідники тривожності поділяють її на особистісну та ситуативну.

Ситуаційна тривожність зазвичай є тимчасовим станом але, можливо, стабільним для певних ситуацій, породжений ними, рідко зустрічається в інших ситуаціях. Це можуть бути іспити, розмова з педагогами, спілкування з незнайомими або неприємними людьми, з якими можна розраховувати, на що завгодно.

Особистісна тривожність – є рисою особистості і виражається в його негативному (неспокійному) ставленні до всіх життєвих ситуацій, які постійно навіюють небезпеку.

Особистісна тривожність, що виникає через емоційну реакцію на небезпеку, може мати глибоке коріння, починаючи з раннього дитинства. З нею важко боротися і важко жити, коли доводиться постійно очікувати на небезпеку. Внаслідок тривожної поведінки батьків, стрімко збільшується частка дітей з підвищеним рівнем тривожності, що проявляється в труднощах у спілкуванні, зниженні працездатності та продуктивності, емоційної нестійкості [2].

Дітям старшого дошкільного та молодшого шкільного віку характерні такі психологічні особливості, як надмірна емоційна чутливість до зовнішніх впливів та сильна зовнішня і внутрішня реакція на них, недостатньо розвинена довільність пізнавальної та емоційно-вольової сфер; безпосередність сприйняття зовнішнього світу і обмеженість форм адаптивних реакцій на впливи, високий рівень наслідування та емоційного зараження, залежність від оцінок дорослих, низька здатність протистояти чужій думці тощо.

Це період долучення дитини до загальнолюдських цінностей, час становлення перших взаємин з людьми, перших переживань і тривог. Саме тому в період старшого дошкільного та молодшого шкільного віку тривожність може закріпитись як властивість особистості.

Тому важливим є попередження формування тривожності у дітей в цей віковий період, адже означена якість ще не до кінця сформована та піддається корекції.

Аналіз психологічних джерел показав, що більшістю сучасних психологів дитяча тривожність розглядається, як негативне явище розвитку емоційної сфери, яке виникає внаслідок дії безлічі зовнішніх психотравмуючих чинників, серед яких важливе місце посідає сім'я та особливості батьківсько-дитячих взаємин. Сім'я – це один із могутніх факторів емоційного впливу на дитину, вона впливає на розвиток перцептивної, когнітивної, поведінкової сфер особистості. Від особливостей батьківсько-дитячих взаємин великою мірою залежать формування тривожної або впевненої поведінки.

Згідно з результатами констатувального експерименту дослідження нами було розроблено поради батькам щодо зниження загального рівня тривожності та підвищення самооцінки дітей, які полягали в формуванні довірливих стосунків з дитиною, підтримці та фокусуванні на досягненнях та позитивних моментах діяльності дитини, відстороненні дитини від ситуацій суперництва та порівняння її вчинків та результатів тільки з власними. Значна доля нашої уваги при написанні порад батькам була присвячена висвітленню необхідності створення теплої та люблячої атмосфери в сім'ї як необхідної умови становлення впевненої особистості дитини.

Особливу увагу ми приділили арт-терапії як виду психологічної корекції, заснованій на мистецтві та творчості. Види арт-терапії: наочні методи роботи, пісочна терапія (сухим і мокрим піском), ліплення (глина, пластилін, тісто), казкотерапія та ігротерапія (розбір гри) [3]. В межах нашого дослідження також нами було розроблено психокорекційну програму для дітей старшого дошкільного віку з використанням методів арт-терапії: пісочної терапії,

казкотерапії, ігротерапії, які спрямовані на зниження загального рівня тривожності та напруги.

Педагогічні завдання мають вирішуватися в атмосфері психологічного комфорту та підтримки. Дітей необхідно навчати справлятися зі стресом, напругою та тривогою. Педагоги мають бути спрямовані, як плекати в вихованців у собі гідність, оптимізм, впевненість у собі, сильні риси характеру та чесноти.

Список використаної літератури:

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Ляшенко О. І. Концепція Нової української школи. Енциклопедія освіти. / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва; редкол.: О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, П. Ю. Саух, Л. Д. Березівська, І. Д. Бех, В. Ю. Биков, М. С. Гальченко, В. В. Засенко, С. А. Калашнікова, М. О. Кириченко, Л. Б. Лук'янова, В. Г. Панок, В. О. Радкевич, О. Я. Савченко, М. М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська]: 2-ге вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 481.
3. Шестопал І. А. Казкотерапія як ефективний метод роботи психотерапевта з дітьми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» . Серія «Психологія»: Науковий журнал* Острог : Видво НаУОА, січень 2020. № 10. С. 143–147.
4. Feldman Barrett L. How Emotions Are Made: The Secret Life of the Brain. Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2017. 448 p.

Палій М. В.
консультант комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників
Канівської міської ради Черкаської області»

ПЕДАГОГ У РЕСУРСІ: ЯК БЕРЕГТИ СЕБЕ, ЩОБ НАДИХАТИ ІНШИХ

Сучасний педагог – це не просто носій знань, а наставник, психолог, мотиватор і, передусім, людина, від якої діти щодня черпають енергію, емоції та приклад. Проте, щоб “горіти”, важливо не “згоріти”. Тема професійного вигорання стає все більш актуальною, особливо у сфері дошкільної освіти, де від педагога вимагається постійна емоційна залученість і чуйність.

В умовах постійної невизначеності та кризових ситуацій, вихователі закладів дошкільної освіти стають не просто педагогами, а "емоційними рятівниками" та опорою стабільності для своїх маленьких вихованців. Психічне здоров’я дошкільника безпосередньо залежить від стійкості дорослого поруч. Саме тому ключовий акцент у цій роботі має бути зроблений на професійній позиції та саморегуляції вихователя.

Педагог у ресурсі – це той, хто вміє слухати себе, приймати допомогу, берегти свої сили та плекати радість життя. Адже саме внутрішній спокій і гармонія вихователя стають найкращим прикладом для дітей.

1. Чому педагогічний ресурс – це основа професійної майстерності

Бути в ресурсі – означає мати внутрішню силу, емоційну стабільність і натхнення. Це стан, у якому педагог може творити, підтримувати, навчати та водночас не втрачати себе. Ресурсність – це не лише відпочинок, а й уміння помічати свої потреби, вчасно зупинятись і шукати баланс між “хочу”, “можу” та “потрібно”.

2. Ознаки втрати ресурсу

• постійна втома навіть після відпочинку;

• зниження інтересу до роботи, відчуття “рутини”;

• дратівливість, замкнутість, байдужість;

• емоційне “вигоряння” – коли немає сил ні на себе, ні на дітей.

3. Як підтримувати свій ресурс щодня

1. Баланс між роботою і відпочинком. Педагог дошкілля часто “живе” на роботі, але важливо мати час для себе. Варто встановити кордони: після робочого дня – жодних звітів і чатів.

2. Маленькі радощі щодня. Кавова пауза, прогулянка, читання улюбленої книги – навіть короткі моменти відновлення допомагають зберегти внутрішню рівновагу.

3. Ресурсні практики. Медитація, дихальні вправи, арттерапія, ведення щоденника вдячності – це прості, але дієві інструменти самопідтримки.

4. Професійне спілкування. Участь у семінарах, тренінгах, супервізіях допомагає не лише отримати нові знання, а й знайти підтримку колег, які розуміють і надихають.

5. Турбота про тіло. Фізична активність, повноцінний сон, збалансоване харчування – це не розкіш, а необхідність для педагога, що щодня працює з дітьми.

4. Емоційна культура вихователя

Бути в ресурсі – означає вміти розпізнавати й приймати свої емоції. Дитина зчитує настрій вихователя з першої хвилини спілкування. Тому педагог, який уміє керувати власними емоціями, створює безпечну атмосферу, де дитина може розкриватися і відчувати підтримку.

5. Надихати можна лише з повної чаші

Бути педагогом – означає ділитися. Але ділитися можна лише тоді, коли власна “чаша” наповнена. Піклуючись про себе, педагог не проявляє егоїзму – він інвестує у якість освіти, у щасливе дитинство своїх вихованців і власне професійне довголіття.

6. Практичний куточок «5 хвилин для себе»

Іноді, щоб повернути внутрішню рівновагу, достатньо кількох хвилин тиші чи усвідомлення. Ось прості ідеї, які допомагають відновити ресурс навіть у напружений день:

1. Дихання спокою

Сядьте зручно, зробіть три глибокі вдихи. На вдиху подумки скажіть: «Я вдихаю спокій», на видиху – «Я відпускаю напругу». Повторіть 5 разів.

2. Миттєві "острівці радості"

Помічайте красу навколо: малюнок дитини, усмішку колеги, промінь сонця на підвіконні. Маленькі радості – це великі ресурси.

3. Щоденник вдячності

Щовечора запишіть три речі, за які вдячні сьогодні. Це змінює фокус із «що не так» на «що добре», допомагаючи мозку відновлювати енергію.

4. Ресурсне коло підтримки

Знайдіть "своїх" колег – тих, поруч із якими легко і тепло. Професійне спілкування з однодумцями – це джерело натхнення.

5. Слова, які надихають

Випишіть кілька фраз, які вам дають силу. Наприклад:

«Я роблю важливу справу», «Мої зусилля мають значення», «Я не мушу бути ідеальною, щоб бути доброю».

Коли педагог знаходиться у стані гармонії, він випромінює спокій, упевненість і любов – ті самі речі, яких так потребують діти. Тож турбота про себе – це не прояв слабкості, а прояв мудрості.

Бережімо свій ресурс, бо саме через наше світло діти вчаться бачити красу цього світу.

Список використаної літератури:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 т. Київ : Либідь, 2021.

2. Долинський Б .Т., Мутниця О. Здоров'я вчителя як підгрунтя для успішної професійної діяльності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.* 2018. №3 С. 122–125.

3. Освіторія Вчитель у ресурсі: як освітянам створити здорове робоче місце URL: https://osvitoria.media/experience/vchytel-u-resursi-yak-osvityanam-stvoryty-zdorove-roboche-mistse/ (дата звернення 30.09.2025)

4. Марковська М. Як учителям підвищити стресостійкість та ресурсність. Частина 2 URL: https://nus.org.ua/2021/04/21/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-stresostijkist-ta-resursnist-chastyna-2/ (дата звернення 29.10.2025)

Пашкова Н. М.
вихователь Канівського комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №8 «Дзвіночок» Канівської міської ради Черкаської області

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ЗАСІБ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дошкільний вік – це період безмежної допитливості. Дитина постійно ставить запитання « Чому?», «Як?», «Навіщо?». Це вік маленьких "чомусиків". Сучасна освіта орієнтується на формування в дитини здатності самостійно робити висновки, аналізувати, здобувати знання. У дітей формується інтерес до навколишнього світу, перші елементи логічного мислення та пізнавальна активність. Щоб дати відповідь на запитання дитини, перед педагогом стоїть завдання: не лише дати дитині знання, а й навчити її самостійно шукати відповідь. Одним з найефективніших шляхів розвитку пізнавальних інтересів у дошкільників є дослідницька діяльність.

Значення дослідницької діяльності.

Дослідження – це природна форма пізнання світу для дитини. Вони дозволяють вихователю перетворити допитливість малюка у пізнавальну активність. Дослідницька діяльність надає можливість побачити те, що об’єктивно в існуючий природі не піддається спостереженю.

Такі знання розвивають мислення та увагу, уяву, мовлення, вміння аналізувати та узагальнювати, надають впевненість в власних силах.

Форми організації дошкільної діяльності дошкільників.

1. Експерементування – під час занять з природи та ознайомлення з довкіллям.
2. Бесіди та спостереження за природними явищами та сезонними змінами.
3. Досліди з природними матеріалами (пісок, вода, каміння, грунт) та явищами (сніг, дощ, вітер).

4. Дослідницькі проекти: « Як краплинка проживає своє життя», «Де живе повітря», «Чому восени листя міняє колір та опадає», «Як проростає насінинка» тощо.

5. Проблемні ситуації: «Що відбудеться, якщо не буде ….? (сонечка, дощу)», «Чому один предмет тоне, а інший ні?», «Чи може риба жити без води?» та інше.

6. Ігрова діяльність (дидактичні ігри, сюжетно-ролеві ігри, настільно-друковані ігри) допомагають узагальнювати і закріплювати знання, відтворювати реальні життєві ситуації.

7. Художне слово.

Читання художніх творів допомагає усвідомлювати результати досліджень, осмислити причинно-наслідкові зв’язки.

Роль вихователя.

Головна роль в дослідницькій діяльності належить вихователю, який виступає організатором , помічником дитячої пізнавальної діяльності. Створює розвивальне середовище, в якому діти можуть спостерігати, експерементувати, ставити запитання, отримувати відповіді.

Вихователь організовує в групі "куточок маленького дослідника", де діти мають доступ до природніх матеріалів (пісок, вода, каміння, грунт, папір, хутро, сіль тощо), прилади (термометри, ваги, годинники, ліхтарики, люстерка, сита, лопатки, магніти, губки, дощечки тощо), спецодяг (халати та фартухи, клейонки різних розмірів), пластиковий та скляний посуд.

Педагог повинен вислухати думку дитини, не підганяти її з висновками. За необхідності потрібно ставити на відні запитання, на чомусь зосередити увагу дитини.

Дослідницька діяльність – це ефективний засіб пізнавального розвитку дошкільника. Коли дитина має можливість досліджувати світ самостійно, то вона вчиться мислити, робити висновки, ставити запитання тощо.

Виховуючи «маленького дослідника», педагог допомагає дитині не просто отримувати знання, а відчувати радість відкриття, створює атмосферу довіри, інтересу й успіху, де кожна дитина відчуває себе «науковцем».

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 22.05.2025).
2. Воронова О. В. Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку. Київ: Світ дитинства, 2020.
3. Шумей Т. І., Сергеєва І. Л. Маленькі дослідники. *Палітра педагога*. 2015.
4. Ландивір С. О. Пізнавальний розвиток дошкільників у процесі експерементування. Харків : Основа, 2019.

Підгайна І.
вчитель початкових класів
Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №6
з поглибленим вивченням іноземних мов
Канівської міської ради Черкаської області

ТИЖДЕНЬ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ «ПОДОРОЖ КРАЇНОЮ НУШ»

День перший

Початок дня – акція «Від серця до серця»

Починає день вчитель: біля дверей класу роздає всім, хто проходить повз клас (батькам, дітям, вчителям…) листівки з побажаннями на день. Далі акцію продовжують 2 учнів – ВОЛОДАРІ СЕРДЕЦЬ (корона з серцем), які перші прийшли сьогодні в школу. Акція триває до початку першого уроку (рис.1, рис.2).

Тема. Стежка ДОБРА

Мета: дати визначення поняттям «добро», «доброта», поглибити знання про добро і зло; розвивати вміння визначати прояви добра і зла; вчити дітей творити добро; розвивати зв'язне мовлення дітей, збагачувати словниковий запас; розширити світогляд учнів; розвивати загальнокультурні, ціннісно-смислові та інформаційно-комунікативні компетентності учнів, сприяти саморозвитку, умінню самостійно мислити, аргументовано доводити свою думку; виховувати доброзичливість та людяність.

Обладнання: мікрофон, вислови про доброту (пазли), ваги з словами «добро»-«зло», картки з буквами та словами, коркові дошки для вправи «Валіза добрих справ» та «Правила добра», паперове серце, аркуш паперу для малювання, гуаш, вода, пензлі.

Тип уроку: урок добротворення.

Хід уроку

І. Організація класу до уроку.

– Щоб наш урок сьогодні відбувся, діти, налаштуймося на нього, звернімося до нього подумки:

– «Урок! Ти сходинка у моєму житті. Допоможи мені стати розумнішим і добрішим. Допоможи мені стати гарною людиною. Я буду сьогодні рости, буду мислити, у мене все вийде».

– Дякую, сідайте.

«Побажання від учителя»

– Сьогодні на уроці я хочу побачити у вас те, що часом буває непомітним: сміливість – у скромних, комунікабельність – у мовчазних, рішучість – у невпевнених, жагу до знань – у всіх. Ви в мене добрі, розумні, талановиті і працьовиті. Залишайтеся такими й надалі!

ІІ. Повідомлення теми і мети уроку.

– «*Все, що робиш для когось, робиш для себе».*

Мудрість (додаток 1)

– Сьогодні ми з вами поговоримо про доброту, з’ясуємо, що таке добро і зло, де воно живе, якими ходить стежками, що означає бути добрим.

– Які ваші очікування від цього уроку?

Завдання уроку.

Цей урок навчить мене:

– аналізувати і робити висновки;

– пояснювати, що таке «добро» і «доброта»;

– розрізняти риси «добра» і «зла»

– складати правила доброти.

ІІІ. Вивчення нового матеріалу.

1.Бесіда.

– Ми часто чуємо слова «добро», «доброта». Що означають, на вашу думку, ці слова?

Словничок

Добро – корисна справа, вчинок.

Доброта – чутливе, дружнє ставлення до людей.(Додаток2)

Отже, доброта – позитивна риса характеру, людська чеснота.

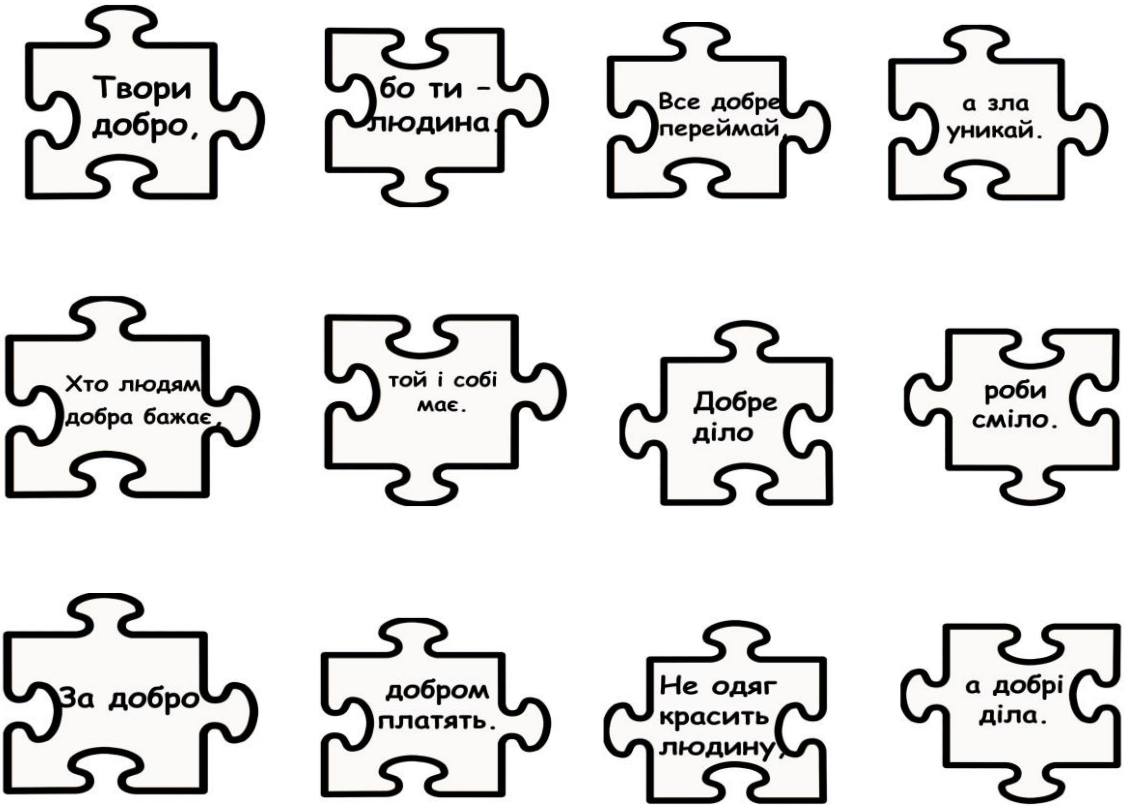
2. Гра «Валіза добрих справ».

Учням роздаються картки у формі сердець, на яких вони записують свої добрі справи. Записане зачитується, і картки вивішуються на дошку (рис3, рис.4). Додаток 3

3. Робота в колі. Гра «Збери прислів'я» (рис. 5, рис 6, рис.7)

– Доберіть правильне продовження прислів'я, склавши пазли.

– Поясніть зміст кожного прислів'я.

4. Інтерв'ю. Метод «Мікрофон».

– Почнемо розкривати велику таємницю природи Добра. Я візьму у вас інтерв'ю, в якому ви розкажете, як уявляєте добро і доброту.

– Яку стежку добра ми оберемо? Вузьку чи широку? Довгу чи коротку?

– Чи можна покуштувати добро?

– Чи можна його побачити?

– Чи можна доторкнутися до доброти?(Тільки душею).

– Якщо добро зобразити у вигляді музики, яка це буде музика? Весела, чи сумна?

– Яким кольором ти намалював би Доброту? Чому?

– Як гадаєте, де живе доброта?

Висновок: отже, доброта – категорія не матеріальна, а духовна. Її не можна торкнутися, понюхати, посмакувати, Доброту можна тільки відчути: це ласкаве, ніжне ставлення, це готовність допомогти в скрутну хвилину, це любов до оточуючого світу. Це те, що заставляє нас радіти, любити, співчувати.

– Як на вашу думку, які слова притягує до себе добро?

5. Із пропущених букв групи слів склади нове слово. Воно близьке за значенням до слова «Добро»(рис.8)

(Діти нашіптують утворене слово учителеві)

…аска, л…бов, …оброта, пор…дність, чес…ість, чуйн…сть, раді…ть, турбо…а, щедріст… (Людяність)

6*. Визначення поняття «зло».*

– Що є протилежністю Добра?(Зло).

– Що таке, на вашу думку, «зло»?

– До зла належить все те, що перешкоджає єднанню людей.

7. Розрізнення рис добра і зла. Вправа «Терези справедливості» (рис.9, рис.10).

Ось на картках записані слова, що символізують добро чи зло. Розкладіть картки біля відповідних понять: любов, ненависть, байдужість, повага, жадібність, злагода, підтримка, грубість, нестриманість, справедливість, підлість, милосердя, жорстокість, щедрість, щирість, вміння прощати (додаток 4).

– Прочитайте, що відносимо до зла …, до добра?

8. Бесіда про серце.

– Згадайте, то де живе доброта?*(Усередині нас, у душі, у серці.)*

– Про яке серце кажуть «велике», «золоте»?*(Про добре, любляче, ніжне, в якому живе милосердя, співчуття, уміння порадіти за іншого.)*

– А про яке серце кажуть «чорне»?*(Про зле, заздрісне, підле, грубе.)*

Запам'ятайте: коли любові й доброти в серці нема, порожнеча тут же заповнюється злістю й ненавистю.

Розігрування ситуації.

– У думках полинемо до наших мам.

– Яке у матусь наших серденько? Добре ? Чи зле?

– Так. Воно добре, чуйне, терпляче. Подивіться, яке воно красиве. Та бувають дні, коли ми сказали мамі погане слово, розізлилися, не послухали, крикнули, відсторонилися…захворіли, впали…..(при цьому щоразу надриваю шматочок серця).У мами болить серце.

– А що ж нам робити, як зцілити серце?

– Треба склеїти…(Діти зшивають серце)

– Воно знову стало таким, як було?

– Ні.

– На ньому залишилися шрами (рис.11, рис.12).

Тож бережімо маму, частіше говорімо їй лагідні добрі слова.

9. **Духовний вчинок**

Очистимо наші душі і серця від усього поганого. На окремих аркушиках запишіть свої негативні риси і складемо їх до спеціального конверта, щоб знищити і звільнитись від зла назавжди.

(Учитель кладе у конверт свій аркуш, далі учні).

А тепер прикладіть ваші долоньки до свого доброго, щирого, чистого сердечка, відчуйте, як воно б'ється, і подумайте, що може послати іншим людям промінчик вашого серця. *(Відповіді дітей)*

– Які почуття зародились у вашій душі?

(Чесність, дружба, співчуття, любов, щедрість, чемність,

милосердя, доброта). Доброта – це краса людської душі, серця (Діти жестами показують сердечко з долоньок, рук…) (ри.13).

11. Слухання притчі.

– Як ви розумієте поняття «добре ім'я?»

«Жив собі один чоловік. Був він дуже праведний і дуже старий, що вже й правнуків діждав. Люди дуже поважали його, йшли до нього за порадою.

Коли прийшов час дідові помирати, син заплакав і сказав:

«Тату, навчіть мене, як мені жити без вас на світі?» А старий і каже:

«Як ти народився, то ми всі раділи, а ти плакав. Живи так, щоб як доведеться тобі помирати, так щоб усі плакали, а ти один радів.»

– Поясніть слова дідуся. Як треба жити?

IV. Фізкультхвилинка.

https://drive.google.com/file/d/1DaslkAkJRrI7xflvlqG4Gy_9TkxN5o/view

Всі разом закінчують руханку словами:

- ДОБРО ПОЧИНАЄТЬСЯ З МЕНЕ!

V. Гра «Поділися добротою». Практична робота «Букет ДОБРА»(рис. 14, рис. 15).

https://www.youtube.com/watch?v=lg6bE8nY29A

Музичний супровід «Дорогою добра» (мінус)

http://surl.li/ncfnk

III. Підсумок уроку.

Спробуйте скласти правила доброти (рис. 16, рис.17, рис.18)

Гра «Зберіть слово»

Допомагай!

Ділися!

Прощай!

Жалій!

Підтримуй!

Не заздри!

1. Складання правил доброти.

Допомагай слабким, маленьким, хворим.

Не будь жадібним.

Прощай іншим помилки.

Ніколи не заздри.

Жалій інших, а не себе

– Чи змусив вас замислитись наш урок? Над чим ви замислились?

– Потрібен вам був цей урок? Візьмете його собі чи віддайте мені назад?

На згадку про наш урок вам подарунок – браслети (Додаток 5)(рис.19,

рис.20)

Додаток 1

«*Все, що робиш для когось, робиш для себе».*

Народна мудрість

Додаток 2

Словничок

Добро - корисна справа, вчинок.

Доброта - чутливе, дружнє ставлення до людей.

Додаток 4

доброта	**щедрість**	**сердечність**
чесність	**зневага**	**правдивість**
грубість	**співчуття**	**злобність**
чуйність	**жорстокість**	**стриманість**
бездушність	**тактовність**	**привітність**
любов	**ненависть**	**байдужість**
повага	**жадібність**	**злагода**
підтримка	**грубість**	**нестриманість**
справедливість	**підлість**	**милосердя**
жорстокість	**щедрість**	**щирість**
вміння прощати		

Додаток 3 (взято з Інтернету)

Додаток 5 (взято з Інтернету)

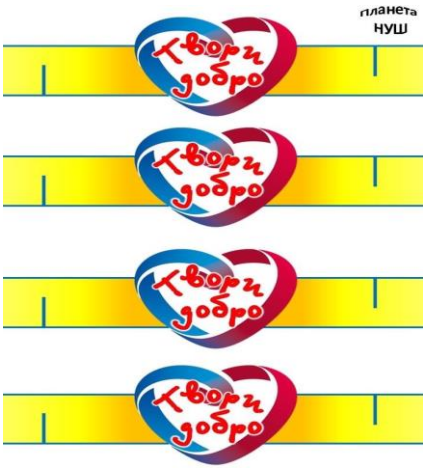

Рис.1

Рис.2

Рис.3

Рис.4

Рис.5

Рис.6

Рис.7

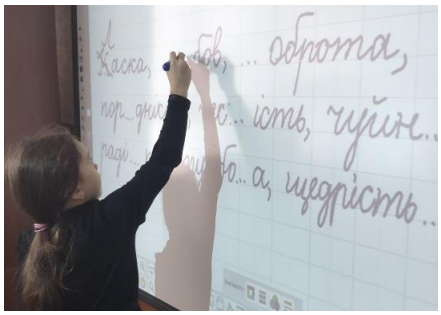

Рис.8

Рис.9

Рис.10

Рис.11

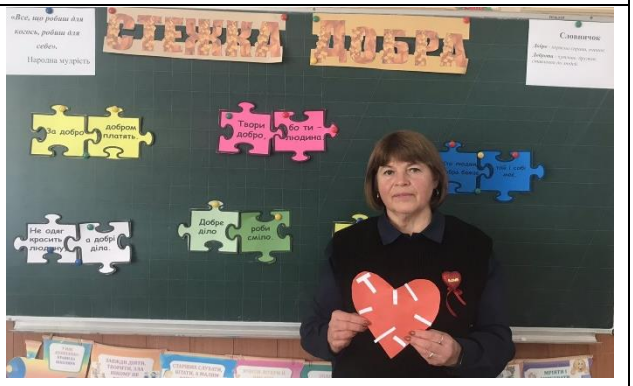

Рис.12

Рис. 13

Рис.14

Рис.15

Рис.16

Рис. 17

Рис. 18

Рис. 19

Рис.20

Відео «Стежка добра» (учні 2 – А класу Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №6 з поглибленим вивченням іноземних мов).

Решетняк К. О.
вчитель початкових класів
Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №6
з поглибленим вивченням іноземних мов
Канівської міської ради Черкаської області

БАТЬКІВСЬКІ ЗУСТРІЧІ У ФОРМАТІ НУШ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СПІВПРАЦІ

«Дитина – це книга, яку ми повинні
читати і писати разом: батьки і вчителі»
Василь Сухомлинський

Кожній зустрічі з батьками передує клопітка підготовча, цілеспрямована робота, що передбачає такі моменти:

- обговорення актуальної теми заходу;
- визначення поточної та кінцевої мети зустрічі;
- проведення опитувань, досліджень серед учнів іта батьків;
- визначення виду використання форм роботи, їхніх принципів та послідовності;
- повідомлення, батьків та інших учасників зустрічей (фахівці, шкільний психолог, учителі, представники адміністрації освітнього закладу тощо);
- обладнання та оформлення місця проведення зустрічі.

Тему зустрічей з батьками не можна обрати спонтанно. Певну тему, як правило, визначаю в активній співпраці з ними.

Будь-яка зустріч з батьками має містити низку обов'язкових компонентів.

Першим таким компонентом є *аналіз навчальних досягнень* учнів класу. Тут я ознайомлюю батьків тільки із загальними результатами навчальної діяльності учнів як спільноти класу. Відповіді на приватні запитання даю окремо, пізніше, в ході індивідуального спілкування з батьками.

Важливим та необхідним є також *ознайомлення батьків зі станом соціально-емоційної атмосфери* класу. Я повідомляю результати спостережень

за поведінкою дітей у різноманітних шкільних ситуаціях, взаєминами в класному колективі.

Ще один важливий компонент зустрічей – це *психолого-педагогічна просвіта.* Підвищення рівня виховної компетентності батьків – одне з найважливіших завдань.

Готуючись до проведення батьківських зустрічей, продумую організацію явки батьків: запрошую їх на зустріч двічі (за 1-3 тижні до проведення заходу та безпосередньо за 3-4 дні з метою підтвердження інформації про дату та час проведення) Для цього оформляю квитки-запрошення..

На створення сприятливої атмосфери під час зустрічей відповідно впливає і належне оформлення класу. У вигляді презентаціїзаписую назву теми зустрічі з батьками, епіграф, цитати-вислови видатних людей, що стосується запланованої для обговорення проблеми. Також використовую і наочний матеріал – заздалегідь приготовлені учнівські роботи, поради-пам’ятки тощо. Обов’язково дбаю про папір, ручки, олівці для батьків.

Стільці та столи розставляю відповідно до обраної форми проведення заходу.

На початку навчального року намагаюся скласти орієнтовну тематику батьківських зустрічей.

Інтерактивні вправи під час зустрічей

1. Знайомство

- Зробимо руками серце. Продовжте речення: У мене на серці…
- Які кольори вашого серця?
- Яка у вас погода в душі?
- Настільна гра в асоціації «Dixit».

Батьки вибирають одну з запропонованих карток.

- Розгляньте свою картку і розкажіть про себе, використовуючи це зображення.

- «Уявні життя» (книга Джулії Кемерон «Шлях митця»)

- Якби вам довелося прожити ще 5 життів, чим би ви зайнялися в кожному із них . записуйте усе, не дуже умудряйтесь.

2. Основна частина

- Гра «Передай жестом» 10 осіб стали в колону по 1 і , починаючи з останнього, передаємо один одному жестами фразу «Ти в моїх думках і серці».

- Що відбулося з повідомленням?

- Яка причина спотворення?

- «П’ять шляхів до серця дитини» Гері Чепмен, Росс Кемпбелл(5 мов любові, 5 способів (основних), якими діти виражають любов.)

- Вправа «Зміни фрази»

Спілкуючись з дітьми, ми не дуже замислюємося, як вони сприймають звернені до них слова і фрази. Важко уявити, але наші слова і думки володіють магічною слою. Усього одна фраза може позбавити життя сенсу, вбити надію, а може додати впевненості, розсмішити, втішити, допомогти знайти віру і любов.

Ми говоримо…

– Обережно – впадеш!

– Не чіпай собаку – вкусить!

Дитина чує…

– Світ небезпечний, краще взагалі нічого не робити.

Скажіть інакше…(Потурбуйся про себе, бережи себе. Будь уважним.)

Ми говоримо…

– Давай швидше! Поквапся! Замовкни! Стій! Відповідай!

Дитина чує…

– Ти не важливий. Тобі доведеться поступитися своїми бажаннями заради моїх.

Скажіть інакше… (У мене 10 хвилин. Скільки тобі потрібно часу? Спробуйте домовитися.)

Ми говоримо…

– Не скигли! Не кричи! Не смійся! Не плач!

Дитина чує…

– Не виражай своїх емоцій.

Скажіть інакше… (Ти. Мабуть втомився. Ти чогось злякався. Постарайтеся зрозуміти почуття дитини)

Ми говоримо…

– Ну скільки можна повторювати (пояснювати)!

Дитина чує…

– Ти дурний, ти невдаха.

Скажи інакше….(Ти впораєшся, спробуй ще. Я можу допомогти, якщо хочеш)

Ми говоримо…

– Хлопчики не повинні боятися (плакати). Дівчинка повинна бути слухняною.

Дитина чує…

– Чоловік немає права на почуття. Жінка – завжди жертва.

Скажіть інакше… (Ти засмутився/засмутилася. Ти розсердилася/розсердився. Ти маєш право це пережити)

Ми говоримо…

– Як тобі не соромно!

Дитина чує…

– Ти поганий, з тобою щось не так.

Скажіть інакше… (Всі ми помиляємося. Помилка – це крок вперед до вміння і знання).

Ми говоримо…

– Подивися, добре він/вона робить, а ти?

Дитина думає…Ти гірший/гірша від інших.

Скажіть інакше… (Я люблю тебе таким, який ти є).

- Поговоримо про подарунки.

– Запропонуйте 4 ідеї для подарунків.

4 види подарунків:

1. Подарунок відкуп (вчить, що любов можна замінити).

2. Подарунок – плата. Подарунок за якесь досягнення (я не буду робити: що мені за це буде).

3. Подарунок-хабар (вимагає за певні дії щось).

4. Подарунок – вияв любові (коли дарують просто так).

- Час

Працюючі батьки спілкуються з дитиною 7 хвилин в день. Це середнє статистичне по Європі. Ми можемо бути в одній квартині, а не спілкуватися. Дитині потрібно 15-20 хвилин щодня.

– На аркуші напишіть одну ідею, що робити з дітьми разом 30 хвилин (збираємо в банку ідей)

– Виберіть чужу ідею. Чи можливо застосувати цю ідею у вашій сім'ї?

- Притча «Щастя»

Бог зліпив людину з глини і залишився у нього невикористаний шматок.

– Що ще зліпити тобі? – запитав Бог.

– Зліпи мені щастя! – попросив чоловік.

Нічого не відповів Бог, і лише поклав у долоню шматок глини, що залишився.

– Як не повторюються відбитки пальців, так і щастя не повторюється.

– Щасливі батьки мають щасливі звички. Які?

3. Підсумок зустрічей:

✓ Я хочу переосмислити…

Візьму для себе…

✓ Одне бажання. Що ще ви бажаєте дізнатися?

✓ Упакуй з собою 3 важливі моменти, що б це було і чому?

✓ Глобальна проблема. Чому на вашу думку тема важлива для кожної людини в світі?

На кожних батьківських зустрічах намагаюся довести, що попереду багато днів, що належить присвятити спільним справам та розвагам і просто щирому спілкуванню з дітьми.

Коли школа і батьки дивляться в одному напрямку – дитина росте впевненою.

Список використаної літератури:

1. Концепція «Нова українська школа», 2016. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

2. Державний стандарт початкової школи, 2018. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF

3. Пометун О., Гавриш Л. Педагогіка партнерства в НУШ, 2022.

4. Сайти: nus.org.ua, vseosvita.ua/go, https://mon.gov.ua/

Рябошапка О. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Корнієць Л. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

У сучасному контексті питання розвитку мовлення у дітей дошкільного віку займає ключове місце серед пріоритетів як спеціальної освіти, так і інклюзивного навчання. Саме у дошкіллі закладаються основи комунікативної спроможності, що є запорукою не тільки ефективного опанування знань у подальшому, але й успішної соціальної інтеграції, формування особистості, розвитку мислення, а також емоційно-вольової сфери. При наявності розладів мовлення у дітей цього віку значно зростає ризик виникнення навчальних труднощів, проблем у міжособистісній взаємодії, а також вторинних складнощів психологічного характеру. З огляду на це, організація логопедичного забезпечення дошкільнят в освітніх закладах вимагає ґрунтовного дослідження, наукового обґрунтування та практичного перегляду [1, с. 56].

На сьогодні в Україні простежується зростаюча кількість дітей з різноманітними мовленнєвими порушеннями, зокрема із загальним недорозвитком мовлення, труднощами на рівні фонематичного сприйняття та граматики, моторною чи сенсорною алалією, ринолалією, дизартрією, або ж заїканням. Часто ці мовленнєві дефекти мають комбінований характер і супроводжуються особливостями інтелектуального, емоційного або поведінкового плану, що диктує необхідність не лише диференційованого, а й комплексного підходу до логопедичних заходів. Водночас, надання якісної та своєчасної логопедичної допомоги дошкільнятам часто ускладнюється такими факторами, як обмежений кадровий склад, недостатня кількість логопедів у

дитячих садках, слабка міжвідомча взаємодія, недосконаліть нормативної бази, а також низька поінформованість батьків щодо раннього виявлення мовленнєвих проблем [1, с. 65].

На відміну від молодших школярів, які вже володіють базовими навичками читання, письма та аналізу мови, дошкільники потребують спеціально організованих, ігрових, інтуїтивно зрозумілих форм логопедичної роботи, що сприяють не лише удосконаленню мовлення, але й загальному розвитку дитини. Таким чином, сучасна система логопедичного супроводу мусить бути спрямована не лише на корекцію мовленнєвих дефектів, а й на формування умов для повноцінного психофізичного розвитку дитини, зважаючи на її індивідуальні риси, потреби та потенціал. У цьому аспекті надзвичайно важливим є забезпечення логопедичної підтримки безпосередньо у межах закладів дошкільної освіти, що дає змогу проводити корекційну та розвивальну роботу у систематичний спосіб, тісно співпрацюючи з вихователями та батьками [2].

Попри наявність державних стандартів, методичних настанов та типових навчальних планів, практика вказує на фрагментарність та нерівномірність логопедичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. Часто це зводиться лише до індивідуальних занять логопеда з дитиною, без формування цілісної системи підтримки, без активного залучення інших спеціалістів (психологів, вчителів-дефектологів, педагогів), без аналізу прогресу та без відповідної просвітницької роботи з родинами. Ситуація поглиблюється тим, що вихователі загальної сфери не завжди мають достатні знання у сфері логопедичної діагностики чи методів стимуляції мовлення [2].

Отже, виникає об’єктивна потреба у розробці дієвої, науково обґрунтованої та гнучкої системи логопедичного супроводу для дошкільнят, яка б відповідала сучасним освітнім викликам, інтегрувала міжнародний досвід, базувалася на принципах раннього втручання, міждисциплінарності, індивідуального підходу, партнерства з батьками та неперервності корекційного процесу. Саме такий системний підхід до логопедичної допомоги

на етапі дошкілля спроможний забезпечити повноцінний розвиток мовлення дитини, знизити навантаження на шкільну систему та сприяти більш успішній соціалізації майбутнього учня.

Список використаної літератури:

1. Голуб Н. М. Особливості організації корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами із загальним недорозвиненням мовлення, затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць.* 2020. Вип. 15. С. 56–65.

2. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв’язного мовлення дітей дошкільного віку. Луганськ : Альма-матер, 2004. 131с.

Рябошапка О. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ КРЕАТИВНОСТІ: АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ

Формування цілісної гармонійно розвиненої особистості в умовах євроінтеграції та кризових викликів сьогодні потребує покоління нової формації, якому буде притаманне самовдосконалення протягом життя (відповідно до запитів суспільства та ринку праці), здатність працювати в команді, критичне та креативне мислення тощо.

Досліджувана проблема відображена у чинному законодавстві, а саме: Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», Концепції «Нова українська школа», Базовому компоненті дошкільної освіти та ін. Відновлення та поступальний рух українського соціуму чималою мірою зумовлені мистецьким хистом і дієвістю кожного громадянина нашої держави. З огляду на це, одне із завдань, яке стоїть перед запровадженням системи дошкільної освіти, орієнтованої на індивідуальність дитини, у закладах освіти будь-якої належності та організаційної структури, полягає у плеканні творчого потенціалу у старших дошкільнят, відповідно до їхніх здатних вікових меж.

З метою розвитку творчого потенціалу дітей сьогодні в Україні створено чимало центрів розвитку дитини як державної форми власності, так і приватної. Важливою функцією існування таких центрів є підготовка дітей до самореалізації у житті шляхом застосування в освітньо-виховному процесі закладу притаманну власне для дітей ігрову та мистецьку діяльність.

Актуальність розвитку творчої особистості зумовлюється реформуванням освітньої галузі, яка засновується на принципі дитиноцентризму та орієнтована на потреби дитини на її всебічний та гармонійний розвиток як особистості, що

реалізується у здійсненні особистісно орієнтованого, диференційованого та індивідуального підходів.

Дослідженню креативності та її аспектам надавалося чималого значення зарубіжними вченими: здатність створювати щось нове та оригінальне; особливий різновид творчого дивергентного мислення, високорозвиненої уяви, естетичного світосприйняття; специфічне діяльнісно-когнітивне явище; зосереджено увагу на особливостях формування креативності в різних аспектах: у процесі спілкування; під впливом соціального середовища тощо.

У наукових працях, присвячених питанням творчості і розвитку творчої особистості, креативність осмислюється як складний, багатогранний предмет педагогічного дослідження. Процес формування креативності потребує відповідних умов, він може бути ефективнішим завдяки застосуванню спеціальних методів, педагогічних технік, ігрових вправ тощо.

Значущість проблеми формування особистості у дітей старшого дошкільного віку обґрунтовується потребою гарантувати успішний розвиток їхньої індивідуальності та соціальну інтеграцію, а також забезпечення їхнього загального добробуту.

Наукові положення про закономірності розвитку дітей шестирічного віку висвітлені у працях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Савченко. Проблемам виховання і розвитку дошкільників присвячено дослідження О. Бутенко, О. Ковшар, В. Кузя, О. Рейпольської, О. Рябошапки. Дослідження креативності та особливостей її формування у старших дошкільників у центрах розвитку дитини здійснювалося В. Дихтою-Кірфф.

Аспект творчого самовираження особистості набуває особливої ваги у ранньому онтогенезі. Як зауважує О. Кононко [7], прагнення до свободи рухів, певна самостійність вже в немовлят свідчать про тенденцію до самовираження. Подальша еволюція процесу самовираження тісно пов'язана з появою низки новоутворень. Першим серед них є формування «системи Я», що породжує нову потребу – діяти самотужки, долучатися до повноцінної «дорослої»

діяльності, бути визнаним як незалежна особа. Це проявляється у постійній та наполегливій потребі «Я сама». Усвідомлення цієї потреби стимулює подальший розвиток самовираження дитини під впливом оцінок однолітків та дорослих у процесі комунікації. У дошкільному віці, завдяки оцінному ставленню авторитетних дорослих, у дитини формується елементарне самоставлення, первинний «образ Я» – своєрідний внутрішній погляд на себе як на об'єкт, що пізнається і переживається. Це новоутворення знаменує перехід від самопізнання до самосвідомості. Дитина відкриває себе, починає свідомо вживати займенник «Я», оперувати ним, проте спостерігається недостатній рівень розвитку вміння розрізняти емоційні оцінки та вербально їх виражати.

Важливим досягненням цього періоду є виокремлення елементарної самостійності. Фахівці відносять до новоутворень цього етапу: виникнення функціональних дій, трансформацію крику як прояву дискомфорту у звертання як форму договірного спілкування та засіб впливу на інших; вдосконалення розуміння мови дорослих; зростання ініціативності у взаємодії з дорослими.

Власне ім’я виступає уособленням індивідуальності; завдяки імені та займеннику «Я» дитина вчиться виділяти себе як індивідуума, надавати імені особистісного сенсу. Заявляючи про себе, свої можливості та потреби, дошкільник відкриває для себе значення таких понять, як права й обов’язки. Виражаючи свої потреби та бажання, дитина спрямована на їх задоволення, і власне поняття «право» постає як свобода задоволення потреб дитини, тоді як «обов’язок» окреслює нормативні межі цієї свободи.

За визначенням О. Кононко [7], ключові новоутворення особистісної сфери дошкільного дитинства включають появу цілісного світогляду; зародження почуття совісті; пріоритет продуманих дій над імпульсивними; елементарні форми довільної поведінки, початкові стадії адекватної самооцінки. Для старшого дошкільного віку характерне формування рефлексії, що дає змогу дошкільнику усвідомлювати вплив своїх слів на почуття інших, прогнозувати їхні реакції. На думку авторки, рефлексивні риси є вираженням

ціннісного ставлення дитини до себе, за суттю це внутрішні, індивідуально вибіркові позиції, яким надано об'єктивного значення та суб'єктивного сенсу.

На погляд І. Беха [8], рефлексія виникає внаслідок самопізнання дошкільником себе та засвоєного у групі самоставлення й правил. За І. Бехом, «Образ Я», хоча і не завжди повністю усвідомлюється за змістом, фактично визначає діяльність та поведінку дитини дошкільного віку.

Виокремлення та усвідомлення свого «Я» дає дитині можливість засвоїти особистісний рівень активності як у предметно-практичній сфері, так і у сфері взаємин з іншими людьми. Це, як підкреслює Т. Пірожeнко [9], демонструє особистісну природу психічних якостей, необхідних у спілкуванні. Ці якості набувають особистісного характеру тоді, коли дитина не лише виділяє, але саме усвідомлює себе та своє «Я» як суб'єкта людських взаємин.

Самопізнання та самоствердження є нерозривними складовими процесу формування дошкільника як соціальної істоти, що відбувається під впливом оцінок зростаючої особистості, зумовлюючи можливість виникнення у неї самоставлення – «внутрішнього погляду на себе» як об'єкта пізнання та переживання. О. Кононко [7] вважає, що гармонійне поєднання прагнення до самовираження, домагання визнання з боку оточення та здатності до самозбереження в активності дошкільника є мінімально достатніми складниками самоповаги, тобто критеріями, сукупність яких здатна забезпечити оптимальний рівень ціннісного відношення до себе. Якщо у дитини протягом дошкільного віку домінують позитивні почуття до себе, формується «життєдайне самоставлення», яке стимулює творчу, продуктивну, корисну для розвитку особистості життєдіяльність, зміцнюючи як потенційні, так і актуальні здібності.

Життєдіяльність дитини як цілісний процес її самореалізації, система цілей, методи їх досягнення, цінності та ідеали, втілюється в елементарних формах її творчого впливу на об'єктивні життєві фактори та у відображенні цих змін у її духовному світі.

Особливості вербального творчого самовираження дітей дошкільного віку висвітлено у працях Н. Гавриш [10]. На думку фахівця, мовленнєво-творча діяльність дошкільника задовольняє його ключову потребу у самоствердженні та самореалізації. Вона виступає інструментом самовираження зростаючої особистості. Н. Гавриш підкреслює, що мовленнєва творчість дитини проявляється у взаємодії з однолітками та дорослими через самопрезентацію і фантазування – у «щиросердності, відкритості творчих поривів, емоційній захопленості».

За думкою Т. Піроженко [9], фантазування та креативність у дітей старшого дошкільного віку помітно згасають і знижуються. Фахівець пояснює це явище тим, що з віком, засвоюючи соціально задані норми, діти неминуче стають більш реалістичними, а головна причина полягає у тому, що прояв творчості у багатьох життєвих ситуаціях дитини не набуває для неї суттєво особистісної цінності. Досліджуючи проблему креативності, варто зазначити ознаки, притаманні дитячій творчості: оригінальність, здатність до нестандартного, нового вирішення проблем (у дошкільному віці це виявляється в ігровій та художній діяльності); семантична гнучкість – словесна гнучкість мислення проявляється у підвищеній чутливості до мовлення як мовленнєва творчість – у створенні нових слів, рим тощо; образна адаптивна гнучкість, що є найбільш типовою формою творчого прояву у дошкільному віці, – здатність дитини виділити функції об'єкта таким чином, щоб побачити в ньому нові можливості.

Творчі досягнення у будь-якій діяльності, як зазначає Н. Гавриш [10], залежать від певного рівня компетентності та розвитку емоційно-почуттєвої сфери. Творчість пов'язана з самостійно народженим оригінальним задумом, вибором унікальних засобів для його втілення та створенням нового, неповторного творчого продукту, причому роль мовлення у цьому процесі, незалежно від змісту та предмета творчої активності, є надзвичайно великою.

У старшому дошкільному віці ключовим структурним елементом творчого розвитку дитини стає проблемність, яка підтримує постійний інтерес

дитини до нового і проявляється у пошуку невідповідностей та суперечностей, у самостійній постановці нових запитань і проблем.

Виокремлюючи різні грані творчості дошкільнят, фахівці сходяться на думці про синкретизм (поєднання або злиття несумісних та незіставних образів мислення і поглядів) як особливу його властивість – через це дитина здобуває новий особистісний досвід.

Отже, розвиток особистості дошкільника нерозривно пов'язаний зі зміною його ставлення до оточення та самого себе; кожна зміна слугує новим етапом у розвитку його свідомості та самосвідомості.

Наявність самосвідомості та здатності до саморегуляції поведінки є ознакою формування у дітей на етапі дошкільного дитинства елементарних форм «Я-концепції». За висновками фахівців, процес творчого самовираження дошкільника корелює з розвитком самосвідомості.

Дослідження Є. Торренса [11] про вплив соціального середовища на розвиток креативності дозволили зробити наступні висновки: характер культури опосередковує тип креативності та її розвиток; розвиток креативності не є генетично детермінованим, а залежить від культури виховання дитини; не існує сталого закону безперервності у розвитку креативності.

Розглядаючи креативність як особистісну рису, слід констатувати, що як онтогенетичне утворення вона формується та вдосконалюється через активну взаємодію дитини з навколишнім світом. Зовнішні умови, представлені загальнолюдським досвідом, проходячи через внутрішні умови розвитку, впливають на глибину індивідуальних творчих рис особистості. В онтогенезі креативність еволюціонує від найпростіших до найскладніших форм якісної трансформації особистості.

Список використаної літератури:

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 24.10.2025).

2. Про дошкільну освіту : Закон України від 06 червня 2024 р. № 3788-IX / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 25.10.2025).

3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20?find=1&text=здоров#Text (дата звернення: 23.10.2025).

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top (дата звернення: 29.10.2025).

5. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 22.10.2025).

6. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text (дата звернення: 23.10.2025).

7. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ: Стилос, 2000.

8. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Київ, 2017

9. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: навчально-методичне видання. Тернопіль: Мандрівець, 2010.

10. Гавриш Н. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному віці. Донецьк: ТОВ Лебідь, 2001.

11. Torrance E. P. Can we teach children to think creativite. *Journal of Creative Behavior*. №1972. Pp.114−143.

Семенченко Н. Г.
вихователь
Канівського комунального закладу дошкільної освіти (ясла садок)
комбінованого типу №8 «Дзвіночок»
Канівської міської ради Черкаської області

НЕЙРОІГРИ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ УВАГИ, ПАМ'ЯТІ ТА МИСЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Сучасна система дошкільної освіти спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, зокрема її пізнавальної сфери, Як допомогти дитині розвинути свій мозок найбільш ефективним та захоплюючим способом? Нейроігри – це спеціально розроблені вправи, які сприяють розвитку міжпівкульної взаємодії головного мозку, розвитку пам'яті, уваги, мислення, мовлення, кординації рухів та є ключом до розкриття потенціалу малюка. Головною метою нейроігор – є розвиток вищих психічних процесів.

Дошкільний вік є найбільш сприятливим для впровадження нейропедагогічних підходів, тому що у цьому віці відбувається інтенсивне формування мозку дитини. Нейроігри поєднують елементи гри, рухової активності, сенсорних вправ і логічних завдань, що дозволяє дитині розвиватися природним, цікавим і ненав'язливим шляхом.

Розвиток пам'яті

Дошкільний період – це "золотий час" для формування пам'яті. Саме в цей час дитина активно запам'ятовує образи, рухи, емоції, звуки. Використання нейроігор допомагає дітям легше засвоювати інформацію і робить цей процес ще більш природним і цікавим.

– "Ланцюжок слів".

Розвиває слухову та послідовну пам'ять.

– "Малюємо в повітрі".

Розвиває образну пам'ять і координацію рухів.

– "Що змінилося?".

Розвиває стійкість і переключення уваги, контроль над діями.

Розвиток уваги

Розвиток уваги – важлива складова підготовки дошкільників до школи. Нейроігри є ефективним засобом цього процесу, що передбачають концентрацію, переключення та утримання уваги.

– "Знайди відмінності".

Розвиває зорову увагу, спостережливість, короткочасну пам’ять.

– "Дзеркало".

Стимулює роботу обох півкуль мозку, увагу і координацію.

– "Зміни напрямок".

Розвиває стійкість і переключення уваги, контроль над діями.

Розвиток мислення

Розвиток мислення у дошкільному віці – це основа подальшого інтелектуального та особистісного ставлення дитини. Нейроігри сприяють активізації обох півкуль мозку, стимулюють логічне та образне мислення.

– "Що спільного?".

Розвиває аналітичне мислення, уміння порівнювати і узагальнювати.

– "Продовж візерунок".

Розвиває логічне мислення, здатність встановлювати закономірності.

– "Зашифровані рухи".

Розвиває швидкість мислення, увагу, асоціативне запам’ятовування.

Завдяки регулярному використанню нейроігор малюки стають більш зосередженими, впевненими у своїх діях, зростає їх пізнавальна мотивація та покращується їх загальний емоційний стан.

Нейроігри – це мова, якою ми можемо спілкуватися з мозком дитини, стимулюючи її розвиток. Використання нейроігор у дошкільному закладі сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, формуванню стійкої уваги, гарної пам’яті і гнучкого мислення, що розкриває потенціал малюка. Завдання педагога полягає в тому, щоб забезпечити системність поступовість гри та доброзичливу атмосферу, в якій дитина відчуває радість пізнання.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко О. М. Нейропсихологічні ігри в розвитку дітей дошкільного віку. Київ: Ранок, 2022.

2. Дьяченко О. М. Розвиток пізнавальних процесів у дошкільників засобами гри. Харків: Основа, 2021.

3. Нікітіна Т. Нейроігри для розвитку уваги, пам’яті та мислення дошкільників. Харків: Основа, 2023.

Сергата О. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Науковий керівник – Бутенко О. Г.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ У ПЕРІОД ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА

Почуття власної гідності у дітей дошкільного віку є одним із ключових аспектів формування цілісної особистості, що поєднує самоповагу, здатність до самореалізації та соціально компетентну поведінку. Це явище не є вродженим, а формується у взаємодії з дорослими, однолітками та соціальним середовищем загалом. Наукові дослідження показують, що становлення гідності відбувається на перетині психолого-педагогічних, культурних і соціальних факторів, які взаємодіють динамічно та багатовекторно (Е. Еріксон, Л. Кольберг, О. Кононко, Ж. Піаже, В. Сухомлинський та ін.).

Українські науковці (Г. Бєлєнька, А. Богуш, І. Грига, Л. Дідковська, О. Кононко, О. Кравченко, Н. Лисенко, Т. Савчук та ін.) пропонують комплексний підхід до формування гідності у дошкільників, що поєднує: особистісну активність і самостійність, здатність до самоконтролю та саморегуляції, виховання через культуру, мову та національні традиції. Цей підхід дозволяє не лише формувати адекватну самооцінку і моральні орієнтири, а й закладати основу для внутрішньої стабільності, соціальної компетентності та усвідомленого відчуття власної цінності у дітей дошкільного віку.

Сучасні дослідження у галузі дитячої психології та педагогіки вказують на три взаємопов’язані етапи формування почуття власної гідності у дітей дошкільного віку, які відображають поступове ускладнення структури «Я-концепції» та розвиток моральної свідомості. Цей процес має як індивідуальні, так і соціально зумовлені особливості, що пояснює його нерівномірність і залежність від якості взаємодії з дорослими та однолітками.

Перший етап – елементарна самооцінка та ідентифікація (3–4 роки).

Даний період збігається з так званою кризою трьох років, як переломний момент у розвитку самосвідомості дитини. Дитина вперше відкриває для себе власне «Я» і починає відокремлювати себе від дорослого, що проявляється у прагненні до самостійності («Я сам!»). У цьому віці почуття гідності має переважно ситуативний характер і є надзвичайно чутливим до реакцій дорослих. Висловлювання схвалення або осуду стають визначальними у формуванні емоційного ставлення дитини до себе. Так, навіть незначні успіхи – правильно складений кубик чи вдало вимовлене слово – викликають у дитини відчуття гордості, тоді як негативна оцінка або ігнорування дорослого можуть спричинити гостре почуття образи чи протесту.

Важливим чинником на цьому етапі є безумовне прийняття ініціативи дитини та повага до її особистості з боку значущих дорослих.

Другий етап – диференціація та зовнішня компетентність (4–5 років).

Середній дошкільний вік характеризується зростанням пізнавальних можливостей та розширенням соціального досвіду дитини. Вона починає активно порівнювати себе з іншими, що сприяє виникненню почуття зовнішньої компетентності. Значну роль у цьому відіграють сюжетно-рольові ігри, у яких дитина не лише приміряє на себе різні соціальні ролі, але й отримує зворотний зв’язок від групи однолітків. Успішне виконання ролі «лікаря», «вчителя» чи «мами» в грі стає підґрунтям для усвідомлення власних можливостей і формування впевненості у собі.

Дослідниці Г. Бєлєнька та Н. Лисенко [6] наголошують, що саме в цьому віці проявляється активне прагнення дітей до самостійності, ініціативності та саморегуляції, які виступають практичними показниками формування почуття гідності. Водночас самооцінка у більшості дітей ще не є стабільною, вона часто завищена і залежить від зовнішніх оцінок. Це не є негативним явищем, адже завищена самооцінка створює своєрідний «захисний механізм», що стимулює дитину до подальшого освоєння соціальних ролей, розширення власного досвіду та практики самоствердження.

У цей період особливого значення набуває визнання дитини у групі однолітків. Якщо у ранньому віці провідну роль у формуванні гідності відіграє дорослий, то тепер саме ставлення ровесників, позитивна оцінка з боку групи чи можливість бути лідером у грі набувають вирішального значення. Таким чином, з'являється важлива складова почуття гідності – відчуття соціальної компетентності.

Третій етап – ціннісне самоставлення та самозахист (5–7 років).

Старший дошкільний вік вважається критичним у становленні особистості, адже саме в цей час закладаються основи моральної самосвідомості. Почуття гідності набуває цілісного характеру і вже не зводиться лише до ситуативної реакції на схвалення чи несхвалення. Дитина починає усвідомлювати себе як члена колективу, здатного впливати на стосунки в ньому, і формує внутрішню потребу у відповідності власних вчинків соціально схвалюваним нормам [4; 5].

О. Кононко [4] трактує гідність як «особистісний інтеграл», що включає не лише позитивне ставлення до себе, але й здатність до самореалізації, аргументованого відстоювання власної точки зору та самозахисту. Саме в цьому віці з'являються перші прояви вольових зусиль, уміння контролювати власну поведінку, підпорядковувати її певним правилам та цінностям. Діти починають усвідомлювати, що їхня поведінка може впливати на ставлення інших, і намагаються діяти так, щоб отримати визнання не лише дорослих, а й колективу.

А. Богуш [5] розширює розуміння цього етапу, підкреслюючи роль національної ідентичності у формуванні гідності. Вона стверджує, що залучення дошкільників до рідної мови, культури та традицій сприяє формуванню не лише патріотичної свідомості, а й глибокого почуття власної цінності як представника певної національної спільноти. Таким чином, у дітей формується подвійний рівень самоповаги – індивідуальний та колективний.

На цьому етапі самоповага і ціннісне ставлення до себе стають внутрішніми рушіями поведінки та моральних оцінок. Дитина вже здатна

аргументовано відстоювати власну позицію, захищати себе від несправедливості, виявляти емпатію до інших і водночас зберігати відчуття власної гідності. Це свідчить про готовність до подальшої соціалізації у школі та здатність до морального саморегулювання, що є важливим завданням дошкільного виховання.

Для ефективного становлення почуття власної гідності у дітей дошкільного віку важливо забезпечити комплексний, інтегрований підхід, який охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів.

Перший напрям передбачає **створення ситуацій успіху та позитивної оцінки**, що сприяють формуванню адекватної самооцінки та протидії комплексу неповноцінності. Ситуації успіху являють собою цілеспрямовано організований простір, де дитина може досягти значущого для себе результату, відчути власну спроможність та компетентність (Лобок, 2022). Вони реалізуються через різноманітні педагогічні завдання, адаптовані до вікових і індивідуальних особливостей дитини, а також через похвалу та підтримку, які підкреслюють її особисті досягнення. Такі ситуації допомагають дитині усвідомити власну цінність, сприяють розвитку впевненості у своїх силах та формують внутрішню мотивацію до навчання й активної соціальної взаємодії.

Другий напрям – **навчання саморегуляції та самоконтролю**, яке охоплює розвиток здатності усвідомлювати і управляти своїми емоціями, опановувати «мову почуттів», а також формувати вольові зусилля та навички самонагляду (Кононко, 2022; Сухомлинський, 1976; Грига, 2019). Цей напрям передбачає систематичну роботу з формування вміння відкладати задоволення, контролювати імпульсивні реакції, адекватно реагувати на зауваження та конфлікти. Використання ігор, вправ на емоційне розпізнавання, рольових імітацій та саморефлексії дозволяє дитині поступово опанувати механізми самоконтролю, що є важливим компонентом почуття власної гідності, оскільки розвиток гідності неможливий без усвідомленого регулювання власної поведінки та емоційних станів.

Третій напрям пов’язаний із **засвоєнням моральних норм через культуру та творчість**, що включає використання художнього слова, сюжетно-рольових ігор, народної творчості та національних традицій (Богуш, 2020; Іщенко, Журавко, 2020). Через знайомство з казками, оповіданнями, піснями, іграми та іншими формами культурної спадщини діти набувають морально-ціннісних орієнтирів, вчаться розрізняти правильне та неправильне, усвідомлюють важливість поваги до інших та формують базові етичні принципи. Такий підхід також сприяє розвитку національної свідомості, підтримує соціальні норми спільноти та забезпечує морально-психологічне підґрунтя для формування внутрішнього відчуття власної гідності.

Четвертий напрям полягає у **безумовній повазі до унікальності кожної дитини**, що передбачає визнання її особистісної цінності незалежно від успіхів і досягнень (Сухомлинський, 1976; Дідковська, 2017). Це означає, що педагог та батьки повинні підтримувати індивідуальні потреби, інтереси та прояви дитини, визнавати її право на власну думку та емоції, заохочувати самовираження та самостійність. Такий підхід формує у дітей відчуття власної значущості, допомагає розвивати стійку самооцінку та впевненість у собі, а також створює сприятливе психологічне середовище, яке сприяє гармонійному розвитку особистості.

Узагальнюючи, інтеграція цих чотирьох напрямів – створення ситуацій успіху, навчання саморегуляції, засвоєння моральних норм через культуру та безумовна повага до індивідуальності дитини – забезпечує комплексний, цілісний підхід до формування почуття власної гідності у старших дошкільників. Реалізація таких педагогічних умов сприяє розвитку адекватної самооцінки, високої самоповаги, здатності до конструктивної взаємодії з оточенням та формуванню морально-психологічних компетенцій, необхідних для подальшого успішного навчання і соціальної адаптації.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : метод. рек. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.

2. Гавриш Н. В. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.

3. Семенова Н., Лаврів Х., Бондарчук Д. Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки.* 2017. № 2. С. 19–29.

4. Шаповалова О. В. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Суми : Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 225 с.

Сліпченко Т. В.
вчитель початкових класів
Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №6 з поглибленим вивченням іноземних мов Канівської міської ради Черкаської області

ЗАВДАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КУБИКІВ РОРІ З КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ПО ТЕМІ «ЦІННОСТІ» 2 КЛАС

Ці завдання допоможуть дітям краще зрозуміти важливість цінностей у житті людини і суспільства, а також розвинути навички складання історій та аналізу ситуацій.

Завдання 1: "Історія про добрий вчинок"

Киньте 3 кубики Рорі.

Складіть історію про те, як персонаж, зображений на кубиках, зробив добрий вчинок, керуючись однією з цінностей (наприклад, доброта, щедрість, чесність).

Опишіть, як цей вчинок вплинув на інших людей.

Наприклад, якщо випали зображення "яблуко", "дитина" і "собака", можна розповісти історію про те, як дитина поділилася яблуком з голодним собакою, виявивши щедрість.

Завдання 2: "Вибір цінності"

Киньте 2 кубики Рорі.

Опишіть ситуацію, в якій персонаж, зображений на кубиках, повинен зробити вибір між двома цінностями (наприклад, між чесністю і дружбою).

Поясніть, чому він зробив саме такий вибір.

Наприклад, якщо випали зображення "книга" і "друг", можна описати ситуацію, коли друг просить списати домашнє завдання з книги, і пояснити, чому важливо бути чесним, навіть якщо це може засмутити друга.

Завдання 3: "Цінності в природі"

Киньте 3 кубики Рорі.

Опишіть, як цінності (наприклад, взаємодопомога, турбота) проявляються в природі.

Наведіть приклади з життя тварин або рослин.

Наприклад, якщо випали зображення "мураха", "листок" і "гніздо", можна розповісти про те, як мурахи працюють разом, щоб побудувати гніздо і запастися їжею, проявляючи взаємодопомогу.

Завдання 4: "Цінності в сім'ї"

Киньте 2 кубики Рорі.

Опишіть, як цінності (наприклад, любов, повага) проявляються у вашій сім'ї.

Наведіть приклади конкретних дій.

Наприклад, якщо випали зображення "серце" і "руки", можна розповісти про те, як члени вашої сім'ї проявляють любов і турботу один до одного, допомагаючи в різних справах.

Завдання 5: "Цінності в суспільстві"

Киньте 4 кубики Рорі.

Складіть історію про те, як персонажі, зображені на кубиках, допомагають один одному або суспільству, керуючись важливими цінностями (наприклад, справедливість, відповідальність, милосердя).

Опишіть, як їхні дії впливають на життя інших людей.

Наприклад, якщо випали зображення "лікар", "книга", "будинок" і "сонце", можна розповісти історію про лікаря, який безкоштовно лікує бідних людей, використовуючи знання з книг, і допомагає їм побудувати будинок, щоб вони могли жити в теплі і безпеці.

Завдання з використанням кубиків Рорі з курсу

«Я досліджую світ» по темі "Ідеї, винаходи, відкриття" 2 клас

Ці завдання допоможуть дітям розвинути творче мислення, уяву та навички складання історій, а також поглибити знання про винаходи та відкриття.

Завдання 1: "Історія винаходу"

Киньте 3 кубики Рорі.

Складіть історію про те, як було винайдено якийсь предмет, використовуючи зображення на кубиках.

Наприклад, якщо випали зображення "лампочка", "літак" і "книга", можна розповісти історію про винахідника, який мріяв про подорожі в далекі країни, читав багато книг про літаючі машини і врешті-решт винайшов літак, який освітлював шлях у темряві.

Завдання 2: "Що було б, якби..."

Киньте 2 кубики Рорі.

Уявіть, що зображення на кубиках – це два винаходи, які об'єдналися в один.

Опишіть, яким був би цей новий винахід і як би він змінив світ.

Наприклад, якщо випали зображення "колесо" і "комп'ютер", можна уявити собі автомобіль з автопілотом, який керується комп'ютером.

Завдання 3: "Винахід для майбутнього"

Киньте 3 кубики Рорі.

Використовуючи зображення на кубиках, придумайте винахід, який допоможе людям у майбутньому.

Опишіть, як працює цей винахід і яку користь він приносить.

Наприклад, якщо випали зображення "сонце", "вода" і "рослина", можна придумати пристрій, який використовує сонячну енергію для очищення води і вирощування рослин у посушливих регіонах.

Завдання 4: "Відкриття в природі"

Киньте 2 кубики Рорі.

Складіть історію про те, як хтось зробив важливе відкриття в природі, використовуючи зображення на кубиках.

Наприклад, якщо випали зображення "метелик" і "камінь", можна розповісти історію про вченого, який вивчав метеликів і випадково знайшов рідкісний камінь з відбитком стародавнього метелика.

Завдання 5: "Винахідник-фантазер"

Киньте 4 кубики Рорі.

Використовуючи зображення на кубиках, придумайте історію про винахідника, який мріє створити щось неймовірне.

Опишіть, які перешкоди він зустрічає на своєму шляху і як він їх долає.

Наприклад, якщо випали зображення "ракета", "книга", "годинник" і "зірка", можна розповісти історію про винахідника, який мріє полетіти до зірок на ракеті, але йому потрібно спочатку прочитати багато книг і вивчити, як працює час.

Завдання з використанням кубиків Рорі з курсу

« Я досліджую світ» по темі "Рух і час" 2 клас

Ці завдання допоможуть дітям краще зрозуміти поняття руху і часу, розвинути уяву та навички складання історій.

Завдання 1: "Історія про подорож"

Киньте 3 кубики Рорі.

Складіть історію про подорож, використовуючи зображення на кубиках.

Обов’язково згадайте, як довго тривала подорож, які види транспорту використовувалися і що цікавого сталося під час подорожі.

Наприклад, якщо випали зображення "літак", "годинник" і "дерево", можна розповісти історію про подорож літаком до далекого острова, яка тривала кілька годин, і про те, як під час польоту можна було побачити багато лісів.

Завдання 2: "Що було раніше, а що пізніше?"

Киньте 2 кубики Рорі.

Розташуйте зображення на кубиках у порядку часової послідовності.

Складіть коротку розповідь про те, як одна подія пов’язана з іншою.

Наприклад, якщо випали зображення "насіння" і "дерево", можна розповісти про те, як з насіння виростає дерево.

Завдання 3: "Рух у природі"

Киньте 3 кубики Рорі.

Використовуючи зображення на кубиках, опишіть, як рухаються різні об’єкти в природі.

Порівняйте швидкість їх руху.

Наприклад, якщо випали зображення "черепаха", "заєць" і "вітер", можна описати, як повільно повзе черепаха, як швидко біжить заєць і як сильно дме вітер.

Завдання 4: "Вимірювання часу"

Киньте 2 кубики Рорі.

Придумайте, як можна виміряти час, використовуючи зображення на кубиках.

Опишіть, які інструменти для цього знадобляться.

Наприклад, якщо випали зображення "сонце" і "тінь", можна придумати сонячний годинник.

Завдання 5: "Історія про день"

Киньте 4 кубики Рорі.

Використовуючи зображення на кубиках, складіть історію про один день з життя людини або тварини.

Опишіть, що відбувалося вранці, вдень, ввечері і вночі.

Наприклад, якщо випали зображення "сонце", "книга", "місяць" і "ліжко", можна розповісти історію про день, коли людина прокинулася вранці, вдень читала книгу, ввечері дивилася на місяць, а вночі лягла спати.

Завдання з використанням кубиків Рорі з курсу

« Я досліджую світ» по темі "Все пов’язане з усім" 2 клас

Ці завдання допоможуть дітям краще зрозуміти складні зв’язки в природі та усвідомити важливість збереження довкілля.

Завдання 1: "Ланцюжок подій"

Киньте 3 кубики Рорі.

Складіть історію, в якій зображення на кубиках пов’язані між собою ланцюжком подій.

Покажіть, як одна подія спричиняє іншу, а та, в свою чергу, – третю.

Наприклад, якщо випали зображення "сонце", "квітка" і "бджола", можна розповісти історію про те, як сонце зігріває землю, квітка розпускається, а бджола збирає з неї нектар.

Завдання 2: "Вплив на довкілля"

Киньте 2 кубики Рорі.

Опишіть, як зображення на кубиках можуть впливати одне на одного в природі.

Покажіть, як дії людини можуть впливати на ці зв’язки.

Наприклад, якщо випали зображення "риба" і "пляшка", можна розповісти про те, як пластикова пляшка, викинута в річку, може зашкодити рибі.

Завдання 3: "Кругообіг у природі"

Киньте 3 кубики Рорі.

Використовуючи зображення на кубиках, опишіть кругообіг речовин або енергії в природі.

Покажіть, як різні елементи природи пов’язані між собою в цьому процесі.

Наприклад, якщо випали зображення "вода", "хмара" і "рослина", можна описати кругообіг води в природі: вода випаровується, утворює хмари, з яких випадає дощ, і рослини використовують цю воду для росту.

Завдання 4: "Взаємодія живих організмів"

Киньте 2 кубики Рорі.

Опишіть, як живі організми, зображені на кубиках, взаємодіють між собою.

Покажіть, як вони залежать один від одного.

Наприклад, якщо випали зображення "кішка" і "миша", можна описати, як кішка полює на мишу, а миша є її їжею.

Завдання 5: "Людина і природа"

Киньте 4 кубики Рорі.

Складіть історію про те, як людина взаємодіє з природою, використовуючи зображення на кубиках.

Покажіть, як дії людини можуть впливати на природу, і як природа впливає на людину.

Наприклад, якщо випали зображення "ліс", "будинок", "автомобіль" і "сонце", можна розповісти історію про те, як людина будує будинок у лісі, їздить на автомобілі, забруднюючи повітря, але також використовує сонячну енергію для опалення будинку.

Список використаної літератури:

1. Типова освітня програма для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти (Розроблена під керівництвом Р. Шияна). Програмний документ, що містить зміст та очікувані результати навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 2 класі.

2. Підручник "Я досліджую світ" для 2 класу О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко.

3. Кубики історій Popi (Rory’s Story Cubes): Інструкція та методичні рекомендації виробника/посібники для використання в освіті.

Солоденко Н. Ю.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Підлипняк І. Ю.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, побудови правової та демократичної держави, особливої актуальності набуває проблема правового виховання дітей. Однією з провідних концепцій XXI століття є утвердження ідеї прав людини як загальнолюдської цінності, а отже – необхідність формування правової культури з раннього дитинства. Питання правового виховання дітей дошкільного віку нині розглядається не лише як освітнє завдання, а як важливий чинник становлення майбутнього громадянина, здатного діяти відповідально, гуманно й у межах правових норм.

У наукових працях українських педагогів і психологів (Т. Поніманська, В. Ніколаєнко, Г. Задорожна, С. Козлова, Л. Піменова, С. Федорова та ін.) правове виховання визначається як цілеспрямований, системний процес формування у дітей свідомого ставлення до норм права, розуміння своїх прав і обов'язків, розвиток морально-правових переконань та навичок правомірної поведінки. Як зазначає Г. Задорожна, ефективність правового виховання полягає у поєднанні знань про права дитини з практичним їх застосуванням у щоденних ситуаціях взаємодії [1]. Тому завдання педагога полягає не лише в інформуванні, а у створенні виховного середовища, де кожна дитина може відчути цінність власної особистості, право на повагу та безпеку.

Старший дошкільний вік (5–7 років) є особливо чутливим періодом соціального становлення. За спостереженнями Т. Поніманської, у цей час у дітей формується елементарне почуття справедливості, здатність співвідносити власні дії з моральними нормами, розуміння соціальних ролей і взаємин [3].

Дошкільник починає усвідомлювати поняття «добре» і «погано», «можна» і «не можна», вчиться оцінювати поведінку інших і власну. Ці психолого-педагогічні передумови створюють сприятливі умови для формування основ правової свідомості.

У працях С. Козлової наголошується, що головним завданням педагога є формування у дитини уявлень про себе як про особистість, яка має права й несе певну відповідальність перед іншими. Педагог має не лише повідомляти дітям правові знання, а й навчати їх застосовувати ці знання у конкретних життєвих обставинах. У такий спосіб відбувається інтеріоризація правових норм – перехід зовнішніх правил у внутрішні переконання дитини.

Важливою умовою ефективності правового виховання, на думку В. Ніколаєнка, є поєднання морального та правового аспектів. Дослідник підкреслює, що моральне виховання має випереджати правове, оскільки правові знання без моральних цінностей залишаються формальними. Лише тоді, коли дитина розуміє значення чесності, доброти, справедливості, вона здатна сприймати правові норми як природні правила співжиття, а не як зовнішні заборони.

С. Федорова досліджує педагогічні умови формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про права людини. На її думку, педагог має орієнтуватися не стільки на навчання дітей правових термінів, скільки на розвиток емоційно-ціннісного ставлення до правових явищ. Через гру, спілкування, спільну діяльність діти засвоюють соціальні моделі поведінки, вчаться розуміти власні почуття та почуття інших людей. Це створює основу для формування гуманістичного світогляду, який є невід’ємною складовою правової культури.

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти в Україні характеризується оновленням змісту та методів виховної роботи відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти (редакція 2021 року), який визначає необхідність формування у дітей базових життєвих компетентностей, зокрема правової та соціальної. У цьому контексті правове виховання набуває системного

характеру, передбачаючи роботу в трьох напрямах: з дітьми, педагогами та батьками.

Робота з дітьми здійснюється через інтеграцію правових знань у всі сфери освітньої діяльності: ігрову, художньо-продуктивну, комунікативну, пізнавальну. Ігрова діяльність є провідною формою засвоєння соціального досвіду, тому саме через сюжетно-рольові ігри, театралізовані дійства, дидактичні ігри діти знайомляться з основними правами – на ім'я, сім'ю, любов, безпеку, відпочинок, освіту, захист. Як зазначає Л. Піменова, під час ігор діти не лише дізнаються про свої права, а й отримують досвід морального вибору, співпереживання, взаємоповаги [2].

Не менш важливим напрямом є робота з педагогами. Рівень правової вихованості вихователя безпосередньо впливає на якість правового виховання дітей. Сучасний педагог має не лише знати положення міжнародних і національних документів – таких як Конвенція ООН про права дитини, Конституція України, Закон України «Про освіту», – але й уміти втілювати їх у повсякденну практику. Т. Доронова наголошує на необхідності постійного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у сфері правової освіти, що дозволяє вихователям ефективно реагувати на проблемні ситуації та створювати у закладі атмосферу поваги до прав кожного учасника освітнього процесу.

Окремої уваги заслуговує взаємодія з батьками. Саме сім'я є першим середовищем, де дитина стикається з поняттями справедливості, обов'язку, відповідальності. Тому робота педагогів має бути спрямована на підвищення правової обізнаності батьків, формування у них культури спілкування з дітьми на засадах поваги та довіри. Практика показує, що спільна участь батьків у правових іграх, тематичних заняттях чи виховних заходах позитивно впливає на формування в дитини уявлень про правомірну поведінку.

Зміст правового виховання старших дошкільників, на думку українських науковців, має ґрунтуватися на трьох взаємопов'язаних компонентах:

1. інформаційно-пізнавальному – засвоєння елементарних знань про права людини, ознайомлення з основними правовими поняттями;

2. емоційно-оцінному – розвиток позитивного ставлення до норм права, формування морально-правових почуттів;

3. поведінково-діяльнісному – набуття досвіду правомірної поведінки у спілкуванні з ровесниками та дорослими.

Ці компоненти забезпечують поступовий перехід від пізнання правових норм до їх практичного застосування, від зовнішньої регуляції поведінки до внутрішньої – морально-правової саморегуляції.

Аналіз сучасного стану правового виховання у дошкільних закладах України свідчить про певні труднощі його реалізації. Як зазначає В. Ніколаєнко, у практиці вихователів часто спостерігається спрощене трактування правового виховання – воно обмежується заучуванням прав чи читанням тематичних віршів. Такий підхід не формує правової свідомості, оскільки не враховує особистісного досвіду дитини. Необхідно перейти від інформування до виховання правових почуттів і переконань, що проявляються у поведінці та спілкуванні.

Позитивні результати правового виховання проявляються у формуванні в дітей таких якостей, як відповідальність, самоконтроль, уміння оцінювати свої вчинки, розуміння наслідків дій. Старші дошкільники починають виявляти інтерес до соціальних явищ, прагнення діяти справедливо, допомагати іншим, захищати слабших. За спостереженнями Т. Поніманської, у цьому віці зростає потреба у моральному самоствердженні, що є підґрунтям для формування первинних громадянських якостей – почуття власної гідності, відповідальності перед іншими, усвідомлення своєї належності до спільноти.

Однією з ключових педагогічних умов ефективного правового виховання є створення у закладі дошкільної освіти так званого правового простору. Це означає організацію середовища, у якому дитина не лише чує про свої права, а й реально відчуває їх захищеність, справедливе ставлення до себе, можливість вільно висловлювати думки та почуття. Такий простір передбачає

демократичний стиль спілкування між педагогами та дітьми, взаємоповагу, довіру, гуманні форми взаємодії. Як зазначає Г. Задорожна, лише за умов практичного переживання справедливих взаємин дитина починає сприймати право як життєву цінність, а не як абстрактне поняття.

Успішність правового виховання також залежить від залучення дітей до діяльності, що сприяє формуванню досвіду соціальної взаємодії. Це можуть бути колективні творчі справи, рольові ігри, ситуаційні вправи, читання казок і художніх творів із морально-правовим змістом, спільні проекти з батьками. Засоби мистецтва, фольклору, українських народних традицій також мають потужний потенціал у формуванні правової свідомості. Адже саме через знайомство з народною культурою діти засвоюють базові моральні цінності – доброту, повагу, справедливість, працелюбність – які є основою правової поведінки.

Важливою тенденцією сучасної дошкільної освіти є інтеграція правового виховання з іншими напрямами – моральним, громадянським, патріотичним, екологічним. Такий підхід відповідає компетентнісній парадигмі освіти, що акцентує увагу не на ізольованому засвоєнні знань, а на формуванні цілісної особистості. Виховання правосвідомості тісно пов’язане з формуванням у дитини почуття приналежності до своєї держави, поваги до законів, традицій, мови, культури народу. Право сприймається не як абстрактна система норм, а як жива частина суспільного буття, що забезпечує порядок, справедливість і людяність.

Таким чином, правове виховання дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі розвитку освіти розглядається як цілісний педагогічний процес, спрямований на формування у дитини почуття власної гідності, поваги до прав інших, здатності діяти відповідально й справедливо. Воно охоплює взаємодію знань, емоцій, переконань і практичних дій, спирається на гуманістичні ідеї української педагогічної школи та сучасні суспільні запити.

Підсумовуючи, зазначимо, що ефективне правове виховання можливе лише за умови системної взаємодії всіх учасників освітнього процесу – дітей,

педагогів і батьків. Воно потребує науково обґрунтованих методик, підготовлених кадрів, сприятливого правового середовища у закладі та постійної співпраці з родиною. Результатом цього процесу має стати формування у дітей старшого дошкільного віку елементарних уявлень про свої права і свободи, розвиток емпатії, толерантності, самоповаги, готовності до правомірної поведінки. Саме з таких маленьких кроків розпочинається становлення громадянина, який шанує закони своєї держави і визнає цінність людського життя як найвищу суспільну норму.

Список використаної літератури:

1. Задорожна Г. Правове виховання особистості дитини: поняття, сутність, особливості. *Педагогічний часопис Волині*. 2017. № 4. С. 12–17.

2. Ніколаєнко В. М. Правове виховання в ДНЗ. 3-6 роки. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 206 с.

3. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: Навчальний посібник. Київ : Вища шк., 1993. 111 с.

Софіна Л. М.
вихователь Канівського комунального закладу дошкільної освіти комбінованого типу(ясла - садок) №8 «Дзвіночок» Канівської міської ради Черкаської області

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мова – це насамперед інструмент спілкування. Найважливіша умова всебічного розвитку дітей – розвинена мова. Дошкільний вік є найсприятливішим для закладання основ красивого, грамотного, чіткого мовлення, що є важливою умовою розумового виховання дитини. Однією з основних завдань виховання та навчання дітей дошкільного віку є розвиток мовлення та мовного спілкування. Чим багатше і правильніше в дитини мова, тим легше їй висловити свої думки, тим ширше її можливості у пізнанні навколишньої дійсності, змістовне та повноцінне спілкування з однолітками та дорослими, активніше здійснюється її психічний розвиток.

Старший дошкільний вік – це початок формування довільності пам'яті, тобто, вміння докладати зусиль та концентрувати процес засвоєння інформації. Також – це вік оволодіння дитиною активної уяви. Виходячи з психічних особливостей дітей старшого дошкільного віку, можна сформувати такі завдання для розвитку мови:

- Володіння мовою як засобом спілкування;
- Збагачення активного словника;
- Розвиток зв'язного, граматично правильного діалогічного та монологічного мовлення;
- Розуміння текстів на слух різних жанрів дитячої літератури;
- Розвиток звукової та інтонаційної культури мови, фонематичного слуху;
- Формування звукової аналітико-синтетичної активності як передумови навчання грамоти.

У старшому дошкільному віці дитина вже має певний накопичений обсяг інформації про предмети, явища, навколишній світ, та дорослим важливо

своєчасно поповнювати його. Головним завданням розвитку зв'язного мовлення дитини в цьому віці є вдосконалення монологічного мовлення. Це завдання вирішується через різні види мовленнєвої діяльності: переказ літературних творів, складання описових розповідей, створення різних видів творчих оповідань. Але великі труднощі для дітей дошкільного віку представляє вміння складно, послідовно та виразно переказувати невеликі казки, оповідання, складати власні оповідання описового та творчого характеру. Для успішного засвоєння цих умінь та навичок необхідно використовувати полегшуючі та активні елементи навчання. Одним з таких прийомів є використання мнемотехніки .

Мнемотехніка – це (у перекладі з грецької – «мистецтво запам'ятовування») сукупність спеціальних методів та прийомів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення штучних асоціацій. Вона використовує візуальні образи, схеми та інші способи для перетворення складної інформації в доступний формат, роблячи процес навчання швидшим і ефективнішим. Мнемотехніка допомагає уникнути механічного запам'ятовування замінюючи його асоціативним мисленням де факти пов'язуються з яскравими візуальними образами.

Суть розвитку зв'язного мовлення з урахуванням використання мнемотехніки полягає в використанні мнемосхем та мнемотаблиць: на кожне слово чи маленьке словосполучення вигадується картинка (зображення). З цих картинок вибудовується послідовна модель оповідання чи переказу. Де за допомогою спеціальних знаків та позначень вказується взаємозв'язок кожного окремого слова, висловлювання, пропозиції з попереднім та з наступним. Отже, весь текст вимальовується схематично. Дивлячись на ці схеми – малюнки дитина легко відтворює текстову інформацію. Також мнемотаблиці ефективні при вивченні віршів.

Прийом використання мнемотаблиць або мнемосхем допомагає дітям логічно мислити (аналізувати і систематизувати), логічно будувати свої висловлювання, розвиває вміння образно і виразно передавати своє ставлення

до об’єктів, розвиває образне мислення (завдяки освоєнню техніки кодування будь-якої інформації), розвиває всі види пам’яті (слухову, зорову, асоціативну, словесно-логічну).

Висока ефективність цього методу полягає в тому, що він заснований на наочно-образному мисленні, яке є переважним у дітей дошкільного віку, і носить мимовільний характер запам’ятовування, заснований на емоціях і інтересах дітей Розгляд предметів, картин допомагає дітям називати предмети, називати характерні його ознаки та дії з ним.

Як і будь яка робота, мнемотехніка будується від простого до складного. Починати роботу потрібно з найпростіших менемоквадратів, які поступово переходять до мнемодоріжок і пізніше – до мнемотаблиць. Види мнемотаблиць: предметні, предметно-схематичні та схематичні.

Для дітей молодшого та середнього дошкільного віку використовують кольорові мнемотаблиці, тому що у дітей залишаються в паняті окремі образи (небо синє, сонце жовте, трава зелена тощо). У старшому дошкільному віці персонажа можна зобразити у графічному вигляді (лисиця – оранжевий трикутник, ведмідь – коричневийкруг тощо). Для дітей старшого дошкільного віку можна створити схеми в одному кольорі, щоб не відволікати увагу на яскравість символічних зображень

У старшому дошкільному віці корисно складати схеми-моделі прямо під час занять, або під час підготовки до них. Діти можуть самі брати участь у малюванні або розфарбовуванні мнемотаблиць, самостійно підбирати образи чи символи. Але найголовніше у навчанні розповіді за допомогою мнемотаблиць – це вчасно відійти від закодованих слів та речебнь. Та дати дитині можливість самій без підказок скласти розповідь.

Як показує досвід роботи з використання прийомів мнемотехніки дає хороші результати з формування у дітей досвіду складання зв’язних розгорнутих висловлювань. У ході навчання діти достатньо оволодівають мовленнєвими навичками. У дітей формуються уявлення про основні елементи: адекватність змісту, послідовність, відображення причинно-наслідкового

взаємозв’язку подій тощо. Це дуже важливо на даному етапі навчання, тому що в сучасних умовах швидко змінюється життя і для людини потрібно не тільки володіння цими знаннями, а і вміння здобувати ці знання самому.

Мнемотехніка для дошкільників – це сукупність правил та прийомів, що полегшують запам’ятовування інформації і збільшують обсяг пам’яті шляхом утворення штучних асоціацій. Вона може успішно використовуватися вихователями дошкільних закладів, батьками для підготовки дітей до школи, тому що рівень розвитку зв’язного мовлення є важливим показником інтелектуального розвитку дітей.

Застосування мнемотехніки прискорює процес запам’ятовування, сприяючи цим: розвиток основних психічних процесів – увага, образне мислення, пам’ять, вдосконалення зорового та слухового сприйняття, удосконалення монологічного мовлення, розвитку творчого пізнання. Використання мнемотехніки у роботі з дошкільниками дозволяє не тільки розвивати всі види пам’яті, а і вчити дітей керувати своєю пам’яттю, збільшувати її обсяг та забезпечувати розвиток усієї розумової діяльності дошкільника, його творче пізнання.

Список використаної літератури:

1. Використання прийомів мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення дошкільників. URL: https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-prijomiv-mnemotehniki-dla-rozvitku-zvaznogo-movlenna-doskilnikiv-188755.html

2. Мнемотехніка: сутність поняття та методу. URL: https://naurok.com.ua/mnemotehnika-sutnist-ponyattya-ta-metodu-70377.html

3. Максімчук Т. В. Прийоми мнемотехніки як засіб формування зв’язного мовлення у дошкільників. Практичний посібник. Житомир, 2024. 49 с. URL:https://nmc.zt.ua/wp-content/uploads/2024/03/55-Максимчук-Т-В-Прийоми-мнемотехніки-ЖЦРД-№-55-.pdf

4. Бобровська Х. В., Самсонова О. О., Чорна Г. В. Методи і прийоми мнемотехніки як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 53. Том 1. 2022. С. 177–182.

Сьомка Л. І.
практичний психолог
Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №6
з поглибленим вивченням іноземних мов
Канівської міської ради Черкаської області

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Самі багаті і впливові далеко не завжди самі розумні.
Ключ до успіху, слави і кар'єри – емоційний інтелект: цікавість до своїх і чужих почуттів, вміння розуміти їх і управляти ними.
Психолог Эдвард Торндайк

Працюючи психологом, я частіше стала звертати увагу на те, що у своєму повсякденному житті ми майже не задумуємось про наслідки нашого спілкування: вдома, на роботі, у школі чи у громадських місцях, тощо. Поняття «емоційний інтелект», на сьогоднішній день, для мене стало питанням номер один. Шкода, що більшість людей забувають про емоційну компетентність, повагу та чуйне ставлення один до одного. Ми часто говоримо «на автоматі», а потім дивуємось, чому по завершенню тієї чи іншої розмови інколи відбуваються сварки і навіть не усвідомлюючи чому так відбулося. Щоб людям порозумітися між собою, недостатньо говорити лише однією мовою, а також недостатньо розуміти значення слів, які використовують співрозмовники у спілкуванні. Не задумуємось про те, що багато нашої інформації залишається поза словами: у діях, жестах, міміці, емоціях. Тому, на практичних заняттях, в класних колективах з учнями, стала звертати більшу увагу на те, чи завжди і в яких ситуаціях ми здатні керувати власними емоціями. Наші практичні заняття спрямовані на те, якими емоційними відтінками можна сказати одну і ту ж фразу, а в результаті рефлексуючи кожен проговорює як на неї реагує та що відбувається з тілом. Наводимо приклади, як правильно попросити про допомогу та підтримку чи пораду. Провівши ряд таких занять учні стали задумуватись про свої «емоційні перепалки», які відбуваються між ними у

повсякденному житті та про те, чому ж інколи ми втрачаємо кращих друзів та як зберегти стосунки, які так важливі для гармонійних відносин.

Те, як емоції впливають на спілкування і життя, ретельно досліджують із кінця минулого століття. Вміння правильно розуміти і використовувати емоції у повсякденні науковці називають "емоційним інтелектом". Отож, в ході годин спілкування ми ближче стали знайомитись з поняттям **«емоційний інтелект»,** його не аби яку роль у майбутньому професійному зростанні та сімейному житті. Щоби стримати емоцію, не показавши її не розгніватися, коли так хочеться, і про те, щоби врегулювати свій стан після того, як емоції вже проявилися заспокоїтися після того, як розгнівалися.

- Скільки часу на це потрібно? - Чи легко це зробити?

По-різному. Дослідники стверджують, що чим більше розвинений емоційний інтелект, тим легше людині натиснути на гальма і врегулювати свої емоції. Так само з емоціями інших: чи вміємо ми розвеселити сумного товариша, викликати захват, радість чи роздратування серед співрозмовників?

Очевидно, що загального алгоритму "як розвеселити людину" не існує і що в кожній ситуації ми вчиняємо по-різному, але емоційний інтелект пов’язаний із тим, наскільки добре нам це вдається. Сучасна психологія напрацювала величезну кількість способів та методик, спрямованих на розуміння людиною своїх почуттів, мотивів та реакцій.

В ході занять, мала можливість ознайомити учнів з книгою Деніеля Гоулмана, який у своїй книзі «Емоційний інтелект» EI та чому він може бути важливіший за IQ» говорить про психотерапію взагалі як про спосіб перенавчання емоційних реакцій. Ми сперечалися про переважання одного методу перенавчання емоційних реакцій над іншим, однак зрозуміли, що така різноманітність задовольняє потребу різних людей у різних підходах до власного розвитку.

На запитання: «Як пояснити простими словами, що ж таке емоційний інтелект?», ми сформували разом відповідь, що це вміння усвідомлювати почуття свої та іншої людини, керувати ними, мотивувати себе, розпізнавати

емоції інших людей та будувати з ними взаємини. Це така важлива частина нашого життя, як і вміння думати. Але ж кожен мав можливість зрозуміти, що це мало хто усвідомлює. Так, як емоція – це керівник вчинку, а що зачато у гніві, то те закінчується в соромі, теоритично діти зрозуміли, а практичних дій потрібен час і велике прагнення до мудрих дій та вдосконалення, щоб піднятися на вершину мудрості.

Нам став відомим той факт, що у минулому столітті вираховували коефіцієнт наших розумових здібностей, і у кого він був вищим – той був розумнішим, а, отже, у такої людини було більше шансів досягти в житті більшого. ***Але тепер складові успіху психологи розглядають під іншим кутом. Якщо уявити собі айсберг, то його надводна частина - це IQ (логічні здібності), а підводна – EQ (емоційні).***

Емоційний інтелект порівнюють із ***Ефектом третього сина.***

Старшим синам належала доля спадку , а молодшим синам по життю доводилося викручуватися, вирішувати різні нестандартні завдання за допомогою якоїсь особливої здібності або набору здібностей набір їх був визначений західними соціопатами першої половини XX століття, котрі засвоїли багатий матеріал народних казок і поклали їх в основу концепту емоційного інтелекту, спробували виміряти і встановити, що саме він зумовлює соціальний успіх третіх синів .

16 листопада, кожного року проводжу в класних колективах години психолога до Дня Толерантності. Звертаю увагу на важливість проявів емпатії у стосунках. Це означає, не лише приймати іншого таким який він є, а й уміти підтримати і допомогти. Одним словом – це терпиме ставлення до думки іншої людини. У конфліктній ситуації дуже важко виразити свої сильні негативні емоції. Один із ефективних способів вирішення цієї проблеми – усвідомити свої почуття і сказати про них партнеру. Такий спосіб самовираження і називається «Я-повідомленням».

Уміння ефективно спілкуватися – це мистецтво слухати і чути, бачити і відчувати, розуміти співрозмовника і доносити до нього свої думки, вирішувати

складні комунікативні ситуації. Уміння слухати інших та давати їм зрозуміти, що ви їх справді почули, дуже допомагає у створенні хороших відносин та подоланні конфліктів, навіть якщо ви не згодні зі співрозмовником. Розвинений емоційний інтелект може значно спростити життя. У людей з високим рівнем емоційного інтелекту часто зустрічаються такі риси як самодисципліна, відповідальність, вміння пристосовуватися до навколишнього середовища.

Таким чином, емоційна компетентність може бути визначена як сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють приймати адекватні рішення і діяти на основі результатів інтелектуальної обробки зовнішньої і внутрішньої емоційної інформації. Поза сумнівом, важливо розвивати рівень свого емоційного інтелекту. Це може значно спростити життя і допомогти просуванню по кар'єрних сходах.

Підвищити рівень емоційного інтелекту цілком можливо, проте не за допомогою традиційних програм навчання, спрямованих на ту частину мозку, яка керує нашими раціональними ідеями. Тривала практика, зворотній зв'язок , а також особистісний ентузіазм стосовно досягнутих змін у собі є істотними у справі успішної самореалізації.

Сформованість емоційного інтелекту проявляється в умінні встановлювати емоційний контакт, створювати атмосферу взаєморозуміння і довіри, керувати почуттями та думками, а також власними психологічними станами. Цей феномен сприяє здатності досліджувати і проектувати власну діяльність, міркувати і діяти у професійній галузі незалежно від чужої волі, обставин, самостійно здійснювати вибір і приймати відповідні рішення в ускладнених ситуаціях, виробляти стратегії поведінки та досягати поставлених цілей без надмірних вольових зусиль.

У 2024 році з ученицею 11 класу ми взяли участь в МАН та виконали роботу на тему: «ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ». В результаті отримали ІІІ місце в обласному відборі. Це була перша , але така важлива для нас перемога.

У своєму мотиваційному листі вона написала: «Я сьогодні ще стою на порозі вибору професії, але точно впевнена, що якій би професії я себе не присвятила, знання, які я отримала працюючи над своїм проєктом допомогли мені більш глибше усвідомити і зрозуміти, що до тих пір поки ми не навчимося розпізнавати свої емоції та емоції інших людей, контролювати та коректувати свою поведінку, нас постійно будуть супроводжувати невдачі як на роботі , так і вдома. І це негативно відобразиться не тільки на процесі нашої щоденної соціалізації але, і у подальшому житті в цілому.

Поняття «емоційний інтелект» стала більш сприймати у широкому його розумінні. Я зрозуміла, що поглиблення здібностей в галузі емоційного інтелекту позитивно впливає не тільки на професійну діяльність, між особові стосунки, а й на особисте життя: в сім'ї людина демонструє більш високий рівень врівноваженості, самоаналізу, розуміння почуттів інших, в результаті чого складаються більш гармонійні стосунки. В колективі ж людина з розвинутою емоційною культурою вважається ввічливою, має довіру колег, заслуговує повагу керівництва. Тому це стало поштовхом до аналізу внеску поняття «емоційного інтелекту» у філософський процес сьогодення».

Отже, емоційний інтелект – це так звана **«повітряна подушка»,** яка в будь-якій ситуації втримає людину «на плаву». Він допомагає максимально активізувати свої ресурси в разі кризової життєвої ситуації, налаштувати систему дружніх і відкритих взаємин з оточуючими людьми, уникнути згубного впливу стресу.Таким чином, щоб розвинути в собі здатність до найбільшого відчуття щастя та успішної самореалізації, людині варто розвивати свій емоційний інтелект. Адже завдяки йому ми можемо знайти баланс між розумом та почуттями та наблизитись до відчуття гармонії у житті. Хороша новина полягає в тому, що емоційний інтелект можна розвивати протягом життя. Він не є сталою ознакою, і немає вікової межі, після якої запізно братися до вдосконалення.

«Люди забудуть, що ви говорили, люди також забудуть, що ви зробили, але вони ніколи не забудуть, які почуття ви у них викликали», – ця істина найкраще ілюструє поняття ЕІ.

Список використаної літератури:

1. Вірна Ж. П., Брагіна К. І. «Емоційний інтелект у смисловому локусі професіоналізації особистості». *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць* ДВНЗ «Запорізький національний університет» та Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Н. Ф. Шевченко, М. Г. Ткалич. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. № 2 (8). С. 38–43.
2. Даніель Гоулман «Емоційний інтелект», 2019 р.

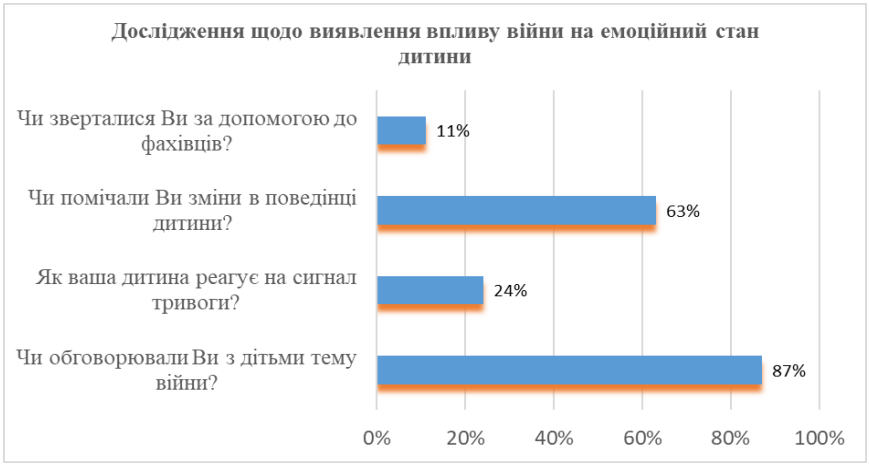
Ткаліч Т. В.
практичний психолог
Канівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1 імені Т .Г. Шевченка
Канівської міської ради Черкаської області

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ТА ЕМОЦІЙНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

В умовах війни зростає необхідність організувати психологічний супровід освітнього процесу таким чином, щоб всі його учасники систематично отримували психологічну допомогу та підтримку.

Війна руйнує все: спокій, здоров'я, майбутнє. Відчуття тривоги, страху, напруги, потік негативних думок, скачки настрою – все це негативно впливає на психологічний стан особистості. Якщо спостерігати за людьми, то можна побачити, що вони по-різному проявляють свої почуття, неоднаково реагують на подразники зовнішнього середовища. Реакції в екстремальних ситуаціях дещо різняться. Так, одні вирізняються врівноваженістю поведінки, діють обмірковано, не показують зовні свої почуття, інші за таких самих обставин нервують, можуть болісно реагувати і відчувати страх у небезпечній ситуації.

Проведене анкетування для батьків учнів навчального закладу «Вплив війни на емоційний стан дитини», показало, що 87% батьків обговорювали з дітьми тему війни, 63% помічали зміни в поведінці дітей, 24% респондентів дали позитивну відповідь про те, що діти досить емоційно реагують на сигнал тривоги, який викликає страх, гнів, паніку. І лише 11% зверталися за допомогою до фахівців. (Додаток 1)

Тому зараз дуже важливо надавати учасникам освітнього процесу психологічну допомогу та підтримку, а особливо дітям, які емоційно дуже вразливі.

Адже діти потребують постійної турботи, захисту оточуючих від шкідливих для їх розвитку впливів. Особливої уваги та підтримки потребують ті, хто прибули з інших регіонів, де відбуваються військові дії, які були свідками жахливих подій, втратили когось з близьких. Дітям, які пережили психологічну травму, знаходяться в стані стресу, досить важко зрозуміти, що не так відбувається з їхньою поведінкою, емоціями. Це пов'язано з їхніми віковими особливостями: їм не вистачає соціальної, фізіологічної та психологічної зрілості. Також найбільш вразливою категорією серед здобувачів освіти в умовах війни є діти з особливими освітніми потребами. Без допомоги дорослих дітям і підліткам важко впоратися самостійно зі стабілізацією свого емоційного стану. Діти не знають як діяти в результаті гострої реакції на стрес. У стресовій ситуації можуть виникати такі реакції:

- Неможливість зосередитися;
- Роздратованість;
- Підвищена активність;
- Відчуття смутку чи провини;
- Тривожність;
- Плач;
- Негативізм, спалахи гніву, агресії;
- Відчуття сильної втоми;
- Погіршення сну;
- Порушення апетиту;
- Думки про погані події, що трапилися в минулому або про те, чого боїмося в майбутньому.

Застосування психологічної допомоги може перешкодити в подальшому загостренню проблеми і переходу в хронічну стадію. Психологічну допомогу можуть надавати не тільки кваліфіковані фахівці, а й педагоги, які мають

певний рівень психологічних знань.Важлива емоційна підтримка – створення безпечної атмосфери вдома, в школі. У складні моментибути поруч, коли дитина цього потребує, допомогти добрим словом, лагідним поглядом. Навчити розуміти власні емоції та керувати ними, заспокоюватися і знаходити внутрішні ресурси.

Щоб вихованці себе почували спокійно, доцільно класному керівнику або фахівцю психологічної служби ознайомити дітей з експрес-техніками заспокоєння та обговорити з класним колективом, що саме заспокоює їх у стресовій ситуації, діти залюбки діляться власними досвідом – це можуть бути дії, улюблені справи. Ще краще записати перелік вправ на спільному аркуші і прикріпити в класі на видному місці для читання, адже ці вправи є простими у використанні, вони є дієвими, бо кожен застосовував їх у стресовій ситуації, з метою заспокоєння та зниження тривожності.

З учнями молодших класів можна виконати це завдання у вигляді малюнків. Тематика малюнків: «Як я заспокоююся», «Я в стресовій ситуації».

Що ж робити якщо дитина не може впоратися самостійно зі своїм емоційним станом?

Першочергово необхідно допомогти дитині заспокоїтися емоційно (агресія, істерика, панічна атака) та на фізичному рівні (дрижання, нервове тремтіння, утруднене дихання, прискорене серцебиття).

Правила заспокоєння:

- Тон педагога має бути спокійним і м’яким.
- Говорити короткими фразами, впевненим тоном («Присядь», «Випий води» тощо). Говорити так, щоб вас зрозуміли – говорити просто.
- Намагатися підтримувати зоровий контакт з дитиною.
- Нагадувати дитині, що ви поруч, що ви готові допомогти. Переконати її, що вона в безпеці, якщо це дійсно так і є.
- Якщо у когось виникає відчуття нереальності або відчуженості від їхнього середовища. Попросити дитину поставити ноги на підлогу та відчути її.
- Постукати пальцями або долонями по колінах.

- Знайти навколо себе якісь предмети, які не викликають відчуття стресу, щось, що вона бачить, чує або відчуває та назвати їх.
- Попросити зосередитись на своєму диханні. Покласти одну руку на груди, а другу на живіт. Дихати повільно.
- Застосувати позитивне переконання («Ти розумничка», «Ти молодець», «Ти справишся», «В тебе все вийде» тощо.) Важливо, щоб переконання мало позитивне послання.

У стресових ситуаціях поведінка дитини може бути різною і слід бути уважним до різних її проявів. Тому організація психологічної допомоги має бути спрямована на подолання існуючих проблем, які виникли на тлі війни.

Список використаної літератури:

1. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації. Методичний посібник./ Уклад.: Г. Б. Растроста. Суми. НВВ КЗ СОІППО: 2018. 64 с.
2. Ed-Era URL: https://www.ed-era.com/
3. Перша психологічна допомога: посібник для працівник на місцях. Київ: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 64 с.

Трофаїла Н. Д.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасних умовах глобалізації та зростання ролі англійської мови як мови міжнародного спілкування, освіти, науки й технологій особливої ваги набуває формування комунікативної компетентності, невід'ємною складовою якої є читацька компетентність. Уміння ефективно читати іншомовні тексти дозволяє учням отримувати інформацію з автентичних джерел, розширювати світогляд, підвищувати мотивацію до навчання та формувати навички самостійної роботи з текстами різної складності.

З огляду на це виникає необхідність удосконалення методичних підходів до навчання читанню, які б відповідали сучасним освітнім вимогам, психолого-педагогічним особливостям учнів та рівню володіння іноземною мовою. Особливо актуальним є використання таких методик, які забезпечують розвиток не лише технічних навичок читання, але й критичного мислення, аналітичних здібностей та вміння інтерпретувати прочитане.

Дослідження методичних підходів до розвитку читацьких умінь у процесі вивчення англійської мови є важливим і своєчасним завданням, що сприяє підвищенню ефективності навчального процесу та якості іншомовної освіти загалом.

Читання – особливий вид мовної діяльності, це процес одночасного сприйняття та розуміння письмового тексту. Це глибоко внутрішній процес, що полягає в інтерпретації тексту, яка має на увазі словесне, предметне та смислове розуміння. Розуміння тексту полягає в предметної і мовної компетенції [2].

Навчання читання має бути максимально наближено до умов реального життя, в яких учням можуть знадобитися вміння пошукового читання (scimming reading), ознайомлювального (fluent reading) та читання з повним

розумінням змісту (close reading). Завдання до тексту також повинні бути адекватні вмінням, що розвиваються. Під час читання комунікативно-пізнавальна діяльність спрямована на вилучення інформації з письмового тексту. Оскільки читання складає письмово фіксованому тексті, це дозволяє повернутися до нього при нерозумінні і дозволяє більше уваги приділити розкриттю змісту. Вся практична робота з навчання цього виду мовної діяльності спрямовано розвиток умінь справлятися із завданнями до текстів залежно від виду читання. Необхідно, однак, брати до уваги, що рівень розуміння залежить від рівня багажу учня. Відбір та організація текстів для читання важливі як з погляду їх змісту, і мовної форми [1].

До різних текстів можна застосовувати різні види читання: ознайомлювальне, переглядове (пошукове), що вивчає (читання з повним розумінням). Здебільшого це внутрішнє читання. Читання повинне залучати учнів до активної творчої діяльності, не обов'язково мовленнєвої. Вчитель навчає на текстах, що несуть методичну та виховну цінність, підбирає тексти доступні за формою та змістом, захоплює учнів різноманітні прийоми роботи в процесі оволодіння читанням, враховує їх індивідуальні та психологічні особливості, розвиває їх пізнавальний інтерес до предмета. Читання сприяє становленню ситуації спілкування іноземною мовою на уроці.

Важливим психологічним компонентом процесу читання є механізм імовірнісного прогнозування, що проявляється на смисловому та вербальному рівнях.

Смислове прогнозування – це вміння передбачити зміст тексту і зробити правильне припущення подальший розвиток подій по заголовку, першому реченню та іншим сигналам тексту.

Вербальне прогнозування – вміння за початковими літерами вгадати слово, за першими словами вгадувати синтаксичну побудову речення, за першою пропозицією – подальшу побудову абзацу.

Розвитку прогностичних умінь сприяють висування гіпотез і система очікувань читача, що приводить у дію безперервну побудову структури знань у

голові читача, що активізує його фонові знання, мовний досвід. Процес підготовки свідомості сприйняття інформації спонукає читача згадувати, здогадуватися, припускати, тобто, включати здібності своєї довгострокової пам'яті, свого особистого та соціального досвіду.

При читанні необхідні два види інформації: візуальна (з надрукованого тексту) та невізуальна (розуміння мови, знання даного предмета, явища, загальна здатність у читанні та знання про світ). Чим більше невізуальної інформації у читача, тим менше йому треба візуальної інформації і навпаки. Коли людина починає читати швидко, вона починає більше покладатися на те, що вже знає і менше на друкований текст [3].

У методиці виділяють дві форми читання: про себе (внутрішнє читання) та вголос (зовнішнє читання). Читання подумки – основна форма читання – має на меті вилучення інформації, воно «монологічне», відбувається віч-на-віч із собою. Читання вголос – вторинна форма, воно «діалогічне», його призначення переважно передачі інформації іншій особі.

У шкільній програмі вивчення іноземних мов зазначені вимоги до практичного володіння іноземною мовою в галузі читання.

Відповідно до програми учні повинні вміти:

а) з метою отримання повної інформації читати подумки вперше пропоновані нескладні оригінальні з суспільно-політичної та науково-популярної літератури, а також адаптовані тексти з художньої літератури, що містять до 6-10% незнайомої лексики;

б) з метою отримання основної інформації читати подумки (без використання словника) вперше пред'явлені тексти з суспільно-політичної та науково-популярної літератури, що містять до 5-8 % незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися або незнання яких не впливає на розуміння основного змісту читаного.

в) з метою отримання часткової інформації читати про себе у переглядовому режимі (без використання словника) вперше пред'явлені

частково адаптовані або неадаптовані тексти з суспільно-політичної та науково-популярної літератури.

Отже, читання іноземною мовою є одним із необхідних засобів ефективного оволодіння іноземною мовою. За допомогою читання здійснюється передача досвіду, накопиченого людством у різних сферах життя, розвиток інтелекту, виховання людини, як значиму одиницю суспільства.

Список використаної літератури:

1. Трофаїла Н. Д. Особливості використання мультимедійних технологій на заняттях з іноземної мови в ЗДО. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. №5(13). С. 297–304.
2. Трофаїла Н.Д. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. *Актуальні питання в сучасній науці*. №3(21). 2024. С. 985–993
3. Трофаїла Н. Д. Методика навчання дітей англійської мови: теоретичний аспект : навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. Н. Д. Трофаїла ; [рец.: І. А Княжева, С. М. Гаврилюк, Л. П. Шкребтієнко]. Умань : Візаві, 2024. 214 с.
4. Трофаїла Н.Д. Вплив емоцій на вивчення і практичне використання іноземних мов. *Актуальні питання в сучасній науці*. №11(17). 2023. С. 1043–1051.
5. Трофаїла Н.Д. Формування основ елементарної англомовної лексичної компетентності дітей дошкільного віку. *Перспективи та інновації науки.* №1(35). 2024. С. 343–352

Тукалевська М. М.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Авраменко О. О.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОДОЛАННІ НЕДИСЦИПЛІНОВАНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Формування дисциплінованості є важливим завданням сучасної дошкільної освіти, оскільки саме в цьому віці закладаються основи довільної поведінки та морально-вольової сфери особистості.

Поняття «дисциплінованість» визначається, як вияв внутрішньої моральної культури, коли норми поведінки стають особистісними переконаннями. Завдання вихователя полягає не у примушуванні до дотримання правил, а у створенні умов для самовиховання дисциплінованості. В. Сухомлинський зазначав, що справжня дисципліна виникає з внутрішнього прагнення до порядку, самоповаги та турботи про інших, а виховання дисциплінованості має ґрунтуватися на довірі, співпраці й позитивних емоціях.

Недисциплінованість проявляється у порушенні правил взаємодії, імпульсивності, нестійкості емоцій, неорганізованості у спільній діяльності. Дітям в яких проявляється недисциплінованість у поведінці, зазвичай притаманні такі характерні риси характеру як егоїзм, байдужість до інших, пихатість та самовдоволеність. Водночас ці дошкільники є вразливими та чутливими і будь-яка критика, зауваження, вказівки, несхвалення або просто байдужість, ігнорування оточуючих людей сприймається дитиною як образа. Зазвичай це може траплятися досить часто, тому діти дошкільного віку з негативними проявами можуть виглядати як злі, роздратовані, агресивні й підозрілі, такі, що не вміють відповідати перед колективом за себе і друзів.

Основними психологічними чинниками недисциплінованості, Т. Поніманська визначає: імпульсивність, нестійкість уваги, потреба у визнанні. Соціально-педагогічними причинами виступають непослідовність вимог дорослих, директивність педагога, відсутність позитивних моделей поведінки. Недостатнє використання ігрових ситуацій, у яких дитина може засвоїти моральні норми через дію, призводить до збереження зовнішньої, а не внутрішньої дисципліни [6].

І. Бех розглядав дисциплінованість як результат розвитку моральної саморегуляції – поєднання свідомих мотивів і вольових дій. Педагогічне завдання полягає у створенні ситуацій, де дитина має змогу робити моральний вибір у діяльності, зокрема в ігровій.

Гра в «Українському педагогічному словнику» (за редакцією С. Гончаренка) витлумачена як «форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) певних ситуацій, смислів, станів» [7, с. 73].

У своїх наукових працях Т. Піроженко висвітлює такі риси гри: «вільна розвивальна діяльність, яка здійснюється лише за бажанням дитини, для отримання задоволення від самого процесу діяльності, а лише від отримання результату (процедурне задоволення); творча, значною мірою імпровізована, дуже активний характер цієї діяльності («поле творчості»); емоційна піднесеність діяльності, суперництво, конкуренція, змагальність, атракція тощо (почуттєва природа гри, «емоційна напруга»); наявність непрямих або прямих правил, які віддзеркалюють зміст гри, логічну та часову послідовність її розвитку» [5, с. 103].

Сучасні педагоги (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Т. Поніманська,) підкреслюють, що найефективнішим шляхом виховання дисциплінованості у старшому дошкільному віці є ігрова діяльність, яка поєднує емоційне задоволення з соціальним навчанням. Саме ігрова діяльність є природним середовищем формування довільної поведінки: у грі дитина

приймає засвоює моральні норми та правила, розвиває самоконтроль, узгоджує власні дії з діями інших. Психологічні дослідження доводять, що гра сприяє розвитку емоційно-вольової саморегуляції, знижує рівень конфліктності та імпульсивності, підвищує здатність дитини контролювати власну поведінку [2, 3, 4, 5].

Науковці підкреслюють роль дорослого у формуванні вольових властивостей у дошкільників, оскільки у них надто розвинений механізм наслідування. Відповідно, педагоги і батьки мають певним чином організовувати поведінку дітей, орієнтувати їх на певні правила, норми діяльності, цінності суспільства. Причиною порушень дисципліни серед дошкільників педагоги визначають відсутність чітких меж поведінки, які дитина може прийняти як власні. Педагог має не лише наголошувати на заборонах, а й пояснювати дітям зміст правил, їх значення для взаємодії з ровесниками[1, 5].

На основі узагальнення наукових досліджень (Л. Артемова, А. Богуш, О. Кононко, О. Савченко) можна виокремити комплекс педагогічних умов, що забезпечують ефективність використання ігрової діяльності у подоланні недисциплінованості старших дошкільників: створення емоційно позитивного мікроклімату в групі (емоційне благополуччя є передумовою саморегуляції поведінки, саме у дружній атмосфері діти краще засвоюють правила, прагнуть до взаємоповаги); цілеспрямоване планування ігор виховного змісту (гра має бути наповнена моральними ситуаціями, які спонукають дитину до проявів самоконтролю, колективної взаємодії, справедливості); поступовий перехід від зовнішньої регуляції до внутрішньої (педагог спочатку контролює дотримання правил дошкільниками, а згодом передає цю функцію дітям, розвиваючи самооцінку і самоконтроль); позитивне підкріплення правильної поведінки (заохочення та схвалення дисциплінованих дій створює у дітей позитивну мотивацію до дотримання норм); особистісний приклад педагога (вихователь демонструє культуру спілкування, точність, відповідальність, доброзичливість); співпраця з батьками (єдність педагогічних вимог у сім'ї та ЗДО закріплює

навички дисциплінованої поведінки); рефлексивне обговорення після гри (аналіз поведінки персонажів, обговорення ситуацій допомагає дітям усвідомити значення правил і моральних норм)[1, 3, 5, 6].

Дослідження, проведені українськими науковцями показали, що систематичне використання сюжетно-рольових ігор («Ми чергові в садочку», «Школа ввічливості», «Друзі природи»); рухливих ігор з правилами («Хто уважний», «Не помились»); дидактичних ігор («Ввічливі слова», «Що правильно – що ні»); театралізованих й тренінгових ігор на розвиток самоконтролю; рухливих ігор з виховною спрямованістю сприяє зниженню проявів агресивності, конфліктності, підвищує рівень самоконтролю та здатності діяти відповідно до правил. Дошкільники, які брали участь у таких ігрових заняттях, демонстрували більш розвинену ініціативність, готовність приймати вимоги вихователя без примусу.

Отож, можна стверджувати, що моральна поведінка не нав’язується ззовні, а формується через особистісно значущу діяльність. Ігрова діяльність є природним і найбільш ефективним засобом подолання недисциплінованості у старшому дошкільному віці, оскільки поєднує пізнавальну активність, емоційне задоволення та сприяє становленню морально-вольових якостей особистості, підготовці дитини до шкільного життя та успішної соціалізації.

Список використаної літератури:

1. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 296 с.

2. Гавриш Н. Разом грати цікавіше, разом грати веселіше! *Вихователь-методист дошкільного закладу.* № 4. 2020. С. 4–8.

3. Карасьова К. В. Світ дитячої гри. Київ : Шкільний світ, 2010.128 с.

4. Крутій К. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок». *Гуманізація навчально-виховного процесу. Збірник наукових праць.* № 1 (93). 2019. С. 26–44.

5. Піроженко Т. О. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ: Генеза. 2016. 451 с.

6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

7. Український педагогічний словник. гол. ред. С. Головко. Київ: Либідь, 1997. 373 с.

Філіповська С. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Авраменко О. О.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ БЕРЕЖЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ ПРИРОДИ У ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Глобальні екологічні зміни, що відбуваються у світі, загострюють потребу у формуванні нової культури взаємодії людини з природою. Моральна зрілість особистості неможлива без екологічної відповідальності, а її основи закладаються в дитинстві.

У дошкільному віці дитина активно пізнає навколишній світ, переживає яскраві емоції від спілкування з природою, тому саме цей період є найбільш сприятливим для формування етичних норм поведінки в довкіллі [4]. Базовий компонент дошкільної освіти України визначає одним із ключових результатів освітнього процесу становлення у дитини «ціннісного ставлення до природи як складової особистісного розвитку». Тому проблема формування бережливого ставлення до світу природи набуває не лише педагогічного, а й суспільного значення [2]. У практиці сучасних ЗДО активно впроваджуються еколого-виховні програми: «Природа і рух», «Екологічна стежина», «Юний еколог», «Павутинка».

Поняття «бережливе ставлення до природи» охоплює систему знань, емоційних реакцій та практичних дій, спрямованих на збереження природного середовища. На думку Т. Поніманської, бережливість формується як результат єдності трьох компонентів: когнітивного (усвідомлення цінності природи); емоційного (переживання краси й гармонії довкілля); діяльнісного (виявлення турботи через конкретні вчинки) [5].

Психологічні дослідження доводять, що емоційна сфера дошкільника є провідною у становленні морально-ціннісних орієнтацій. Тому виховання

любові до природи має спиратися на позитивні переживання, відчуття краси, здивування, радості від спілкування з живим [3].

Л. Артемова зазначає, що формування таких якостей неможливе без систематичного спілкування дитини з природою, оскільки саме у процесі практичної діяльності (догляд за рослинами, спостереження за змінами пір року, експериментування з природними матеріалами) дитина усвідомлює причинно-наслідкові зв'язки між діями людини та станом довкілля [1].

Видатний педагог В. Сухомлинський наголошував: «Дитина повинна щодня бачити прекрасне в природі, щоб у неї народжувалося почуття вдячності до життя» [7]. Гуманістичні ідеї педагога-новатора стали основою сучасної концепції екологічного виховання в Україні.

Відповідно до концепцій українських науковців (Л. Артемової, Н. Гавриш, Т. Поніманської, О. Савченко) екологічне виховання в дошкільному віці слід розглядати як процес цілеспрямованого формування у дітей почуття єдності з природою, відповідальності за її стан та прагнення зберігати природне довкілля.

У процесі науково-методичного аналізу виокремлено педагогічні умови, що забезпечують ефективне формування бережливого ставлення до природи у дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти:

1. Інтеграція екологічного змісту в усі види діяльності. Екологічні знання мають бути присутні не лише на заняттях, а й у грі, праці, художній творчості, побутових ситуаціях. Такий підхід забезпечує природне засвоєння дітьми правил поведінки в довкіллі.

2. Створення природного розвивального середовища. Куточки природи, мінігороди, акваріуми, живі куточки дозволяють дітям доглядати за живими об'єктами, усвідомлювати взаємозв'язок між дією людини і станом природи.

3. Особистісний приклад вихователя. Діти наслідують поведінку дорослого. Якщо педагог сам дбайливо ставиться до природи, демонструє екологічно доцільні вчинки, це стає зразком для наслідування.

4. Партнерська взаємодія із сім’єю. Домашні традиції (догляд за кімнатними рослинами, участь у прибиранні подвір’я, екологічні прогулянки) закріплюють набуті у ЗДО навички.

5. Використання народознавчого матеріалу. Українські народні казки, прислів’я, пісні містять глибокі морально-екологічні ідеї. Через фольклор формується емоційно-ціннісне сприйняття природи як живої істоти, що потребує поваги [1, 4, 5, 6].

У наукових доробках О. Савченко підкреслюється, що формування ціннісного ставлення до природи відбувається через діяльність – спостереження, експериментування, ігри з природним матеріалом, догляд за рослинами і тваринами. Такі дії не лише розширюють пізнавальний досвід, а й формують емоційно-позитивне ставлення до природних об’єктів [6].

Особливу роль відіграє дослідницько-експериментальна діяльність дітей, оскільки через елементарні досліди з водою, ґрунтом, рослинами дитина усвідомлює закономірності природних процесів і набуває досвіду піклування про живі об’єкти [5].

Також доцільним є створення в закладах дошкільної освіти «екологічних центрів» або куточків природи, де діти можуть доглядати за рослинами та тваринами, вести календарі спостережень, виготовляти годівнички тощо [1]. Ефективними є екологічні тижні, конкурси малюнків, спільні з батьками еко-акції («Посади дерево», «Годівничка для птахів»). Такі заходи формують у дітей емоційно-позитивне ставлення до довкілля та соціальну активність.

Вихователь відіграє провідну роль у формуванні екологічної культури дошкільників, адже має бути не лише організатором, а й безпосереднім співучасником дитячої діяльності в природі. Саме через власний приклад бережливого ставлення до навколишнього світу педагог формує в дітей морально-естетичні якості – почуття краси, добра, гуманності. Емоційна взаємодія з природою поглиблює здатність до емпатії, що виступає підґрунтям становлення екологічної свідомості.

Отже, формування бережливого ставлення до природи у дошкільників – це тривалий, цілісний процес, який охоплює всі сфери життєдіяльності дитини. Його ефективність забезпечується системним підходом, інтеграцією екологічного змісту в освітній процес, особистісним прикладом педагога та активною участю сім'ї.

Бережливе ставлення до природи – це не лише сукупність знань, а внутрішня позиція дитини, що ґрунтується на любові, вдячності та відповідальності за живе. Виховання таких почуттів у дошкільному віці є фундаментом екологічної культури майбутнього громадянина України.

Список використаної літератури:

1. Артемова Л. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ: Світич, 2017.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ: МОН України, 2021.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: особистісно орієнтований підхід. Київ: Либідь, 2012.
4. Гавриш Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: методичні рекомендації. Київ: Освіта, 2014.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2015.
6. Савченко О. Я. Сучасні підходи до формування цінностей у дітей дошкільного віку. Київ: Педагогічна думка, 2019.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1976.

Холоденко Г. В.
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Науковий керівник – Бутенко О. Г.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Історичний розвиток українського народу позначений тривалою боротьбою за збереження власної ідентичності, культури та державності. Упродовж століть українці виборювали право на існування як самобутній етнос, що має власну мову, територію, історико-культурний досвід, ментальність та національний характер. Дослідження у галузі історії, етнології та культурології підтверджують закономірність: саме в переломні моменти розвитку суспільства спостерігається піднесення національної самосвідомості, загострення інтересу до витоків і духовних джерел, прагнення до збереження та відродження культурної спадщини. Подібні тенденції властиві більшості держав, які у відносно недавньому минулому здобули незалежність або продовжують боротьбу за свій суверенітет.

Сучасні суспільно-політичні події в Україні вкотре підтвердили нагальну потребу у формуванні ефективної системи національно-патріотичного виховання, що має стати одним із провідних напрямів діяльності держави та суспільства. Головною метою цієї системи є виховання громадянина як високоморальної особистості, здатної усвідомлювати свою причетність до українського народу, дотримуватися загальнолюдських і національних цінностей, зберігати та примножувати традиції, володіти знаннями й практичними навичками, необхідними для активної участі у громадському та державному житті. У цьому контексті патріотизм постає не лише як важлива моральна якість, а й як світоглядна основа суспільного і державного устрою, що забезпечує цілісність, стабільність і дієвість соціально-політичних інститутів.

Особливу значущість національно-патріотичне виховання набуває у дошкільному віці. Як засвідчують наукові дослідження (Л. Артемова, А. Богуш, А. Виноградова, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Т. Поніманська та ін.), саме цей період розвитку особистості є сенситивним для формування базових уявлень про людину, суспільство та культурні цінності. Дошкільний вік характеризується високою чутливістю до соціальних впливів і пізнавальною активністю, що створює унікальні умови для засвоєння моральних норм, моделей поведінки, елементарних знань про Батьківщину та закладає підґрунтя для становлення громадянської свідомості й патріотичних почуттів.

Проблема виховання молодого покоління на засадах патріотизму посідає важливе місце у вітчизняній і зарубіжній педагогічній думці. У різні історичні періоди її досліджували Г. Ващенко, А. Дістервег, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Я. Ряппо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші класики педагогіки. У сучасній науці значний внесок у розробку цієї проблематики зробили І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, М. Качур, К. Чорна, Г. Шмалько та багато інших дослідників, які підкреслюють актуальність патріотичного виховання в умовах глобалізаційних викликів та суспільних трансформацій.

У цьому процесі провідна роль належить сім’ї та закладу дошкільної освіти (ЗДО) – основним соціальним інститутам, що забезпечують формування базових знань, умінь і ціннісних орієнтацій дитини. Їх спільна мета полягає у вихованні гармонійно розвиненої особистості, здатної до інтелектуального, духовного та творчого саморозвитку. Тому особливої ваги набуває налагодження ефективної співпраці між родиною і дошкільним закладом, що є важливим чинником забезпечення успішної реалізації завдань національно-патріотичного виховання.

Ретроспективний аналіз наукових джерел свідчить, що питанням розвитку дитини в сімейному середовищі присвячено праці багатьох українських педагогів і психологів. Зокрема, у дослідженнях Н. Ватутіної, Л. Врочинської, Л. Каплан, А. Кожиної, Т. Кравченко, В. Міляєвої,

Г. Левицької, І. Трубавіної, Т. Поніманської, Н. Щуркової та інших науковців аналізуються особливості організації педагогічної роботи з батьками, питання підготовки кваліфікованих фахівців до взаємодії з сім'ями, специфіка виховання дітей дошкільного віку в умовах співпраці закладу дошкільної освіти та родини.

На сучасному етапі державотворення України, коли суспільство стикається з ризиками денаціоналізації, загрозами суверенітету та зростанням зовнішніх впливів, пошук ефективних шляхів виховання патріотизму є особливо актуальним. Це зумовлює потребу у створенні сприятливих психолого-педагогічних умов, які б забезпечували формування національної самосвідомості та громадянської відповідальності дітей змалку.

Зважаючи на зазначене, актуальність обраної теми дослідження «Співпраця закладу дошкільної освіти та сім'ї у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку» не викликає сумнівів і зумовлена як сучасними соціально-політичними викликами, так і потребами теорії та практики педагогіки.

Узагальнення результатів дослідження дають можливість зробити наступні висновки.

Зокрема, з'ясовано теоретичні засади національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку. У своєму дослідженні ми трактуємо патріотизм як духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, який характеризується відповідальним ставленням людини до рідного краю, до Батьківщини, до народу, це активна праця на благо Вітчизни, примноження її багатств, розбудова науки та культури, захист свободи та честі своєї держави.

Доведено, що найсприятливішим для початку систематичного національно-патріотичного виховання є дошкільний вік. Саме у цьому віці у дитини закладаються передумови громадянських якостей, формуються уявлення про людину, суспільство і культуру.

Виявлено організаційно-педагогічні умови ефективної реалізації завдань з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в ЗДО:

організація розвивального середовища, що враховує вікові та індивідуальні особливості дітей; забезпечення педагогів сучасними методичними та навчальними матеріалами; інтеграції різних форм дитячої діяльності з метою розвитку цілісної системи уявлень про національні та загальнолюдські цінності; постійного підвищення професійної компетентності педагогів та активного обміну досвідом; тісної співпраці з батьками та залучення їх до освітнього процесу; взаємодії з музеями, культурними та громадськими організаціями для практичного ознайомлення дітей з культурою та історією; системної науково-методичної та управлінської підтримки.

Для визначення рівнів національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку було визначено когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий критерії з показниками. Відповідно, до кожного показника розроблено діагностувальні завдання.

За результатами виконання дітьми діагностувальних завдань було визначено і схарактеризовано рівні національно-патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку: достатній, середній, низький.

Результати діагностичного етапу дослідження спонукали нас до розробки практичних рекомендацій з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку у співпраці закладу дошкільної освіти і сім'ї.

Рекомендації включають організаційно-методичну роботу, роботу з педагогами, роботу з батьками та роботу з дітьми.

Результати контрольної діагностики продемонстрували значну позитивну динаміку у розподілі дітей за рівнями національно-патріотичної вихованості порівняно з констатувальним етапом, що свідчить про успішність впровадженої системи спільної діяльності. Загальний аналіз показав, що частка дітей з достатнім рівнем національно-патріотичної вихованості зросла більш ніж у три рази (з 9,3 % до 34,8 %), а кількість дошкільників із низьким рівнем скоротилася майже у чотири рази (з 49,9 % до 13,2 %).

Найбільш значущі зміни відбулися у: когнітивному критерії (приріст на 25,6%), що пояснюється ефективністю інтерактивних занять із державними

символами, вікторин та квестів, які систематично проводились спільно з батьками; емоційно-ціннісному критерії (приріст на 25,3 %), що є прямим наслідком спільного проведення музично-ритмічних занять та святкових заходів із родинами, що забезпечило глибше емоційне переживання національних цінностей; діяльнісно-поведінковому критерії (приріст на 23,5 %), що свідчить про успішне формування активної громадянської позиції та соціальної відповідальності через залучення до практичних творчих проєктів (наприклад, створення родинних символів чи патріотичних поробок) у рамках партнерської взаємодії.

Отже, експериментально доведено, що цілеспрямована, системна та інтегрована робота педагогів та батьків є ефективною педагогічною умовою для якісного підвищення рівня національно-патріотичної вихованості старших дошкільників.

Заявлене дослідження не вичерпує усіх завдань національно-патріотичного виховання дошкільників. Перспективу подальших наукових пошуків убачаємо у вивченні наступності та перспективності у національно-патріотичному вихованні дітей між дошкільною й початковою ланками освіти.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : метод. рек. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.

2. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2–7.

3. Семенова Н., Лаврів Х., Бондарчук Д. Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема. *Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 19–29.

4. Шаповалова О. В. Роль сім'ї у дошкільній освіті: теорія і практика : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Суми : Редакційно-видавничий відділ СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 225 с.

Чепка О. В.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ В УМОВАХ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї

Перехід дитини від дошкільного закладу до школи є одним із переломних етапів її соціалізації та розвитку. Як засвідчує педагогічна практика, для значної частини дітей початок шкільного життя стає складним випробуванням, успішність подолання якого безпосередньо залежить від рівня їхньої готовності. Ключовим чинником цієї готовності є її мотиваційна складова, що формується в процесі виховання як у сім'ї, так і в закладі дошкільної освіти (ЗДО). Лише коли дитина добре підготовлена до школи, їй легше пристосуватися до нових умов і прийняти нову соціальну роль – роль учня. Таким чином, одним із основних завдань, що стоять перед закладом дошкільної освіти та сім'єю, є цілеспрямоване виховання у дошкільника інтересу до школи та стійкого бажання вчитися. Актуальність дослідження посилюється сучасними викликами, зокрема соціальною нестабільністю, що вимагає від родини та освітніх інституцій підвищеної уваги до емоційної та мотиваційної стійкості майбутніх першокласників.

Проблема виховання та відносин між батьками і дітьми є наріжною у педагогічній думці, починаючи з античності. Її розробляли такі класики, як Аристотель, Г. Сковорода, Я. А. Коменський, Ж. Ж. Руссо, Г. Песталоцці. У вітчизняній та світовій педагогіці важливого значення даній проблемі надавали Я. Корчак, О. Барвінський, М. Барановський, а також видатний український педагог В.О. Сухомлинський

В. Сухомлинський, зокрема, наголошував, що сім'я є «основним осередком багатогранних людських відносин: економічних, моральних, духовних, психологічних, естетичних». Він підкреслював, що родина стає справжнім виховним інститутом лише тоді, коли батьки транслюють високі

життєві цілі та цінності, сприяючи тим самим розвитку внутрішньої мотивації дитини до досягнень.

У психолого-педагогічних дослідженнях традиційно виокремлюють два види підготовки до школи: загальну (психологічну) та спеціальну. Загальна готовність охоплює фізичну підготовленість, особистісно-вольову, емоційно-вольовий розвиток та інтелектуальну складову. Спеціальна ж характеризується наявністю базових знань, умінь та навичок з конкретних розділів програми.

Готовність до навчання у школі є інтегративною характеристикою психічного розвитку дитини. Її найважливішим показником є мотиваційна готовність, що виявляється у :

– прагненні дитини до навчання та бажання бути школярем;

– достатньо високому рівні пізнавальної діяльності та мислительних операцій;

– володінні елементами навчальної діяльності;

– певним рівнем соціального розвитку.

Свідченням сформованої мотиваційної готовності є наявність у дитини внутрішньої позиції школяра – позитивного ставлення до вступу в школу як до природного і обов’язкового явища, а також прийняття нових норм поведінки, вимог учителя та колективних занять.

Сім’я виступає базовим соціальним інститутом, у межах якого відбувається первинна соціалізація, формування особистісних якостей, системи цінностей та орієнтирів. Стиль сімейного виховання та ступінь залученості дорослих безпосередньо впливають на мотиваційну сферу дитини.

Важливу роль відіграє вольова готовність – важливий компонент, адже в школі дитину чекає напружена праця, яка вимагатиме вміння робити не тільки те, що хочеться, а й те, що вимагатиме вчитель і навчальний процес. Батьки мають сприяти формуванню цих особистісних якостей, створюючи відповідне середовище.

Надання дитині досвіду виконання справи спільно з однолітками, що розвиває гнучкі способи налагодження взаємин, уміння ввійти в дитячу спільноту, діяти разом, поступатися і захищатися.

Сім'я має створювати умови, що сприяють формуванню мотивації успіху (орієнтація на результат, подолання перешкод), а не мотивації уникнення невдачі. Це досягається через поступове розширення простору відповідальності, надання можливості самостійно приймати рішення та долати наслідки власних вчинків.

Хоча в шестирічному віці діти здатні систематично засвоювати знання, їхнє мислення все ще залишається переважно образним та набуває наочно-схематичного спрямування. Батькам слід пам'ятати, що логічна форма мислення хоча й доступна, але ще не є типовою. Якщо дитина не може впоратися із завданням, варто перевести його у практичну площину чи гру.

Ключовим завданням сім'ї є розвиток пізнавальної потреби дитини. Це досягається через:

– закріплення знань, набутих у ЗДО, вдома через запитання, перекази, ігри зі словами;

– підтримку дитячої допитливості та уникнення ігнорування «набридливих» запитань;

– надання дитині можливості самостійно здобувати знання, не пропонуючи їх у готовому вигляді.

Основним інструментом у підготовці дитини, поряд з батьківським наставництвом, залишається гра, а також малювання, аплікація, ліплення, конструювання. Дорослі повинні керувати цими заняттями тактовно і ненав'язливо, залишаючи ініціативу дитині та стимулюючи її до самостійного пошуку ідей.

Успішний перехід до школи вимагає дотримання принципу наступності дошкільної та початкової освіти. Це означає, що дитина має усвідомити, що ЗДО і школа є ланками єдиної системи, а навчання у школі є продовженням того, чим вона займалася раніше.

З метою забезпечення неперервності та психологічно комфортного переходу створюються спільні навчально-виховні заклади (навчально-виховні комплекси «дитячий садок-школа»).

На рівні взаємодії педагогів і дітей використовуються такі форми:

Екскурсії вихованців до школи та відвідування уроків.

Спільні розваги та свята першокласників і старших дошкільників (свято знань, посвята в школярі, випуск із ЗДО).

Попереднє знайомство випускників ЗДО з майбутнім першим учителем, який повинен створювати оптимістичний, дружелюбний і доброзичливий настрій.

Взаємозв'язок педагогів на інформаційному (обговорення програм) та діяльнісному (обмін методиками, взаємне консультування) рівнях.

Високий рівень адаптації дитини до шкільного навчання засвідчується її позитивним ставленням до школи, розумінням навчального матеріалу, самостійністю, здатністю до уваги та доброзичливим ставленням до однокласників. І навпаки, шкільна дезадаптація (негативне ставлення, тривожність, відсутність інтересу) часто зумовлена нерівномірністю розвитку пізнавальної сфери та довільної регуляції поведінки, що вимагає скоординованих зусиль педагогів та батьків.

Формування мотиваційної готовності до навчання в школі є результатом взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї, спрямованої на всебічний розвиток особистості дитини. Цей процес виходить за межі суто інтелектуальної підготовки та охоплює становлення вольової, соціальної та емоційної зрілості.

Сім'я, як основний осередок, має забезпечувати емоційну стабільність, підтримувати пізнавальну потребу та розвивати мотивацію успіху, інтегруючи навчання у повсякденну діяльність та гру. Заклад освіти повинен забезпечити наступність освітнього процесу, створити умови для психологічно комфортного переходу та тісно співпрацювати з першим учителем.

Лише за умови єдності вимог, узгодженості виховних методів та постійного обміну інформацією між батьками та педагогами, дитина зможе

успішно подолати період соціально-психологічної адаптації та сформувати стійку внутрішню позицію школяра, що є запорукою її подальших навчальних і соціальних досягнень.

Список використаної літератури:

1. Волкова Н. П. Педагогіка . Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Кочерга О. Психофізіологія шестирічних першокласників і адаптація до школи. Київ: Шкільний світ, 2010
3. Малетич О. Роль сім'ї у вирішенні завдань підготовки дітей до школи. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія : Збірник наукових праць*. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. Вип. 10. С. 94–98.
4. Мащенко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Київ, 2013. 372 с.
5. Сироватко О., Байер О. Визначення готовності дитини до навчання у школі. *Психолог*. 2003. Квітень 13 (61). С. 6–8.
6. Федорчук О. Роль сім'ї у підготовці дитини до школи. *Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»* Переяслав, 2022. С. 133–136.

Черкавська О. М.
заступник директора з навчально-виховної роботи,
учитель української мови і літератури
Канівської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів№6
з поглибленим вивченням іноземних мов
Канівської міської ради Черкаської області

ПРО МОТИВАЦІЮ ТА ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НУШ ТА СЬОГОДЕННЯ

Сьогодення показує, що мотивація учнів до навчання – це виклик для вчителя. Сучасні діти перенасичені інформацією з Інтернету, тому не зовсім розуміють, що вони роблять у школі і навіщо там навчатися.Однак наразі випускник школи має вміти самостійно обирати свій життєвий шлях, адаптуватися в суспільстві, бути життєво активним, компетентним. Навчальна діяльність повинна не просто дати школяреві суму знань, умінь та навичок, а сформувати його компетентність. А тому завдання вчителя – виховання мислячої людини, яка б уміла аналізувати, порівнювати, орієнтуватися в потоці інформації, і була готовою діяти, реалізовувати себе в житті.

Видатний український педагог В. Сухомлинський казав: «Найтонші джерельця, з яких наповнюється ріка єдності навчання й виховання – це бажання дитини вчитися. Але як же відкривати оті джерельця, як зробити, щоб вони не замулилися? Чим попередити тривожне явище, з яким, на жаль, часто доводиться стикатися нам, педагогам: скажімо, дитина несла до школи вогник жаги до знань, але він хутко погас, натомість народився найстрашніший, найлютіший ворог навчання – байдужість?».

Мотивація до навчання – одна із головних умов реалізації освітнього процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування мотивації у учнів до навчально-пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи.

Мотивація – це інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають учня до діяльності. Мотивація сприяє появі в учня навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях.

Учені виділяють наступні підходи до класифікації видів мотивів навчання учнів.

<table>
<tr><th colspan="2">ВИДИ МОТИВІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ</th></tr>
<tr><td colspan="2">Перший підхід</td></tr>
<tr><td>Види мотивів</td><td>Основні особливості</td></tr>
<tr><td>Пізнавальні мотиви, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання</td><td>Включають підгрупи:
1) широкі пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтуванні школярів на оволодіння новими знаннями;
2) навчально-пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтуванні школярів на засвоєння способів одержання знань;
3) мотиви самоосвіти, що полягають у спрямованості школярів на самостійне вдосконалювання способів одержання знань</td></tr>
<tr><td>Соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями школяра з іншими людьми</td><td>Поділяються на підгрупи:
1) широкі соціальні мотиви, що полягають у прагненні одержувати знання, у розумінні необхідності навчатися;
2) вузькі соціальні мотиви, що полягають у прагненні зайняти певну позицію, місце у взаєминах з оточуючими, одержати їх схвалення, заслужити в них авторитет</td></tr>
<tr><td colspan="2">Другий підхід</td></tr>
<tr><td>Внутрішні мотиви</td><td>Зовнішні мотиви</td></tr>
<tr><td>Специфіка: мотиви, пов'язані із власне процесом навчальної діяльності</td><td>Мотиви, пов'язані з результатом навчальної діяльності</td></tr>
<tr><td>Види: бажання дізнаватися нове (пізнавальний інтерес). Радість від подолання труднощів</td><td>Мотиви самоосвіти. Мотиви престижу та інші соціальні мотиви. Мотиви уникання неприємностей. Ігровий мотив</td></tr>
<tr><td colspan="2">Відповідно розрізняють зовнішню та внутрішню мотивацію</td></tr>
<tr><td>Зовнішня мотивація виникає під впливом і тиском зовнішніх імпульсів – вимог, наказів, примусів, викликає зовнішній дискомфорт (людина зобов'язана виконувати чиюсь волю).
До зовнішньої мотивації відносяться такі мотиви: соціальні, оціночні, на результат та ін.</td><td>Внутрішня мотивація «зароджується» під впливом внутрішнього дискомфорту (людина діє, щоб отримати внутрішнє задоволення, отримати позитивний психічний стан).
Діяльність організовується за власною ініціативою, не залежить від чужої волі.
Мотиви: внутрішнє задоволення, інтерес.</td></tr>
</table>

Мотивація досягнення успіху – позитивна мотивація. В основі її активності є надія на успіх і потреба в досягненні успіху. Такі люди зазвичай упевнені в собі, у власних силах, відповідальні й активні, їх вирізняє наполегливість у досягненні мети, цілеспрямованість.

Мотивація уникнення невдачі – негативна мотивація. Активність спрямована на уникнення зриву, покарання, негативного оцінювання з боку оточуючих, невдачі. Взагалі в основі цієї мотивації покладені ідея уникнення та ідея негативних очікувань.

Наразі учасники освітнього процесу взаємодіють в умовах правового режиму воєнного стану, для учня та вчителя це постійний пошук внутрішнього балансу між забезпеченням академічних успіхів та підтримкою і нормалізацію психічного стану всіх учасників освітнього процесу.

Саме тому сьогодні формування мотивації у учнів до навчально-пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи.

Мотивація, її формування й корекція лежать в основі шкільних успіхів та негараздів.

Дослідження показують, що 98,8% учнів початкової школи з радістю відвідують заняття,але 1,2% учнів мають негативне ставлення до школи. 74,6% учням середньої школи цікаво на уроках, а 25,4% учнів не хочуть ходити до освітнього закладу. Учням старших класів допомагає вчитися думка про те, що це потрібно мені і лише мені. Ми самі будуємо своє майбутнє і рівень наших знань теж повинен хвилювати в першу чергу нас! У старшій школі 88,6% учнів із задоволенням навчаються у школі, їм цікаво на уроках, вони хочуть більше знати, але 11,4% учнів виявили негативне ставлення до навчання.

У дітей присутня сильна потреба у спілкуванні з однолітками, вони охоче відгукуються на групові форми роботи з інтерактивними методами навчання, де є можливість суперничати, вигравати, все це також позитивно впливає на бажання вчитися. Нерідко буває, що інтерес до навчального предмету, пробуджений вчителем, переростає в глибокий інтерес до певної галузі науки і визначає вибір життєвого шляху. Те, що говорить улюблена вчителька,

сприймається зовсім по-іншому, ніж те, що говорить дитині чужа людина. Зацікавлений своїм предметом, з творчим підходом до їх викладання, широкою обізнаністю та ерудицією вчитель власним прикладом впливає на учнів. Школярам подобається в улюблених для них учителях, крім цих вмінь та знань, такі риси їх особистості, як чуйність, сердечність, уважність до запитів та інтересів дітей. Поведінка вчителя, його моральне обличчя – все це важливі фактори виховання позитивного мотиву навчання.

На бажання учнів вчитися також впливає і оцінювання знань учнів. На перший погляд звичайна справа, але оцінка – це вміння вчителів знайти правильний підхід до кожної дитини, вміння плекати в її душі вогник прагнення до знань. Оцінка не повинна принижувати гідність учня, карати за незнання, адже він тільки вчиться. Оцінка не повинна бути моральним батогом, яким постійно залякують дитину і батьки, і деякі вчителі.

Мотиви навчання – це психологічна характеристика інтересу учня до засвоєння знань і власного розвитку.

Перед учителем НУШ стоїть завдання: створення на уроці такого навчального середовища, у якому б учні відчували внутрішню потребу вчитися. Це може бути за умови, коли учень самостійно ставить перед собою цілі й докладає зусилля для їхнього досягнення.

Результати психологічних досліджень свідчать про те, що чинниками зниження мотивації навчання виступають:

– неправильний підбір вчителем навчального матеріалу, що призводить до недовантаження чи перевантаження школярів;

– невміння будувати стосунки з учнями;

– недостатньо диференційований підхід вчителя;

– низький рівень знань школяра;

– не сформованість прийомів самостійної роботи в учня;

– негативні приклади товаришів, що мають вплив на дитину;

– неадекватна самооцінка учня, сформована ще до початку навчальної діяльності чи в умовах шкільного навчання ;

– переживання, що не пов'язані з навчальною діяльністю, тобто різноманітні психотравмуючі ситуації (Психотравмуюча ситуація – це ті умови життя і взаємини між значущими іншими (батьками, вчителями, ровесниками), які оточують дитину та призводять до появи переживань, негативних емоцій, наприклад: непорозуміння з вчителями, ровесниками або зі старшими школярами; конфліктні ситуації в сім'ї, розлучення батьків, втрата одного з батьків);

– певні індивідуально-типологічні особливості дитини, а саме: тип темпераменту, астенічні стани різного походження (підвищена втомлюваність і понижена працездатність);

– особливості розвитку учнів;

– негативне (байдуже) ставлення учня до вчителя;

– негативне (байдуже) ставлення вчителя до учня;

– брак особистісної значущості предмета;

– непродуктивність учбової діяльності;

– нерозуміння (неприйняття) мети навчання;

– страх перед школою.

Фактори, що сприяють формуванню внутрішньої мотивації навчальної діяльності:

– позитивний емоційний настрій;

– вивчення мотиваційної сфери учнів, її кореляція;

– ситуація успіху;

– наявність свободи вибору;

– сформованість загальнонавчальних умінь і навичок;

– диференціація, індивідуалізація;

– використання різноманітних прийомів і методів інноваційних технологій, проєктів, дослідницько-пошукових та інші;

– організація ігрової діяльності та колективної діяльності на уроках;

– формування мотивації на кожному етапі уроку.

Педагогічна наука і шкільна практика підтверджують, що найбільш успішно навчання учнів здійснюється за умови їх позитивного ставлення до навчальної діяльності. Тоді вони докладають багато зусиль для засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, уважні на уроках, намагаються якомога краще виконати навчальні і трудові завдання.

Шкільна діяльність для різних дітей має різний зміст. Для одних вона є засобом отримати похвалу батьків, для інших – проникнення у суспільне життя. Мотиви навчання не повинні бути пасивними і споглядальними, вони, передусім, повинні базуватися на активному інтересі до того, що вивчається. Тільки від майстерності вчителя, його педагогічного досвіду і психологічного настрою залежить використання ним таких форм і методів роботи з учнями, які сформують у них сталі позитивні мотиви у здобутті знань, умінь, навичок, викличуть інтелектуальні інтереси. Мотивація відноситься до набору людських чинників, які штовхають людину вперед. Вона буває зовнішня і внутрішня.

Учні із зовнішньою мотивацією, як правило, не одержують задоволення від подолання труднощів під час вирішення навчальних завдань. Тому такі діти обирають простіші завдання й виконують лише те, що необхідно для одержання підкріплення. В умовах школи таким підкріпленням найчастіше є оцінка вчителя, вдома – винагорода, подарунок, похвала. Відсутність внутрішнього стимулу сприяє зростанню напруження, зменшенню спонтанності, що справляє гнітючу дію на креативність дитини, тоді як наявність внутрішніх мотивацій сприяє виявленню безпосередності, оригінальності, зростання креативності та творчості.

За належністю до етапу навчання мотивація буває:

вступна мотивація активізує навчальну діяльність учнів, сприяє формуванню початкового бажання освоїти навчальний матеріал, викликає інтерес до процесу навчання. Вступна мотивація може здійснюватися у формі бесіди, показу, демонстрації того чи іншого предмета або явища, на яке буде спрямовано весь процес навчання;

поточна мотивація забезпечує оптимальне педагогічне спілкування в процесі навчання, сприяє формуванню стійкого інтересу до навчальної діяльності та підтримує цей інтерес на всіх етапах навчання:

– у процесі його пояснення (бесіда, лекція, розповідь);

– у ході виконання практичних завдань (розв’язання задач, вирішення завдань, виконання лабораторних робіт);

– у процесі контролю (поточний, підсумковий, заключний тощо);

– заключна мотивація забезпечує позитивний зворотній зв’язок або інформує учнів про успішність їхньої діяльності.

Оскільки мотивація має велике значення у навчанні будь-якого предмета, вчителеві важливо своєчасно збудити, зберегти і підтримати її. Однак хвилює те, що порівняно з минулими роками в учнів упав інтерес до вивчення окремих предметів, значно знизився загальний рівень навчальних досягнень учнів.

Сучасні учні хочуть, аби вчителі проводили уроки за сучасними методиками. З метою формування позитивних мотивів навчальної діяльності вчителі нашої школи використовують словесні, наочні і практичні, репродуктивні і пошукові методи, а також методи самостійної навчальної роботи. Також використовують інформаційні технології, що підвищує інтерес учнів до питань, що вивчаються, допомагає перебороти втому чи негативні відчуття. Проводять лабораторні, практичні експериментальні роботи, які також виступають у ролі мотивів активної навчальної діяльності. Часто застосовують проблемно-пошукові методи, які є надзвичайно цінними у створенні позитивних мотивів навчання, особливо для самостійного вирішення учнями. Кожен із названих вище методів організації навчально-пізнавальної діяльності є не тільки інформаційно-навчаючим, а й мотиваційним.

Не меншу роль, а інколи і значно більшу, відіграє рівень розвитку емоційно-вольової та мотиваційної сфери особистості дитини. Емоції та відчуття часто формують поведінку учня, впливають на поставлені нам ті чи інші життєві цілі. Байдужа до всього дитина неспроможна поставити та вирішити життєво важливі завдання, досягти значних успіхів. Прикрашена

емоціями розповідь учителя викликає захоплення у школярів і тому вони сприймають матеріал краще. Якщо урок для них нецікавий, то він сприймається погано. Емоційні уривки з текстів, ілюстрації, емоційна розповідь учителів – це прийоми реалізації методу створення емоційних переживань у навчанні.

Одним із прийомів емоційного мотивування навчання є створення ситуації захопленості. Підвищений інтерес в учнів викликає аналіз уривків з художньої літератури, присвячених життю і діяльності видатних учених, громадських діячів. Наприклад, на уроках історії використання фактів із життя українських гетьманів та інших діячів може не тільки зацікавити учнів, а й викликати позитивне ставлення до предмета і теми, яка вивчається. Для створення емоційних ситуацій під час проведення уроків велике значення мають художність та емоційність мови вчителя. Без емоційності мова вчителя є тільки інформативно корисною, але, на жаль, вона не стає позитивним методом активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Одним із дієвих методів мотивації навчання для учнів НУШ з низьким рівнем навчальних досягнень має бути створення на уроці ситуації успіху. Тому вчителям потрібно добирати для учнів посильні завдання, оцінювати їхнє виконання, під час цього слід забезпечувати належний мікроклімат, у якому учень позбувся би почуття невпевненості та страху. Схвальні оцінювальні судження вчителя викликають в учнів позитивні емоції. Часто оцінка відіграє роль вольового мотиву, проте говорити про її стимулююче значення можна тільки тоді, коли вона викликає в учня бажання поглибити знання, формує у нього вольові риси характеру. Дієвість оцінювання значною мірою залежить від коментування її педагогом, бо гуманізація освіти вимагає, щоб навчання було вільним від тиску на учнів, психологічного дискомфорту, породженого необ’єктивним оцінюванням.

Проте використовувати тільки мотиви пізнавального інтересу – недостатньо. Особливо важливо, щоб учителі школи розвивали в учнів мотиви обов’язку і відповідальності у навчанні. У цьому разі вони намагатимуться перемогти всі ймовірні труднощі, відчуватимуть радість від цих перемог, навіть

з тих предметів, до яких не мають безпосереднього інтересу. При підготовці до уроку, обираючи методи і прийоми мотивації, вчителі враховують специфіку класу та індивідуальні можливості учнів.

Важлива роль у мотивації учнів до навчання відводиться стилю спілкування вчителя з учнями під час уроку та в позаурочний час. Пріоритетним визначено демократичний стиль спілкування.

Учителі школи вміють формувати в учнів глибокі мотиви навчання, створюючи для цього відповідні умови на уроках. Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй знання і вміння, а й викликати в неї відповідну активність, пізнавальну чи практичну. Важливим структурним елементом цієї активності є мотивація, в якій виявляється ставлення школярів до навчання.

Нетрадиційний, нестандартний урок!... Ця форма занять все наполегливіше утверджується в шкільній практиці. Багато вчителів вбачають у ній засіб подолання стереотипу уроку, зміни звичних способів спілкування, демократизації взаємовідносин між вчителями та учнями. Що ж дає нестандартний, нетрадиційний урок?

По-перше, активізацію розумової діяльності учнів. Стимулює мислити, думати, порівнювати, аналізувати, виправляючи свої помилки і помилки свого товариша. По-друге, розвиток пізнавальних інтересів учнів до навчання. Їм цікаво вчитися, прагнучи знати якомога більше, щоб виступати в ролі вчителя, контролюючи чи перевіряючи товариша. По-третє, розвиток зв'язного мовлення та творчих здібностей учнів. Вони вчаться правильно, грамотно і красиво говорити. Уцьому випадку мотивація навчання іде підсвідомо і без всяких примусів до навчання. У формуванні мотивів навчання і позитивного ставлення до предмету велику роль може відіграти сам учитель. Тут, насамперед, йдеться про стосунки, які склалися між ним і кожним учнем зокрема. Якщо вони доброзичливі, довірливі, передбачають взаємодопомогу.

Мотив радості від навчання має сприятливий ґрунт, а позитивне ставлення до учителя переноситься на предмет. Водночас, відчуженість, недовіра,авторитарність, іронія з боку вчителя викликають в учня відповідні

негативні почуття і зумовлюють пасивне ставлення до предмета, бажання «відсидітись» на уроці тощо. Байдужий вчитель не може захопити своїх учнів предметом. Якщо ж він постійно демонструє відданість своїй справі, впевненість в успіху своєї діяльності, віру в пізнавальну цінність предмета, це відразу передається учням і стає джерелом мотивації навчання.

Ми бачимо, що вчителі нашої школи в умовах НУШ перебувають у постійному пошуку, реалізовують на уроках один із найважливіших принципів навчання – опору на життєвий досвід як на джерело знань, що спрямований на розвиток особистості дитини, і є одним із головних чинників підвищення мотивації учнів до навчання. Вчителі ставлять завдання, які можна розв’язати отримавши інформацію з Інтернету, чим спонукають дітей до пошукових видів діяльності. Учні з ентузіазмом вчаться збирати інформацію, аналізувати, узагальнювати, використовувати досягнення інформаційних технологій у процесі написання рефератів, пошуково-дослідницьких робіт. Кожен з названих вище методів організації навчально-пізнавальної діяльності є не тільки інформаційно-навчальним, а й мотиваційним.

Переважна більшість учителів вдаються до формування відповідального ставлення до навчання, висувають навчальні вимоги відповідно до навчальних програм, інформують про обов’язкові результати навчання. Велика увага приділяється ними для розвитку самостійності учнів, їх творчій активності. Використовуються спеціальні прийоми розвитку творчого мислення. Цьому сприяють вправи на знаходження оригінальних варіантів розв’язання завдань, творчого пошуку, створення проблемних ситуацій. Все це виробляє в учнів мотивацію здобувати знання самостійно, шляхом власних міркувань, розвиває творчий потенціал дитини, її нахили, здібності, почуття.

Не менш важливою є роль батьків. Дослідження доводять, що успішне навчання дітей у школі залежить від певних особливостей поведінки батьків, якщо вони допомагають дітям розвивати впевненість у власних силах, заохочуючи до виконання посильних завдань у школі і вдома. У таких родинах діти оточені теплом та любов'ю, а методи контролю й підтримки дисципліни

характерні скоріше для авторитетного, ніж авторитарного стилю батьківської поведінки. Діти знають межі дозволеного, але при цьому почуваються у безпеці і впевнені, що їх люблять. І, напевно, найважливіше, що батьки встигаючих учнів постійно спілкуються з ними. Аналізують разом прочитану книгу або переглянутий фільм, уважно вислуховують їхню думку, регулярно розмовляють із ними. Батьки підтримують інтерес дітей до пізнання і подають їм у цьому приклад.

Сьогодні є вже підстави говорити і про нове могутнє джерело мотивації – ринок праці. Атмосфера конкуренції, потреба відстояти, поліпшити свою життєву позицію, прагнення успіху, нарешті, страх безробіття – всі ці притаманні ринкові чинники формують особливу соціальну психологію, яка передається дітям уже в сім'ї. Тому з'являється потреба якнайшвидше «стати на ноги», «домогтись чогось» через навчання.

Учителі НУШ вміють формувати в учнів глибокі мотиви навчання, створюючи для цього відповідні умови на уроках. Але цей процес розраховано на творчість учителя, його постійне вдосконалення. Сучасний український вчитель має сам бути учнем. Адже розвиток – це найбільший дар для кожного. І тільки коли ми інвестуємо в кращу версію себе, зможемо приносити користь іншим, оскільки педагогічна професія – це служіння суспільству і країні, то сучасний вчитель має постійно змінюватися і розвиватися.

Отже, справжній учитель НУШ кожним своїм словом і дією має переконувати учнів у своїй щирості, доброзичливості та справедливості. Тільки за цієї умови можна виховувати позитивні мотиви до навчання як до відповідальної, цікавої і радісної праці. Ми всі працюємо, щоб навчання було ефективним і плідним, стало радістю і задоволенням для кожної дитини. І якщо вірити українському математику М. Остроградському, що «Хороші вчителі створюють хороших учнів», то в майбутньому учні нашої школи стануть справжніми людьми.

Шляхи формування мотивації учнів до навчання та підвищення їх навчальних досягнень

І. Зацікавлення змістом навчального матеріалу.

1. Особливий підхід до висвітлення навчального матеріалу, характер його подачі:

– емоційно-образний (емоційний, наочний, захопливий);

– аналітичний (пояснювальний, критичний, логічний, проблемний);

– діловий;

– незвичайний.

2. Використання, показ, підкреслення різних елементів, привабливих сторін змісту:

– повідомлення учням теоретичної значущої навчального матеріалу;

– важливість окремих частин; складність (простота, доступність);

– новизна, пізнавальність матеріалу;

– практичне спрямування знань та можливість їх застосування у повсякденному житті;

– історизм, сучасні досягнення науки;

– цікаві факти, суперечності, парадокси;

– постановка близьких і далеких перспектив у навчанні.

3. Завдання з цікавим змістом, запитаннями.

4. Показ суспільної та особистісної значимості знань, умінь.

5. Міжпредметні зв’язки.

ІІ. Зацікавлення процесом навчання.

1. Цільова настанова на роботу й коротка характеристика, постановка завдань.

2. Чітка організація процесу навчання.

3. Використання інноваційних методів навчання.

4. Створення ситуацій різного характеру:

– інтелектуального (проблема, пошук, сварка, дискусії, суперечності);

– ігрового (пізнавальної ігри, змагання);

– емоційного (ситуації успіху, захопленості темою).

5. Аналіз помилок та надання необхідної допомоги.

6. Контроль за діяльністю учня (ретельний, поверховий), взаємо- і самоконтроль, оцінка.

7. Чітке використання інформаційних технологій, наочності, дидактичних матеріалів, яскравих посібників тощо.

III. Створення соціально-психологічних передумов.

1. Щоденна увага до кожного учня, визнання його особистості.

2. Своєчасна ліквідація прогалин у знаннях і організація оперативної допомоги кожному учневі, що відстає у навчанні.

3. Показ досягнень і недоліків у розвитку особистості, виявлення довіри до сил і можливостей учня.

4. Організація дружніх взаємин у колективі (взаємоперевірка, обмін думками, взаємодопомога).

5. Прояв особистого ставлення вчителя до учня, класу, висловлювання власної думки.

6. Прояв особистих якостей учителя (у плані спілкування, ерудиції, ставлення до предмета, ділових якостей тощо) та спонукання учнів до подібних проявів.

7. Вивчення умов, в яких виховується кожна дитина, врахування їх у навчальній діяльності.

8. Співпраця з батьками, спільне формування педагогічної культури сім’ї.

Методи та прийоми, що сприяють підвищенню мотивації навчальної діяльності

№	Методи стимулювання та мотивації навчальної діяльності	Прийоми
1.	Метод емоційного стимулювання у поєднанні зі словесним методом	Прийоми зацікавлення, здивування: • наведення цікавих прикладів, парадоксальних фактів; • аналіз уривків із художньої літератури про життя й діяльність видатних науковців і громадських діячів; • цікаві аналогії; • порівняння наукових і народних тлумачень окремих мовних явищ; створення ситуації новизни, інформування про сучасні наукові дослідження
2.	Навчальні дискусії	Прийом парадоксу
3.	Наочні	Демонстрація
4.	Проблемно-пошукові	• створення проблемної ситуації (порівняння навчальних об’єктів, виділення суттєвих ознак, групування, класифікація, узагальнення, визначення протиріч тощо); • «мозкова атака»; • дослідницькі, прикладні, творчі, інформаційні проекти.
5.	Практичні	Виконання навчальних завдань (важливо дати учневі алгоритм виконання завдання).
6.	Методи, що стимулюють пізнавальні запитання учнів	незакінчені завдання, тексти, які спонукають учнів ставити запитання або шукати правильних шляхів виконання; запитання, спрямовані на отримання додаткової інформації.
7.	Методи, що стимулюють ініціативу учнів	• самостійне творче складання завдання; • самостійне складання завдань за аналогією на новому змісті; • пошук аналогів у повсякденному житті.
8.	Методи, що стимулюють ініціативу, яка проявляється під час діяльності	• прийом навмисних помилок; • прийом спільного з учителем пошуку розв’язання проблеми; • прийом «лабіринту»; • прийом виконання практичних завдань.
9.	Методи, що стимулюють колективну ініціативу й спільну діяльність	• створення ситуації змагання в різних видах діяльності; • створення ситуацій, що вимагають допомоги однокласнику; • створення ситуацій, які вимагають критики.

Етапи мотивації навчання на уроці

Залежно від змісту уроку вчитель повинен організовувати певний цикл навчальної діяльності і формувати відповідний їй мотиваційний цикл.

Мотивація навчання на уроці відбувається в кілька етапів:

I – мотивація початку роботи, первинна мотивація.

II – мотивація виконання роботи, закріплення і підсилення первинної мотивації.

III – мотивація завершення уроку (результативність, постановка цілей на майбутнє).

Завдання вчителя полягає у забезпеченні постійних мотиваційних дій учня на всіх етапах уроку. За змістом (С.Г.Ващук) мотивація може бути різною.

Етап первинної мотивації. На початку уроку учень повинен зрозуміти, що корисного і нового він дізнається на ньому, де може застосовувати набуті знання. Учитель може використати кілька видів спонукання учнів до навчальної діяльності:

– активізувати мотиви, що виникли на попередніх заняттях;
– збудити мотиви незадоволеності своїми результатами;
– посилити мотиви орієнтації на попередню діяльність;
– посилити мотиви здивування, зацікавленості.

Доречним на цьому етапі є створення проблемної ситуації, що викликає потребу в засвоєнні нових знань.

Етап закріплення і посилення мотивації. На цьому етапі вчитель орієнтується на широкий спектр пізнавальних і соціальних мотивів навчання. Можуть бути використані чергування різних видів діяльності: репродуктивних і пошукових, усних і письмових, індивідуальних і фронтальних. Крім того, формуванню мотивації сприяє зацікавленість учнів методом викладу матеріалу:

– цікаві приклади, досліди, парадоксальні факти, історичні екскурсії;
– незвична форма подання матеріалу, що викликає здивованість в учнів;

– емоційність мови вчителя;
– пізнавальні ігри;
– дискусії;
– аналіз життєвих ситуацій;
– вміле застосування вчителем заохочення.

Особливу увагу вчитель має приділяти шкільній оцінці, підключати учнів до самоконтролю і самооцінки.

Етап завершення уроку. На цьому етапі важливим є вихід учня із діяльності з позитивним власним досвідом і виникнення позитивної установки на навчання у майбутньому, тобто позитивної мотивації перспективи. Для формування такої мотивації не завжди доцільно вести мову про успіхи учнів. Важливо також показати учням їх слабкі місця, щоб сформувати в них об'єктивне уявлення про свої можливості. Це зробить їх перспективну мотивацію дієвою.

Підтримка вчителем різних видів мотивації на окремих етапах уроку сприяє внутрішньому зв'язку між його частинами, наповнює кожний етап психологічним змістом.

Список використаної літератури:

1. Дуброва О. А. Навчальна мотивація як специфічний компонент навчальної діяльності. Вісник Черкаського університету.

2. Кабінет Міністрів України. (2020). Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти (Постанова № 898). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text

3. Міністерство освіти і науки України (сайт) https://mon.gov.ua/

4. Панфілов О. Ю., Савченко О. О. Філософські аспекти мотивації навчальної діяльності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2015.